

**Dølgsmålssaker i Nord- Norge
1710- 1797:
Evig skam eller bøddelens øks?**

**I lys av rettsystemets utvikling
og humanisering**

Iselin Kjellstrup

*Masteroppgave i historie
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Høsten 2008*

FORORD

Jeg er nå ferdig med min masteroppgave i historie. Det har vært en lærerik og intens prosess.

Jeg vil først og fremst takke min veileder Rune Blix Hagen ved institutt for historie, Universitet i Tromsø, for gode tilbakemeldinger, innspill og oppfølging.

Jeg vil og takke Per Einar Sparboe for uvurderlig transkriberingshjelp og generell hjelp med kildemateriale.

Videre vil jeg rette en takk til de som har lest korrektur, herunder min kjære mamma Jane.

Medstudenter og masterseminarledere skal og ha en takk for nyttige innspill underveis.

Til slutt vil jeg takke min fantastiske mann André for hans tålmodighet og innsats i hjemmet i denne perioden.

Iselin Kjellstrup, November 2008

INNHOLDFORTEGNELSE

FORORD.....	3
-------------	---

Kapittel 1

1.1 Innledning.....	1
1.1.1 Oppgavens problemstilling.....	2
1.1.2 Kildemessige hensyn.....	3
1.1.3 Oppgavens oppbygging.....	3
1.2 Definisjon av begreper og utviklingstrekk.....	4
1.2.1 Leiermål.....	4
1.2.2 Blodskam.....	5
1.2.3 Fødsel i dølgsmål.....	6
1.3 Kvinners kår og rolle på 1700- tallet.....	7
1.4 Forskning på feltet i Norge og Europa.....	11
1.4.1 Dølgsmålsproblematikken i nordnorsk lokalhistorie?.....	12
1.5 Metode og kilder.....	13

Kapittel 2

2.1 Innledning.....	17
2.2 Rettsystemet: dets oppbygging og utvikling.....	17
2.2.1 Rettsinstansene.....	19
2.3 Lover og forordninger.....	21
2.3.1 Utburden.....	24
2.3.2 Reformasjonen.....	24
2.3.3 Forordningen av 1617.....	26
2.4 Samfunnets syn på fødsel i dølgsmål og kvinnene.....	27
2.5 Oppsummering.....	29

Kapittel 3

3.1 Innledning med avgrensning.....	31
3.2 Redegjørelse for kildemessige	
hensyn, geografisk inndeling og periodisering.....	31
3.2.1 Befolkningen i Nord- Norge på 1700- tallet.....	33
3.3 Mine funn fra 1700- tallets Nord- Norge.....	34
3.3.1 Kommentarer til diagram 2.....	36
3.3.2 Kommentarer til diagram 3 og 4.....	39
3.4 Oppsummering.....	42

Kapittel 4

4.1 Innledning.....	43
4.1.1 Kriterier som er lagt til grunn for enkeltsakene.....	43
4.1.2 Fokus og momenter i forhold til enkeltsakene.....	44
4.2 Lisbeth Pedersdatter (1710).....	45
4.3 Gabriel Erichsen med flere (1718).....	47
4.4 Elen Olsdatter (1731).....	50
4.5 Dorethe Joensdatter (1752).....	53
4.6 Sevine Wittenfeldt (1753).....	56
4.7 Margrethe Madsdatter (1754).....	61
4.8 Ahtlet Andersdatter (1763).....	63
4.9 Synnøve Hansdatter (1777).....	68
4.10 Lisbeth Pedersdatter (1797).....	69
4.11 Oppsummering.....	71

Kapittel 5

5.1 Innledning.....	73
5.2 Utviklingstrekk og tendens i perioden 1710- 1797.....	74
5.3 Utviklingstrekk og tendens i enkeltsakene perioden 1710- 1797.....	78
5.4 Sammenligning av dølgsmålssaker fra andre deler av landet.....	80

DIAGRAMOVERSIKT

Diagram nr. 1 Befolkningsutviklingen i Nord- Norge 1710- 1790.....	33
Diagram nr. 2 Dølgsmålssaker i Nord- Norge 1710- 1797.....	36
Diagram nr. 3 Dødsdommer i dølgsmålssaker i Nord- Norge 1710- 1797.....	39
Diagram nr. 4 Oversikt over andre straffer i dølgsmålssaker 1710- 1797.....	41
Diagram nr. 5 Oversikt dølgsmålssaker og dødsdommer i Nord- Norge 1710- 1797.....	42

LITTERATURLISTE.....	83
Webografi.....	85
Utrykte kilder.....	86

VEDLEGG

Vedlegg A, Liste over dølgsmålssakene i Nord- Norge 1710- 1797.....	87
--	-----------

KAPITTEL 1

Innledning med introduksjon til emnet

”Skjønt ingen Formodning haves, langt mindre er bleven beviist, at Seviene Wittenfeldt, barnefød i Kiøbenhavn, haver ombragt sit Foster, saa er det dog klart, efter hendes for Retten aflagte utvungne Bekiendelse, at hun haver født i Dølgemaal, hvorfore kiendes for Ret, at hun efter Nordske Lovs 6. Bogs 6. Cap. 8. Articul bør Halshugges og hendes hoved sættes paa en Stage”

Slik lød dommen da Sevine Wittenfeldt ble dømt til døden for fødsel i dølgsmål på hjemtinget i Finnmark, juli 1753.

1.1 Innledning

Da jeg gikk i gang med dølgsmålsproblematikken var det et urørt terreng for meg. Faktisk hadde jeg ikke hørt betegnelsen dølgsmål før. Heller ikke siden, utover at jeg nå skriver om det.

Tematikken rundt disse kvinnene som begikk en alvorlig forbrytelse, ja faktisk en av de mest alvorlige forbrytelsene i Danmark - Norge på 1600- og 1700- tallet ga kvalifisert dødsstraff. Historien om disse kvinnene som heller ofret sitt, og barnets liv i stedet for å oppdra et barn utenfor ekteskapet, viser hvor vanskelige forholdene kunne være for ei enslig mor. Et fellestrekk for barnefødsel i dølgsmål var at man begikk en langt mer alvorlig forbrytelse for å skjule en mindre alvorlig forbrytelse herunder for eksempel leiermål.¹

Denne onde sirkelen hvor man prøvde å dekke over en forbrytelse gjennom å begå en ny, var og en faktor med henblikk på blodskam. Blodskam var en alvorlig forbrytelse som for både barnefaren og kvinnen kunne føre til kvalifisert dødsstraff hvis de var i nær slekt.

Senere vil jeg ta for meg disse tre begrepene: leiermål, blodskam og fødsel i dølgsmål

---

¹ Leiermål var betegnelsen på samleie mellom to personer som ikke var gift med hverandre (kommer tilbake til dette senere i dette kapitlet)

mer inngående. Men blodskam og fødsel i dølgsmål var en av de mest alvorlige forbrytelsene man hadde på 1700- tallet.

Det er skrevet forbausende lite om dølgsmålsproblematikken i Norge, og spesielt for Nord- Norge sin del. Anne- Marit Gotaas sin hovedoppgave ”Barnefødsel i dølgsmål 1830- 1842” fra 1977, tok for seg barnefødsel i dølgsmål for deler av 1800- tallet, og hadde da Tromsø som et av eksemplene som hun brukte. Tromsø skilte seg ut med tanke på antall dømte dølgsmålsfødsler. Hvorfor vet ikke Gotaas helt sikkert, men en av grunnene kunne være en høyere oppklaringsprosent.²

For Nord- Norge sin del har det ikke vært noen undersøkelse i så måte, og mitt bidrag til dølgsmålsproblematikken i 1700- tallets Nord- Norge kan ansees som et pionerarbeid som for første gang kartlegger utbredelsen av fødsel i dølgsmål i landsdelen med betydning for kommende historieskriving på feltet, og nordnorsk historie generelt. Videre kan denne oppgaven brukes i andre sammenhenger for å vise tendenser og utviklingstrekk i forhold til andre steder i landet vedrørende dølgsmålsproblematikken.

1.1.1 Oppgavens problemstilling

Min oppgave tar for seg de kvinner som ble anklaget for fødsel i dølgsmål mellom 1710- 1797 i Nord- Norge. Jeg har forsøkt å se på hvordan de forskjellige rettsinstansene behandlet sakene vedrørende fødsel i dølgsmål, hvordan kvinnene ble dømt og hva de ble dømt til. Gjennom å se på hvordan straffene endret seg i forbindelse med fødsel i dølgsmål kan man og se tendenser og utviklingstrekk i rettsystemet hvor man så ei humanisering i straffeutmålingen utover 1700- tallet. Man fikk med andre ord en annen holdning overfor kvinner som fødte i dølgsmål. Derfor ble min problemstilling følgende:

*”Dølgsmålssaker i Nord- Norge 1710- 1797: Evig skam eller bøddelens øks?
I lys av rettsystemets utvikling og humanisering”.*

---

² Gotaas, 1977:63

1.1.2 Kildemessige hensyn

Når det gjelder både kildemessige hensyn og 1700- tallet som periode ble dette århundret meget interessant å studere. Utover på 1700- tallet hadde man et godt håp om å slippe dødsstraff for fødsel i dølgsmål, og dette stod i kontrast til 1600- tallet hvor denne milde holdningen nesten ikke var eksisterende. Man gikk inn i en liberaliseringsprosess som skulle ende med avskaffelse av dødsstraff for fødsel i dølgsmål på 1800- tallet.

I 1735 kom det ei forordning som krevde at alle saker som endte med dødsstraff først skulle forelegges Kongen. Dette var noe helt nytt, og betød at verken hjemtinget eller Lagmannen kunne dømme deg til døden.

Selv om det er viktig å skille mellom datidens samfunn og nåtidens samfunn, er det god grunn til å tro at dette førte til en større rettsikkerhet for befolkningen i Danmark - Norge. I en del av de sakene som kom på Kongens bord fastholdt man dødsdommen og ga Lagmannen klarsignal til å eksekvere dommen. Dette viser at det ikke var noen automatikk i at alle sakene som ble forelagt Kongen ble avvist, eller at det ble foreskrevet en ny dom som var mildere enn det Lagmannen hadde dømt.

1.1.3 Oppgavens oppbygging

Oppgaven er delt inn i 5 kapitler. Under hvert kapittel er det flere underpunkter.

- **Kapittel 1** tar for seg en introduksjon til emnet, oppgavens problemstilling og prøver å problematisere dette videre i en kontekst. Forskning på feltet, kildekritikk og definisjon av begreper vil videre stå sentralt.
- **Kapittel 2** tar for seg rettsystemet og rettsinstansene. Under disse begrepene blir jeg å ta for meg rettsystemet og rettsinstansenes tendens og utvikling gjennom 1700- tallet, se på forskjellige forordninger og lover som fikk betydning for dølgsmålsproblematikken.
- **Kapittel 3** tar for seg det kildematerialet som jeg har brukt. Her har jeg delt 1700- tallet inn i 4 perioder. Periodene strekker seg fra 1710- 1730, 1731- 1751, 1752- 1772, 1774- 1797.

Jeg fant det videre hensiktsmessig å dele Nord- Norge inn etter dagens inndeling med

Nordland, Troms og Finnmark, og ikke datidens inndeling som var Nordlandene og Finnmark. Dette redegjør jeg for i kapittel 3.

Under dette kapitlet er det laget en del diagrammer som både viser antall saker, antall dødsdommer³ og befolkningsutvikling i landsdelen for å nevne noe.

- **Kapittel 4** er hovedkapitlet i denne oppgaven. Her går jeg inn i 9 enkeltsakene som er valgt ut for å undersøke disse nærmere i forhold til de kriterier som er lagt til grunn. For eksempel om barnet var dødfødt, eller om kvinnen hadde tatt livet av det. Det er tatt med sitater fra blant annet hjemting og Lagmannen. Dette var nødvendig for å gi leseren et innblikk i språk, hvilke spørsmål som ble stilt de tiltalte kvinnene og ikke minst hvordan de tiltalte forklarte seg i retten. Til slutt var domsavgjørelsen interessant å studere - hva ble utfallet og ble domsavgjørelsene mildere med tiden?
- **Kapittel 5** er det siste kapitlet i denne oppgaven. Her skal jeg samle trådene og komme frem til en konklusjon.

1.2 Definisjon av begreper og utviklingstrekk

I min oppgave er det spesielt tre begreper som vil dukke opp som ikke lengre er i bruk i norsk dagligtale: Leiermål, blodskam og fødsel i dølgsmål. Disse er det hensiktsmessig å definere, og videre skissere opp begrepenets utvikling gjennom 1700- tallet.

1.2.1 Leiermål var betegnelsen på samleie mellom to personer som ikke var gift med hverandre.⁴ Som man kanskje kan tenke seg var denne type forbrytelse i datidens samfunn meget utbredt, samtidig som kirke og kongemakt prøvde å hindre denne utviklingen.

I utgangspunktet ble leiermål forbudt i 1277 gjennom den internasjonale kirkeretten.⁵ Som et slag svar på det usømmelige livet som gestlige og verdslige mente at folket levde, kom det i 1617 ei forordningen om løsaktighet. Her skulle begge parter straffes like hardt for seksuelle forbindelser uten å være gift med hverandre. Selv om bøter var den vanligste straff for førstegangs leiermål, definerte Christian Vs Norske lov av 1687

---

³ Hentet fra Lagmannen

⁴ Hansen, 2003:167

⁵ Hansen, 2003:167

andre typer leiermålsforbrytelser. Den mest alvorlige straffen var hvis en gift kvinne og en gift mann hadde et utenomekteskapielig forhold. I følge loven skulle disse synderne, hvis de ikke avsluttet forholdet, dømmes hardt. Mannen skulle halshugges og kvinnen skulle legges i en sekk og druknes.⁶

Leiermål mellom trolovede⁷ var utbredt, og ifølge Hilde Sandvik sitt bidrag i boken "Med kjønnsperspektiv på norsk historie" forteller hun at kirkebøkene viste at over halvparten av de jentene som skulle gifte seg allerede var gravide.

Som nevnt var bøter for leiermål den vanligste formen for straff for førstegangs leiermål. Men, ofte så kunne disse bøkene være høye nok. Dessuten hadde man dette med offentlig skrifting i kirken. Randi Holden Hoff nevner dette i sin bok "Avlet i synd og ondskap". Her nevner hun en undersøkelse fra 1982 av Halvor Bergan. Han gikk igjennom skriftemål fra den norske kirke fra reformasjonen og frem til 1900- tallet. Hans undersøkelse viste at 2/3 av de som skriftet offentlig på 1700- tallet var for leiermål.⁸

Offentlig skrifte kunne derimot unngås hvis man giftet seg med barnefaren. Dette ble i noen tilfeller gjort, men som Hoff peker på så var det få par som giftet seg etter fødselen. "Jeg konkluderer med at par med intensjoner om ekteskap som unnfanget barn før det lovlige startpunktet, nok giftet seg før barnefødselen".⁹

I 1767 ble offentlig skrifte avskaffet, og erstattet med fengsel.¹⁰ Første og annengangs leiermål ble avkriminalisert i 1812.¹¹

Hvis man hadde hatt tredje gangs leiermål, skulle kvinnen piskes offentlig, mens mannen ble halshugd.¹²

1.2.2. Blodskam var en betegnelse på seksuelle forbindelser mellom nære slektninger. Et mer moderne ord er incest, selv om det kan være problemfylt å oversette blodskam med incest.

Forordningen av 1637 fastslo at giftemål og seksuelle forbindelser var forbudt inntil 25

---

⁶ Gotaas m.fl, 1980:23

⁷ To som var forlovet og skulle inngå ekteskap.

⁸ Hoff, 1996:95

⁹ Hoff, 1996:102

¹⁰ Aune,1994:86

¹¹ Aune, 1994:124

¹² Forordningen av 1619

slektsleddet.¹³ Reglene for blodskam gjennomgikk en del endringer, ikke for hvilken straff man ville få, men for hvor langt bak i slekten man skulle gå for å finne seg en partner.

I 1770 ble hva som var det forbudne ledd kraftig nedjustert, og man kunne nå gifte seg med tremenninger og søskenbarn, slik det er i dag.

Denne loven tok utgangspunktet i Bibelen, og en forbrytelse mot Gud var både et angrep på Gud, men og samfunnet. Gjennom å dømme hardt i sedelighets og dølgsmålssaker håpet man på at Gud ville spare samfunnet for sitt vrede, og se forbi menneskenes synder mot Gud og hans ord. Bibelen var utgangspunkt for lovgivningen i Danmark – Norge. Helt kort gikk det ut på at man dømte mennesker til døden på bakgrunn av Bibelens ord og de mosaiske rettsprinsippene.¹⁴ Dette kommer jeg tilbake til under kapittel 2, Lovene og rettsystemets utvikling.

I blodskamssaker ble de tiltalte ofte dømt til døden. Dog, straffen ble målt etter hvor nært i slekt disse var.

For eksempel ble saker hvor de tiltalt var i nær slekt, herunder stefar og stedatter dømt veldig hardt. I Christian V's Norske lov av 1687 het det at: "De som i sig i de forbudne Leed imod Guds Lov, enten i Blod, eller Svogerskab, forsee, straffis paa deris Liv".¹⁵ De døptes med andre ord til døden. For slektninger som hadde seksuelle forbindelser, herunder tredje ledd for eksempel, kunne man bli straffet gjennom kirkens disiplin og jobb i fiskeleiene, men ikke til døden.¹⁶

Som i leiermålssakene, ville straffene bli strenge hvis det var andre eller tredjegangs blodskam. De fleste ville bli dømt til døden, selv om de seksuelle forbindelsene hadde vært mellom andre og/eller tredje ledd. Kriminalloven av 1842 avskaffet dødsstraff for blodskam.¹⁷ De ble heller dømt til hardt arbeid.

1.2.3. Fødsel i dølgsmål betegnes av at en kvinne holdt graviditeten skjult og fødte et barn i dølgsmål¹⁸. Hvorfor kvinnene valgte å holde graviditeten hemmelig og føde i dølgsmål var ofte for å dekke over en annen forbrytelse, for eksempel leiermål eller blodskam. I tillegg er en fellesnevner ved fødsel i dølgsmål at barnet enten var dødfødt,

---

¹³ Aune, 1994:123

¹⁴ Krogh, 2000:100

¹⁵ 6-13-14, Christian V's Norske Lov av 1687

¹⁶ Tystad, 2007:51

¹⁷ Tystad, 2007:52

¹⁸ I det skjulte

drept eller forsvant etter fødselen.^{19 20}

Noen kvinner drepte barnet med overlegg, mens på andre kvinner kom fødselen som et sjokk, som igjen gikk utover barnet på en negativ måte- det fikk kanskje ikke den hjelpen som det trengte for å klare seg. Andre forlot barnet i naturen for at det skulle dø. Hos noen kvinner var barnet faktisk dødfødt.

Det spesielle med denne type alvorlig forbrytelse var at kvinnen selv måtte bevise at barnet var dødfødt, eller at hun ikke hadde planlagt å dølge det. Det var altså kvinnens oppgave å bevise sin uskyld, og dette lot seg vanskelig gjøre da hun var alene da barnet ble født.

En av Danmarks rettslærde på 1700- tallet, Hedegaard, mente at fødsel i dølgsmål var den forbrytelsen som i flest tilfeller førte til dødsstraff.²¹ Utover 1700- tallet ble straffene for fødsel i dølgsmål mer mild, og dødsdommene kom ikke like tett som på 1600- tallet. Dessuten skulle sakene opp til Kongen gjennom forordningen av 1735. Hos Kongen så man en tendens i at bøddelens øks/sverd ble erstattet med tukthuset, fengsel, forvisning eller jobb i fiskeleiene for å nevne noe.

Når den nye Kriminalloven av 1842 kom, ble dødsstraff for fødsel i dølgsmål avskaffet. Mer detaljert utvikling når det gjelder dølgsmålssaker og dets forordninger vil bli behandlet senere i oppgaven under kapittel 2.

1.3 Kvinners kår og rolle på 1700- tallet

Himmel eller helvete, evig fortapelse eller evig liv etter døden? Troen på Gud og hans vrede, troen på prestenes endeløse snakk om synd og skam, tilgivelse og frelse. 1700- tallets Nord- Norge var for mange ei tid preget av usikkerhet og dragning mellom det gode og det onde i mennesket.

Å være kvinne på 1700- tallet var ikke alltid like lett. Hvor lett eller vanskelig det var, hadde mye med sosial status å gjøre. Å være husfrue på en gård i motsetning til ei enkel tjenestejente utgjorde to ulike verdener. I et samfunn hvor det var så store forskjeller på klassene – de sosiale lagene – ville verken det å gifte seg av kjærlighet eller å kunne komme litt oppover rangstigen være særlig enkelt. Det som kanskje var mer likt for

---

¹⁹ Østebø, 2005:4

²⁰ Kastet barnet på havet for eksempel

²¹ Gotaas m.fl, 1980:16

både husfruen og tjenestejenta, var avhengighetsforholdet til en mann. Det var han som representerte dem i retten, og som førte deres sak. Dessuten arvet de mannlige slektningene mest når arven etter et dødsbo skulle fordeles, og videre kunne kvinnene i liten grad inngå kontrakter om hverdagslige ting. Mange av de viktige tingene som kunne gi klingende mynt i kassen var altså forbeholdt mennene. Kvinners ansvarsområde var hus og hjem. I tillegg til å føde og oppdra mange barn. Ei driftig kvinne som styrte hjemmet og oppdro barn ble respektert i bygda, men utover dette var 1700- tallet et mannsdominert samfunn hvor de viktigste stillingene var besatt av menn.

Hvor stod tjenestejenta i dette? Hvordan var hennes liv egentlig? Man kan godt tenke seg til at den statusen man fikk som kvinne, fikk man fordi man giftet seg med en anselig mann. Hvis man kom fra en rikere slekt var kanskje ikke den økonomiske biten det viktigste, men heller at man fikk økt frihet som gift, nettopp gjennom sine nye oppgaver i livet som husfrue, mor og gårdskjerring. Hvis det med ekteskap var så viktig, hva skjedde med de kvinnene som aldri ble gift av ulike årsaker? Ei kvinne som ikke ble gift, i motsetning til en mann som ikke ble gift, hadde nok en veldig lav status- både økonomisk og sosialt. Hennes håp var å finne seg en make som kunne bli hennes mann. Men hvis denne unge kvinnen bar på en hemmelighet som kunne ødelegge hennes sjanser for engang å bli gift, var svaret for mange kvinner enkelt: man måtte kvitte seg med skammen og den ødeleggende kraften som dette barnet hadde i seg.

I 1801 hadde vi ei folketelling som hadde registrert ca. 14000 fattige i Norge. Av disse rundt 14000 personer var det primært kvinner som havnet i denne kategorien. Rundt 10500 kvinner var registrert som fattige i 1801. Dette er et veldig høyt tall, og viser at kvinnene var ei utsatt gruppe.²² Denne folketellingen viser at det var en viktig sammenheng mellom giftemål, økonomisk og sosial status.

Gjennom 15- 16 og 1700- tallet kom en rekke forordninger og lover som skulle disiplinere samfunnet. Disse forordningene, som jeg går inn i under kapitel 2, skapte en vanskelig situasjon spesielt for kvinnene og tendensen var at gamle skikker hvor kvinnen ble betraktet som et offer, ikke lengre var gjeldende. For eksempel var samleie mellom 2 personer på 1500- tallet å forstå som en forpliktende handling som skulle føre

---

²² Sandvik i Blom & Sogner, 1999:104

til ekteskap. Hvis ikke dette ble en realitet ble mannen dømt, mens kvinnen ble sett på som den krenkede part.²³

Såkalt ”jomfrukrenker”. Men gjennom forordningen av 1617 om løsaktighet ble kvinnen nå, på lik linje med mannen, dømt til å betale bøter i tillegg til å skrive i kirken. Botens størrelse avhang av kjønn. Mannen måtte betale 12 riksdaler²⁴, mens kvinnen måtte betale halvparten.²⁵ Giftet de seg derimot med hverandre ble boten betraktelig mindre. Sandvik skriver at ei årslønn for ei tjenestepike lå på ca. 1 riksdaler.²⁶ En dreng tjente nok ikke stort mer, og bøkene viser hvor store konsekvenser dette egentlig fikk for unge mennesker.

Barnefaren i mine kilder har forskjellige yrker: alt fra å være en soldat, en gift mann, en stefar eller en dreng på gården. Sistnevnte var nok mest vanlig. Men av alle disse overnevnte stod soldaten i ei særstilling. Gjennom en lov av 1671 ble soldater fritatt for leiermålsbøter. ”I realiteten kom dette til å innebære et generelt amnesti for store deler av den mannlige ugifte befolkningen”.²⁷ Dette ble innskrenket i 1696 da fritaket for leiermålsbøter gjaldt kun førstegangs leiermål, ikke andre eller tredjegangs leiermål for soldater.

Disse kvinnene var som regel unge og langt hjemmefra. De var kanskje til og med forelsket i den unge mannen som hadde gjort dem gravid?

Skammen var kanskje ekstra tung å bære når man ikke fikk den støtten som man kanskje trodde på forhånd fra sin kjæreste. Frem til 1734 kunne en kvinne kreve ekteskap fra barnefaren, men hvor mange som krevde dette er usikkert. Det man kan antyde er at det ville være veldig vanskelig for en kvinne å vinne frem i et rettsapparat som var styrt av menn, og kjempe mot et lovverk som var laget av og for menn. I 1734 falt denne ordningen bort.²⁸

Dessuten var kanskje mor og far langt borte, og husfrua på gården ville man kanskje iallfall ikke betro seg til. Man ville kanskje miste jobben, og hun ville angi henne videre. For veldig mange av disse unge og ulykkelige kvinnene var det kun en ting å gjøre: verne om sin hemmelighet til det var dags og føde. Kle seg i store klær, jobbe som normalt og bare håper at ingen ville oppdage det.

Gravid, uten noen å støtte seg på, uten å vite hvordan fødselen kom til å gå, gikk de

---

²³ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:119

²⁴ For dette beløpet kunne man kjøps seg ca. 4 kyr (Sandvik)

²⁵ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:119

²⁶ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:119

²⁷ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:120

²⁸ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:120

gjennom svangerskapet og ventet på det uunngåelige. Man visste og at å kvitte seg med barnet var det beste. Usikkerheten i at barnet ikke ville få den omsorgen som krevdes var en ting, reaksjonene fra kirke og stat var en helt annen. Skammen ventet hvis man beholdt barnet.

Kvinnene befant seg i en håpløs situasjon – de hadde begått leiermål eller blodskam, med eller uten tvang.

Norden stod i ei særstilling når det gjaldt å kriminalisere leiermål, herunder sedelighet. Her hadde vi ei statskirkeordning som betød at leiermål ble lagt under rettsapparatet og ikke under kirken slik som var vanlig i andre deler av Europa. I andre deler av Europa ble sex før ekteskapet sett på som noe syndfullt, men ikke noe kriminelt. Norden stod derfor her i ei særstilling. ”Det å bli stemplet som synder av kirken eller som kriminell av staten var uansett en stor skam”.^{29 30}

Siden samfunnet ikke la til rette verken for mor eller barn gjennom store deler av 1700-tallet, tok mange kvinner skjebnesvangre valg. De viste om symbolikken ved dåpen hvor ekte barn ble døpt før uekte barn.³¹ Allerede her skapte samfunnet et skille mellom ekte og uekte barn.

Man fødte i skjul som en konsekvens av samfunnets straff for dem som ble gravid utenfor ekteskapet. Var man forlovet, eller man fikk barnet urimelig tidlig i ekteskapet ble det og slått ned på, men ikke på langt nær så hardt som de kvinnene som stod alene – uten noen fast forbindelse. For mange av disse kvinnene, enten de var gift eller ugift – fattig eller rik, så var den eneste utveien deres å føde i dølgsmål, for så forlate barnet for å dø, ta livet av det selv eller håpe at det var dødfødt. De risikerte dermed lovens strengeste straff hvis de ble oppdaget - dødsstraff. Men dette var en sjanse de tok for konsekvensene var kanskje større akkurat da med tanke på de verdslige og de geislige reaksjoner.

”Å ha ære er å snakke sant” skriver Erling Sandmo i boken ” Voldssamfunnets undergang”. Æren skal ikke undervurderes i datidens samfunn. Æren var utrolig viktig, og æreskrenkelser ble sett på som noe negativt. Når det gjelder kvinner og ære ser man at det ofte var snakk om seksualiserte æreskrenkelser.³² For eksempel leiermål. Sandmo bruker Schopenhauer en del i sitt kapittel om ære. Schopenhauer mente at den

---

²⁹ Sandvik i Blom & Sogner, 1999:121

³⁰ I Norge fikk barn som var født utenfor ekteskapet rett til navn og arv etter faren først i 1915 (Sandvik)

³¹ Kirkeforordningen av 1607 (Sandvik)

³² Sandmo, 1999:128

seksuelle æren var kvinnelig.³³ I forhold til mitt kildemateriale ser det ut til at dette stemmer godt. Det var aldri menn som måtte møte i retten for at deres seksuelle ære var krenket. De møtte i retten fordi at de hadde krenket kvinnen, eller eventuelt hvis de fikk bøter for leiermål.

1.4 Forskning på feltet i Norge og Europa

Når det gjelder tidligere forskning vedrørende fødsel i dølgsmål har det siden 70- tallet blitt skrevet en del om leiermål, blodskam, dølgsmål og seksuallovgivningen som rammet særlig kvinnene hardt på 16- 1700- tallet. Man har en del master- og dr. avhandlinger som omhandler direkte og/eller indirekte dølgsmålsproblematikken. I 1974 kom Lisabet Risa med sin hovedoppgave som omhandlet sanksjoner mot ugifte mødre både fra de verdsliges og geistliges side. Denne oppgaven er Synnøve Østebø sitt utgangspunkt da hun skrev sin master om fødsel i dølgsmål fra Stavanger amt i 2005. En av konklusjonene i Risa sin oppgave var at fødsel i dølgsmål og deretter drap var for så veldig mange den eneste utveien med tanke på å unngå straff og ikke minst med tanke på sitt eget menneskeverd.³⁴

For Synnøve Østebø sin del, tar hun for seg fødsel i dølgsmål og ser på hvordan disse kvinnene ble dømt, hvordan hadde de havnet i denne situasjonen/hvilke omstendigheter, hvem var fedrene, hvem anga dem? Hun tar for seg en ganske lang periode, fra 1610- 1880. Og med det har hun skrevet om hvordan disse periodene har vært forskjellige fra hverandre.

Nesten utelukkende på 1600- og til dels 1700- tallet var det dødsstraff for slike saker, mens man utover siste del av 1700- og 1800- tallet fjernet dødsstraffen og hvor tukthus, straffearbeid og andre typer straff ble mer vanlige. Hun peker på at dølgsmålsproblematikken er dårlig forsket på i Norge i forhold til andre land, noe som er tilfelle.³⁵ Sverige og til dels Danmark har hatt mye større fokus på dette feltet. Man har altså ikke hatt noen helhetlig oversikt over utbredelsen av fødsel i dølgsmål i Norge. Kari Telste kom med sin hovedoppgave i etnologi i 1993. Her fokuserte hun på lovene som ble gitt på 1600 og 1700- tallet. Og hvor fokus retter seg mot seksualitet og at

---

³³ Sandmo, 1999:128

³⁴ Risa, 1974:110

³⁵ Østebø, 2005:9

denne ”problematikken” i denne perioden blir et offentlig anliggende. Nå kom samfunnet med det som for mange var den dømmende hånden som bidro til at mange, for eksempel alle de kvinnene som fødte i dølgsmål, gjorde skjebnesvangre valg. Telste fant ut at den strengere seksuelle lovgivingen nødvendigvis ikke bidro til at folk forandret seg så mye akkurat på dette feltet. Men innefor det seksuelle hang ære og det seksuelle sammen med oppfatningen som folk hadde: ”*Æresbegrepet strukturerte forholdet mellom mann og kvinne, kvinner imellom og den enkeltes forhold til samfunnet*”.³⁶

Fra dansk hold er kanskje Beth Grothe- Nielsen sin bok ”Letfærdige qvindfolk” fra 1999 mest relevant.³⁷ Her tar hun tar for seg fødsel i dølgsmål og gjennom det skriver om et av Danmarks mørkeste kapitler.

Fra svensk hold har en del å ta av med henblikk på dølgsmålsproblematikken. Eva Bergenlöv er den som har ei forhåndsvis fersk avhandling om ihjelliging og spedbarnsdrap.³⁸ Hun har tatt for seg perioden fra 1680 til rundt 1800. For disse to rimelig like forbrytelser, har retten dømt dem ganske så annerledes. Og dette har hun tatt tak i. Bergenlöv mener at grunnen til dette er at ”*fortellingen om uskyld ble komponert utifra oppfatningen om den rette kvinne- og moderligheten, mens fortellingene om skyld ble konstruert utifra det motsatte til idealer*”.³⁹

1.4.1 Dølgsmålsproblematikken i nordnorsk lokalhistorie?

I Nord- norsk sammenheng er det skrevet lite om fødsel i dølgsmål. Det viste iallfall min undersøkelse da jeg gikk igjennom bygdebøker ved Universitets Biblioteket ved Universitetet i Tromsø. Det er skrevet masse om Nord- Norge fra før Kristus tid og frem til i dag. Men hovedfokuset har ofte ligget i etniske motsetninger, fiskerbonden, fiske, 2.verdenskrig, oppgang og nedgangstider og Arbeiderpartiets fremvekst for å nevne noe.

En god del bygdebøker omhandler 1700- tallet, men det skrives nesten ingenting om dølgsmålsproblematikken. Men i forhold til bygdebøker er det spesielt 3 bøker som skiller seg ut, og som omhandler dølgsmålssaker og/eller dølgsmålsproblematikken.

---

³⁶ Telste, 1993:221

³⁷ 1. Utgave, 2. opplag

³⁸ Bergenlöv, ”Skuld og oskuld” 2004

³⁹ Østebø, 2005:10

Lars Ivar Hansen sin ”Astafjord Bygdebok” som kom ut i 2003 tok for seg en dølgsmålssak fra området, Håvard Dahl Bratreins ”Helgøy og Karlsøy Bygdebok” tok for seg ”da hodene rulla i Nord- Lenangen” mens Alan Hutchinson sin bok ”Disse tider Disse skikker” tar for seg enkelte tragedier og deriblant ei som fødte sitt barn i dølgsmål.⁴⁰

Hansen tar for seg Maren Larsdatters barnefødsel i dølgsmål fra Astafjord ting i 1706/07.⁴¹

Maren Larsdatter var ei tjenestejente som hadde født i dølgsmål og som mest sannsynlig hadde tatt livet av barnet. Hansen griper fatt i noe viktig og viser for leseren hvordan gangen i dølgsmålssak var, og at en slik sak kunne ta flere år å behandle. Bratrein tar for seg en sak som jeg blir å skrive mer om under kapitel 4. ”Da hodene rulla i Nord- Lenangen” er en av de mest alvorligste sakene som er i mitt kildemateriale. Og det er en spektakulær sak.⁴² Både blodskam og fødsel i dølgsmål er temaer i denne saken. Hele fire ble tiltalt og tre ble dømt til døden. Bratrein griper fatt i noe viktig, slik som Hansen gjør. Han forteller ei historie som har vært kjent i området i mange hundre år. Det er derimot en stor forskjell mellom disse 2 bygdebøkers fremstilling av dølgsmålssakene. Mens Bratrein på sin side bruker lite direkte referat fra kildene, bruker Hansen dette klart. Hansen går også mer inn i saken enn det Bratrein gjør. For eksempel er de kildene jeg har fått i forbindelse med saken fra Nord- Lenangen tidskrevende og veldig rik på detaljer. Det var som sagt en spektakulær og alvorlig sak som hadde sine omganger i rettssystemet. Hvor stort omfang av kildematerialet som blir brukt og på hvilken måte skiller disse 2 bygdebøkene fra hverandre.

1.5 Metode og kilder

Min periode er 1700- tallets Nord- Norge med henblikk på dølgsmålssaker, lovgivning og straff. Derfor ble den metodiske innfallsvinkelen å se på tendens og utviklingstrekk for dølgsmålssaker i landsdelen. Av de 66 sakene som ble funnet på Statsarkivet i Tromsø, blir jeg å følge 9 av disse 66 sakene fra hjemtinget og helt opp til Kongen. Dermed vil man på en fin måte kunne se rettsutviklingen generelt, og domsavgjørelsene

---

⁴⁰ Hutchinson, 1997:132

⁴¹ Hansen, 2003:406

⁴² Bratrein:<http://karlsoy.com/bygdebok/>, periode VII, 13/11-08, kl.1400

spesielt utover 1700- tallets. Av de resterende 57 sakene har jeg sett på hva hjemtinget dømte og hva Lagmannen dømte som den nest høyeste instansen i Norge.

Alle de 66 sakene er beskrevet kort i vedlegg A bakerst i oppgaven, hvor år, navn, sak, sted og kilde er beskrevet for disse sakene.

Siden jeg tar for meg fødsel i dølgsmål vil jeg derfor få et kjønnsperspektiv på oppgaven. Dette er naturlig da det kun var kvinner som ble anklaget og dømt for denne alvorlige forbrytelsen som fødsel i dølgsmål var.

Det er ikke skrevet noe om denne perioden før for Nord- Norge sin del. Derfor lå kildene på Statsarkivet i Tromsø. Dette i seg selv var ei utfordring i forhold til å finne alle kildene, transkribere dem og ikke minst få lest igjennom kildene. Kildene fra 1700- tallet er skrevet på gotisk med både vanskelig språk og ord og uttrykk som ikke eksiterer i dag.

Dette var med andre ord et meget stort og tidkrevende arbeid og jeg var derfor avhengig av hjelp til både å finne kildene, men og å transkribere dem. Per Einar Sparboe transkriberte de aller fleste kildene for meg og var til uvurderlig hjelp under prosessen med å få skrevet denne oppgaven – med hensyn til kildene.^{43 44}

Mine kilder er utrykte kilder som er hentet fra Lagtingsprotokoller, Justisprotokoller, Norske Tegnelser, Supplikkbøker og Fylkesmannen i Finnmark som blant annet tok for seg 1700- tallets Nord- Norge med henblikk på dølgsmålssaker.

Jeg har brukt sitater fra for eksempel Justisprotokollene for å sette leseren i ei stemning. Gjennom direkte sitat får man et vist innblikk i dølgsmålssakenes gang.

Når det er snakk om så gamle kilder er det viktig å være beredt på mange problem underveis: hvilke kilder er dette? Hvilke kilder er det vi skal forholde oss til?⁴⁵ Hva var formålet med kilden? Hva er innholdet i kildene? Her er det viktig å tolke kildene og være kildekritiske til det man leser. Er kildene troverdige?⁴⁶

Når det gjelder type kilde tar jeg for meg forskjellige rettskilder som gir oss et innblikk i

---

⁴³ Statsarkivet i Tromsø hjalp meg med å transkribere én sak

⁴⁴ Sparboe brukes av Universitetet i Tromsø til å transkribere kilder, så jeg regner hans transkribering for å være troverdig og korrekt

⁴⁵ Kjeldstadli, 2000:170

⁴⁶ Kjeldstadli, 2000:170

hvordan en rettssak var bygget opp herunder hvilke spørsmål som ble stilt, hvordan kvinnene besvarte spørsmålene og hvilke argumenter dommeren(e) brukte når de avsi sin kjennelse for å nevne noe. Videre gir dette oss et innblikk i rettsutvikling på den måten at man kan se ei endring over tid. For eksempel i hvilke straffer kvinner i dølgsmålssaker ble idømt.

I dølgsmålssaker kan det som skjer i retten virke rekonstruert. Gotaas problematiserer nettopp dette gjennom kildekritikken i sin hovedoppgave fra 1977.⁴⁷ Hun peker blant annet på om vitnet eller vitnene faktisk husket helt riktig? Som tidligere nevnt kunne behandlingen av en dølgsmålssak ta en god stund, og det er ikke tvil om at mange kunne glemme ting underveis. I mange av mine saker hevder kvinnene at barnet var dødfødt. Dette kan vi verken bevise eller motbevise. Derfor vet vi aldri om kildene er helt korrekte.

Gotaas peker videre på at dommerne på tingene kunne være forutinntatt når det gjaldt fødsel i dølgsmål, og at dette kunne få utslag i kildene.

Dette er kildekritiske problem som man aldri helt kan avverge eller gjøre noe med. Men man kan ta de til etterretning, og lese kildene med kritiske øyne.

Gotaas er ikke den eneste som problematiserer kildekritiske problemer. Bodil Chr. Erichsen gjør det samme i sin hovedoppgave fra 1993 som het ”Kriminalitet og rettsvesen i Kristiania på slutten av 1600- tallet.”. Blant annet sier hun:

”Rettsprotokollenes sannhetsgehalt kan drøftes på to plan. Dels om de med rimelig nøyaktighet gjengir hva som faktisk skjedde i retten. Dels om aktørenes beskrivelser av hendelsene utenfor rettssalen tilsvarte deres faktiske opplevelser.”⁴⁸ For mitt kildemateriale kan man reise spørsmålet om kildene er troverdige. Utifra hva jeg kan se virker kildene pålitelige. Spesielt kommer dette til uttrykk da jeg gjennomgikk de ni enkeltsakene. Her gikk jeg inn i kildene både fra hjemtinget, Lagmannen og Kongen. Det virker som at det er få selvmotsigelser noe som kan gi en god pekepinn på at kildene kan være troverdige. Et viktig kildekritisk problem som Erling Sandmo reiser i sin bok ”Voldssamfunnets undergang” fra 1999 er at sorenskriveren stod som garantist for at det som står skrevet i tingboka var sant. Dog, ”rettsprotokollene er ført i pennen av menn som ikke bare sto utenfor den folkelige kulturen, men på mange områder i direkte motsetning til den.” Sandmo skriver videre at det var lite trolig at sorenskriveren for eksempel hadde tid å endre på mye av det han hørte på grunn av at ting gikk rimelig

---

⁴⁷ Gotaas, 1977:”Barnefødsel i dølgsmål 1830- 1842”

⁴⁸ Erichsen, 1993:10

fort på tinget. Dessuten vet man at det ikke var uvanlig at bygdefolket krevde å få se hva sorenskriveren hadde nedtegnet på hjemtinget. Ikke fordi de ikke stolte på tingets menn, men fordi mye av det som kom opp på tinget nok ble husket i lang tid fremover.⁴⁹ Og som Sandmo sin undersøkelse viser, ser det ut til at den tilliten som allmuen hadde til tinget aldri ”ble stilt på alvorlige prøver.”⁵⁰

Det ser altså ut til at folket hadde tillit til tingets menn.

Sandmo poengterer at rettskildene er noe av ”de rikeste kildene” som man har.⁵¹ De må brukes, de må studeres og de må bli stilt overfor kritiske spørsmål og analyse. Når det er sagt kan man aldri helt vite om kildene er 100 % troverdige. Men som antydnet tidligere er det stor sannsynlighet for at de kildene som jeg legger til grunn forteller sannheten. I forlengelsen av det har jeg under kapittel 3 laget en rekke diagrammer som viser hvilken utvikling man har hatt vedrørende dølgsmålssaker i perioden 1710- 1797 i Nord- Norge. Med henblikk på straffeutmåling og antall dølgsmålssaker for å nevne noe. Kjeldstadli skriver i sin bok ”Fortiden er ikke hva den engang var” fra 2000 at ” å kvantifisere er å fastsette omfanget eller utbredelsen av et fenomen mer presist”.⁵² Og det er nettopp dette jeg skal gjøre. Men det er en rekke kildekritiske problem knyttet til kvantifisering. Hvordan har for eksempel materialet blitt til?

I forhold til kildekritiske problemer i forbindelse med kvantifisering må jeg ta det utgangspunktet som tidligere er skrevet om kildekritikk i denne oppgaven. Nemlig at allmuen hadde tillit til tinget og det som ble skrevet ned der aldri ”ble stilt på noen alvorlig prøve.”⁵³

Siden jeg går utifra at kildene mine er troverdige og dermed ikke i stor grad verken har blitt manipulert eller på annen måte endret på, regner jeg mitt tallmateriale for troverdig.

I neste kapittel, kapittel 2, skal jeg ta for meg lovene og rettssystemets utvikling på 1700- tallet.

Rettsystemets oppbygging og utvikling blir viktige temaer. Videre vil det bli en gjennomgang av rettsinstansene og hvilke domsavgjørrelser som ble fattet i de forskjellige instansene i forbindelse med dølgsmålssakene.

---

⁴⁹ Sandmo, 1999:40

⁵⁰ Sandmo, 1999:40

⁵¹ Sandmo, 1999:38

⁵² Kjeldstadli, 2000:230

⁵³ Sandmo, 1999:40

KAPITTEL 2

Lovene og rettssystemets utvikling

2.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg tar for meg lovene og forordningene som gjorde seg gjeldende på 16 og 1700- tallet med henblikk på sedelighet og dølgsmålsproblematikk. Spesielt viktige å nevne er Christian V's Norske lov av 1687, som målte ut straffer for alle forbrytelser i samfunnet, men for min oppgave er spesielt siste lovbok "Om Misgjerninger" som er mest relevant.

I den siste lovboken, lovbok 6, under kapitlene 6 og 13 i Christian V's Norske lov, henholdsvis om Manddrab og Løsagtighet, finner man lovbestemmelser for både fødsel i dølgsmål, drap, blodskam og leiermål.⁵⁴

Videre skal jeg se på hvordan rettssystemet i Danmark – Norge var bygget opp, og hvordan de forskjellige rettsinstansene fungerte.

Spesielt med henblikk på rettsutviklingen er det interessant å se hvilke ankemuligheter man hadde utover 1700- tallet. Og hvilke ringvirkninger forordningen av 1735 fikk med tanke på straffeutmålingen.

2.2 Rettssystem: dets oppbygging og utvikling

Slik rettssystemet er formet i dagens Norge, slik var det ikke formet for noen hundre år siden. Før 1590 hadde man ikke noen instanseordning i Norge.⁵⁵ Måten sakene ble løst på varierte, men skulle en tvist opp for tinget var det ikke noe lavere eller høyere instans. Derimot var det slik at tinget ikke kunne avsi noen dom hvis partene som stod til doms hadde høyere status enn de på tinget.⁵⁶ Derfor hadde vi en rettsorden men ikke noe rettssystem hvor man hadde anledning å få behandlet saken sin oppover i

---

⁵⁴ Kong Christian den femtes Norske lov av 1687. <http://www.hf.uio.no/PNH/chr5web/chr5register.html>, 13/11-08, 14:15

⁵⁵ Tystad, 2007:16

⁵⁶ Sunde, 2005:197

rettsystemet - fra instans til instans.

Den spede begynnelse for utviklingen fra rettsorden til rettsystem begynte med Magnus Lagabøtes Land- og Bylov av 1274.⁵⁷

Selv om denne loven startet ei utviklingen til et rettsystem, så tok det tid før at partene i en sak måtte forelegge tvisten hos den laveste instansen, og dermed ikke kunne velge selv på bakgrunn av integritet.

”Først på 1600- tallet var partene fratatt råderetten over hvilken instans som de mente var best når saken skulle avgjøres”.⁵⁸

På 1500- tallet trengte ikke hjemtingene å avsi noen dom i de sakene som kom til dem. Mange følte ikke de hadde kompetanse til å dømme mennesker til for eksempel store bøter, eller frata dem livet. Dermed ble sakene ofte oversendt Lagmannen for domsavgjørelse.

Lagmannen hadde en annen kompetanse enn det som lagrettsmennene på hjemtinget innehadde, og antall saker som skulle behandles av Lagmannen ble stor.⁵⁹

Med bakgrunn i dette, påla Kongen alle hjemting i 1590, å ta standpunkt i sakene som de behandlet, og dermed ikke sende de videre til Lagmannen for videre behandling. Ved den kongelige forordningen året etter, ble det oppnevnte en sorenskriveren for å hjelpe hjemtingene med innskriving av dommer. Spesielt var det viktig å finne noen kompetente menn som kunne tilføre hjemtingene trygghet og tillit.⁶⁰ Sorenskriveren hadde i utgangspunktet en rolle som skrivekyndig og som en person som hadde kunnskap om lov og rett. Mye av problemet til hjemtinget var at de oppstod tvister som lagrettsmennene hadde liten eller ingen kunnskap om. For eksempel arv og arveoppgjør. Adelen tok visstnok dette opp med Kongen fordi de ville ha en ”skriver i retten (...) som en assistent for lagrettsmennene.”⁶¹

Utover 1600- tallet, men spesielt på 1700- tallet skulle sorenskriveren sin plass bli enda viktigere. Dette hadde en sammenheng med at sorenskriveren fikk nye oppgaver. I første omgang ble han en meddommer på hjemtinget. Siden sorenskriveren ikke var tilknyttet noe bestemt område/hjemting, men reise rundt om i sitt distrikt for å skrive ned dommer, måtte han ganske raskt fått ei god erfaring i hvordan man dømte - og

---

⁵⁷ Sunde, 2005:197

⁵⁸ Sunde, 2005:198

⁵⁹ Falkanger, 2007:106

⁶⁰ Falkanger, 2007:106

⁶¹ Sunde, 2005:219

hvilke lover som ble anvendt.

I 1634 ble sorenskriveren likestilt med lagrettsmennene, og hadde med det like mye ansvar på hjemtinget som de.⁶²

Denne utviklingen skissert overfor har Sunde analysert seg frem til. Altså den gradvise utviklingen fra en rettsorden mot et rettsystem.

Senere, gjennom Christian V's Norske Lov av 1687, ble sorenskriveren enedommer i de saker som ikke kunne ende med dødsstraff.⁶³ Man ser ei klar utvikling hvor rettsystemet ble mer profesjonalisert for eksempel gjennom sorenskriveren på hjemtinget og Lagmannen på lagtinget. Denne utviklingen som man spesielt i Norge så på 1700- tallet gjenspeilte også den utviklingen som man så ellers i Europa.⁶⁴

I dagens Nordland ble det etablert fire sorenskriverembeter: Helgeland, Salten, Lofoten og Vesterålen/Andenes. Lagmannen i Steigen etablerte videre to sorenskriverembeter i dagens Troms: Senja og Tromsø. Finnmark fikk ett, og ble kalt Finnmarks sorenskriveri.⁶⁵

2.2.1 Rettsinstansene

I Norge hadde vi tre nivåer på rettsinstansene, lik den modellen vi har i dag. Under skal jeg skissere disse kort opp:

1. Instans, hjemtinget.⁶⁶

Denne instansen ble stadfestet i en reform av 1590.⁶⁷

Hjemtingen, også kalt underretten, var den laveste rettsinstansen vi hadde.

Her møtte bønder, tjenestepiker, soldater, menn og kvinner – tverrsnittet av befolkningen med andre ord.

Alvorlighetsgraden i sakene varierte, men mange dødsdommer ble banket igjennom og utført av bøddelen. Tidlig 1600- tallet, og til dels 1700- tallet betydde en dødsdom her

---

⁶² Sunde, 2005:220

⁶³ Sunde, 2005:220

⁶⁴ Sunde, 2005:220

⁶⁵ Falkanger, 2007:106

⁶⁶ I oppgaven blir jeg å bruke hjemtinget som betegnelse på 1.instans.

⁶⁷ Mykland, 2005:372

at livet var slutt. Det var sjeldent at Lagmannen gikk imot domsutfallet. Dette endret seg derimot med tiden.

2. Instans, Lagmannen.

Denne instansen var ankeinstans for hjemtinget. På 1600- tallet betydde ofte en dødsdom på hjemtinget det samme hos Lagmannen. Utover perioden, og spesielt på 1700- tallet var dette ikke noen regel lengre. Spesielt ble det vanligere at Lagmannen og fungerte som en ankeinstans ofte helt opp til Kongens bord. En dødsdom hos Lagmannen betydde nødvendigvis ikke at man måtte bøte med livet. Utover 1700- tallet ble det mer vanlig at den dødsdømte fikk andre straffer enn bøddelens øks/sverd- spesielt med henblikk på dølgsmålssaker. Tukthuset og jobb i fiskeleiene ble vanligere straffer.

Forordningen av 1735 besluttet at Lagmannens dødsdom skulle opp til høyeste hold før den ble eksekvert.⁶⁸ Dermed kan man si at man på mange måter fikk en større rettssikkerhet gjennom at saken ble ført flere steder, og at den (tilsynelatende) ble behandlet skikkelig. Dessuten viser dette på en god måte rettsvesenets utvikling i en mer human retning. Hjemtinget kunne dømme en til døden, Lagmannen kunne gjøre det samme, men Kongen avgjorde det til syvende og sist – iallfall i teorien. Man hadde flere sjanser enn før.⁶⁹

3. Instans, Oberhoffretten (erstattet Herredagen etter eneveldets innførsel i 1660)⁷⁰

Dette var den høyeste rettsinstansen i Norge, mens Høyesterett i København var den høyeste rettsinstansen i Danmark - Norge. I mine kilder er det få saker som ble anket til Oberhoffretten. Hvorfor er usikkert, men det ser ut til at det var vanligere å håpe på Kongens nåde enn omgjøring av dødsdommen hos Oberhoffretten.

---

⁶⁸ Bottolfsen, 1995:143

⁶⁹ Man kunne før 1735 få saken behandlet av Kongen, men det var ikke noe automatikk i det

⁷⁰ Falkanger, 2007:107

2.3 Lover og forordninger

Gjennom 16 og 1700- tallet fikk man lover og forordninger som på mange måter forverret kvinnenes stilling i samfunnet. Nå ble kvinnene dømt for handlinger som de tradisjonelt før hadde blitt ansett som et offer. Samtidig ble straffene skjerpet.

I 1635 kom den først forordningen angående fødsel i dølgsmål:

*”saa frembt noget letferdigt kvindfolk vorder med barn oc med sin barnefødsel lønligen oc i dølsmaal omgaais, oc samme barn borte blifver eller paaskidis død være fød, da efterdi samme kvindfolcke icke hayfer begieret at bruge ordentlige af gud allermectigste beskickedede middel, dennom som sig oc fosterit udi saadanne tilfelde kunde betienne, skal det icke bedre actis end den, som sit foster med vilge hafver ombrackt”.*⁷¹

Denne forordningen kom altså i mars 1635. Fra myndighetens side gjaldt denne forordningen kun for ugifte kvinner, da det ble sett på som lite tenkelig at gifte kvinner behøvde å føde i dølgsmål. Gjennom å føde i dølgsmål, hadde disse kvinnene gjort seg skyldig i hor. Med tanke på at ekteskapet, etter reformasjonen og gjennom Martin Luther, hadde blitt opphøyet og helliggjort, var disse kvinnene en trussel mot dette bildet - de nedkalte Guds vrede.

Denne forordningen ga kvalifisert dødsstraff hvis kvinnene ble funnet skyldig. Og man vet at spesielt på 1600- tallet var det sjeldent at kvinnene ble frikjent.

Forordningen av 27.november 1647 lød:

” straf for letfærdige kvindfolk som udsætte deres børn”.

Denne forordningen gjaldt kvinner som satte ut barnet (for å dø), og det interessante her var at straffen ble gradert etter hvor øde barnet hadde blitt lagt. Denne type forbrytelse kvalifiserte til dødsstraff. Utbæring av barn ble, som tidligere nevnt, forbudt allerede under Olav Haraldsson. At det 600 år etter kom ei forordning som forbød dette, tydet på at denne type for befolkningsregulering enda var praksis.

---

⁷¹ Østebø, 2005:16

I 1658 kom enda ei ny forordning som skulle være myntet kvinnen. Forordningen hadde bakgrunn i at myndighetene erfarte at kvinner som oppdaget at de var med barn, ofte dro hjem til sine foreldre når fødselen nærmet seg. Dermed kunne de unngå straff, da sjansen for at far eller mor ville angi dem, var relativt små.⁷²

*”letfærdige quindfock paa fremmede stæder, huo de ere ubekiendte, sig tit oc ofte begiver, imod Tiden at de skal fødeme ogsiden naar de kommer tilbage igien, gaar med aabet Hovet, og i andre maader holde sig for Piger, huormed den Høyeste Gud storligen Fortørnes, og til retfærdig Vrede påvekkes”.*⁷³

Man ville altså straffe de kvinner som trodde at de kunne komme unna med å reise hjem, gjennom at de som disse kvinnene bodde hos, fikk et pålagt ansvar å melde fra til øvrigheten om hva som hadde foregått.

Gjennom disse lovparagrafene var man skyldig til det motsatte var bevisst. Det var med andre ord motsatt bevisførsel. Og det var vanskelig å komme seg ut av det. Man kunne hevde sin uskyld, men hvis andre hevdet at man hadde vært gravid og plutselig ble slank og fin igjen, visste folk at noe ikke stemte. I klartekst betydde det at bygda og retten trodde at man hadde født i skjul, og siden ingen fant barnet var mistanken enten at man hadde drept barnet, eller forlatt det for å dø. Hvis barnet ble funnet og det var dødt, var det i denne situasjonen vanskelig å bevise sin uskyld. En del kvinner hevdet at barnet var dødfødt, men igjen, med ingen vitner til hendelsen ble situasjonen vanskelig. Man kan derfor anta at de mørke tallene er store for akkurat denne typen kriminalitet.

Christian V's Norske Lov av 1687, avløste Kong Christian IV's Lov som gjaldt fra 1604. Loven fra 1604 var egentlig ei videreføring av Magnus Lagabøtes Landslov av 1274.⁷⁴ Kong Christian V's Norske Lov gjaldt, i store trekk, helt frem til 1842. Lovene bygde blant annet på Bibelen og dets regler, herunder mosaiske rettsprinsipper.⁷⁵

Derfor kjennetegnes mye av lov materialet med barbariske straffeutmålinger, tortur og strenge regler med henblikk på blant annet sedelighetsforbrytelser.

Norsk Lov av 1687 innholdt 6 lov bøker som regulerte samfunnet:

---

⁷² Østebø, 2005:16

⁷³ Østebø, 2005:16

⁷⁴ Hansen, 2003:162

⁷⁵ Krogh, 2000:100

1. Om retten og rettens personer
2. Om religion og geistlighet
3. Om verdslige- og Huusstand
4. Om søretten
5. Om adkomst, Gods og Gield
6. Om misgjerninger.

Vedrørende dølgsmål var det to forordninger i lovbok 6 som gjorde seg gjeldende, 6-6-7 og 6-6-8.

6-6-7:

*”Letfærdige Qvindfolk, som deris Foster ombringe, skulle miste deris Hals, og deris Hoved sættis paa en Stage”*⁷⁶

6-6-8:

*”Vorder noget letfærdigt Qvindfolk med Barn, og med sin Barnefødsel i Dølsmaal omgaar, og ikke bruger de ordentlige beskikkede Midler, som hende og Fosteret i saadant Tilfald kunde betiene, og samme Barn borte bliver, eller paaskydis at være dødt født, eller i andre Maader forkommet, da skal hun agtis saasom hun sit Foster med Villie hafde ombragt”.*⁷⁷

Begge disse forordningene, hvis kvinnen blir funnet skyldig, ville gi kvalifisert dødsstraff. Dette ville skje ved halshugging.

I mitt kildemateriale var det disse to forordningene som var gjeldende, og som kvinnene ble dømt etter. Først i perioden viser mitt kildemateriale at de kvinnene som ble dømt for fødsel i dølgsmål, ble dømt til døden.

Senere, fra 1750- tallet og utover, kunne kvinnene få dødsdommen på hjemtinget, men få en mildere dom hos Lagmannen. Etter forordningen av 1735 hvor dødsdommer skulle først opp til Kongen, mistet på mange måter Lagmannen sin makt ved at han ikke hadde endelig ord i saken lengre.

---

⁷⁶ Christian V's Norske Lov av 1687, s.241

⁷⁷ Christian V's Norske Lov av 1687, s.242

De fleste lovene og forordningene ble stadfestet på 1600- tallet, men fikk ringvirkninger helt frem til 1800- tallet. Spesielt etter reformasjonen ble kvinnens stilling forverret i form av nye lover og forordninger. Kvinnene fikk viktige roller som for eksempel kone og mor: ” dette ble den eneste respektable og formelt aksepterte rollen for kvinner i tidlig moderne tid”.⁷⁸

Men utenfor hjemmet ble kvinnenens liv innskrenket.

For Luther var det bare ekteskapet som i hans øyne var akseptert, og dermed dømte man hardt de som gikk i mot denne befalingen - som tross alt kom fra Gud.

2.3.1 Utburden

Gjennom historien så har det vært en praksis der kvinner har satt barnet ut for å dø på grunn av for eksempel fattigdom, skam, feil kjønn - altså ei jente, eller at barnet var handikappet. Dette ble kalt for *utburden*, som ofte gikk igjen som spøkelse eller gjenferd.

I norsk fortellertradisjon hadde man mange sagn som kunne fortelle de grusomste historier

om hvordan folk hadde hørt barneskrik fra drepte barn. For å stilne skrikene måtte man gi dem et navn. ”*Eg døyper deg på von, Sigrid eller Jon- i namnet åt Gud Fader, Gud son og Gud den heilage ande*”.⁷⁹ Videre gikk det skrekkfortellinger om hvordan utburden oppsøkte moren og drap henne. Disse historiene fungerte som en advarsel mot seksuell omgang før ekteskapet.

2.3.2 Reformasjonen

Ved innføringen av kristendommen og gjennom dets utvikling og grep om samfunnet og samfunnsstrukturen, ble menneskets forhold til Gud veldig viktig. Grothe Nielsen legger vekt på at mennesket ”fikk en verdi i forhold til Gud”.⁸⁰ Å ta livet av Guds barn var syndig og kunne ikke tillates eller aksepteres.

---

⁷⁸ Østebø, 2005:12

⁷⁹ Amundsen, 1983:89

⁸⁰ Nielsen, 1999:24

Før reformasjonen ble innført hadde den katolske et system for ”hittebarn”. Kirken tok vare på barnet, men hvilket liv barnet egentlig fikk er usikkert.

Mens den katolske kirke så på det seksuelle som et nødvendig onde, hadde Luther en helt annen holdning til saken. Han fremelsket ekteskapet mellom mann og kvinne, gjorde slutt på sølibatet for prestene og i det hele tatt skulle man tro at seksuell omgang mellom mann og kvinne ble mindre regulert og strengt. Faktisk skjedde det motsatte. Kvinnene hadde før reformasjonen et liv utenfor hjemmet gjennom for eksempel klostervesenet. De var aktivt med i det religiøse livet, og under gudstjenesten var det mange kvinnelige helgener som ble preket om i positive ordelag. Dessuten stod jomfru Maris sterkt, og med henne et fokus på det kvinnelige i det religiøse livet. På mange måter kan man si at kvinnene hadde flere områder i samfunnet som de markerte seg i katolisismen, men dette ble det nå en slutt på.

Bibelens ord ble gjeldene for samfunnet. Det som før var et familieanliggende, for eksempel ”jomfrukrenkelse”, ble et samfunnsansvar å løse. Nettopp at Bibelen ble nøyere fulgt og statens rolle i det hadde mye å si for utviklingen av straffesystemet i Danmark - Norge, spesielt på 16- og 1700- tallet.⁸¹ Luther mente at gjennom Mosebøkene fant man frelse. Det viktigste var å følge Mosebøkene strengt, og unngå med det Guds vrede. Ei oppfatning i datidens samfunn var at man påkalte Guds vrede hvis man gjorde noe straffbart mot Gud. For eksempel å begå blodskam, føde i dølgsmål eller ha leiermål. Den Guden som var på 15-, 16- og 1700- tallet ville straffe hele samfunnet for den forbrytelsen som et enkeltmenneske hadde gjort. En kollektiv straff hvor hele samfunnet måtte straffes for at enkelte levde umoralske liv.

Derfor ble det viktig å straffe de som syndet gjennom å begå drap, blodskam, ha seksuelle forbindelser før ekteskapet eller fødsel i dølgsmål. Henrettelse for slike forbrytelser ble med det ei religiøs handling. Ikke ulik mosaiske rett, som fikk stor betydning for strafferettens utvikling.⁸² ”Øye for øye, tann for tann” som det het. Mosaiske rettsprinsipper var bygget opp som de ti bud, noe som og var en tendensen i hvordan Christian V’s Norske Lov av 1687 var bygget opp.

Gjennom eneveldets innførelse i 1660, ble stat og kirke mer sammensveiset. Og Kongen var leddet mellom det jordlige liv og Gud. Med andre ord kunne ingen andre straffe Kongen enn Gud. Kongen var, med andre ord, Guds stedfortreder på jorden.

---

⁸¹ Steinbæk, 1972:101

⁸² Steinbæk, 1972:101

2.3.3 Forordningen av 1617

Men, som man ser i historien, så kan tankene om hva som er rett og galt fra lovgivernes side være en helt annen enn hva folk flest mente. På 1600- og 1700- tallet var barnemord blant de vanligste forbrytelsene, og hvor straffen var bøddelens øks. Mye av grunnen til at man fikk så høye tall når det gjaldt spedbarnsdrap, kan ha ei sammenheng med at man i år 1617 fikk ei forordning som fremlesket ekteskapet, men som samtidig bannlyste de som levde som ektefolk uten å være det, ved for eksempel at de hadde seksuelle forbindelser.

Forordningen om løsaktighet fra 1617 kom som en reaksjon på det som skjedde i samfunnet, og som en siste utvei kom denne forordningen - som straffet dem som var "løsaktig". Hvis man hadde seksuell omgang, altså leiermål, uten å være gift med hverandre, var det offentlig skrifting i kirken og bøter som ventet. Hvis kvinnen hadde blitt dømt for tredjegangs leiermål, ble hun pisket.

Denne forordningen av 1617 må og sees i sammenheng med spesielt to ting; Kongelig recess av 1558 § 60 som omhandlet "jomfrukrenkere", og at denne forordningen kom 100 år etter at Martin Luthers 95 teser som i all hovedsak bestod av strenge moral regler ble gjort kjent i Wittenberg, Tyskland.

Den store forskjellen fra Kongelige recess av 1558, og denne forordningen, var at å være en "jomfrukrenker" var veldig negativt, dog kun for mannen som måtte betale bøter til den krenkende og hennes familie, og kvinnen gikk fri fra både skam og økonomisk forverret situasjon.

Høyesterettsadvokaten F.W Wivet sa i 1774 at "en fattig piges håb er hendes giftermaal, hendes ære er hendes rigdom".⁸³ Akkurat dette utsagnet illustrerer på en god måte hvordan man så ære eller giftemål, og hvor viktig det var for en fattig pike. Senere når forordningen om fødsel i dølgsmål kom i 1635, ble livet vanskeligere å leve for mange unge jenter.

Gjennom Forordningen om løsaktighet fra 1617 ble både mannen og kvinnen straffet, og kvinnen hardest. Den kroppslige straffen som pisking måtte ha vært veldig smertefull, men for mange kvinner var de økonomiske konsekvensene av en sådan art,

---

⁸³ Nielsen, 1999:144

at deres livssituasjon ble kraftig forverret. Hvis dette leiermålet førte med seg et barn på slep gjorde dette situasjonen enda vanskeligere. Å få omplassert barnet for å skaffe seg arbeid var vanskelig pga. av dårlig økonomi og dermed ikke anledning å plassere vekk barnet. Dessuten var det vanskelig å få jobb med en unge på si. For veldig mange ble en siste utvei å tie om graviditeten og føde i det skjulte for så å forlate barnet eller drepe det.

2.4 Samfunnets syn på fødsel i dølgsmål og kvinnene

Sedelighetsforbrytelser og fødsel i dølgsmål var den mest vanlige alvorlige forbrytelsen på 16- og 1700- tallet. Fra myndighetens side prøvde man hele tiden å komme dette til livs - gjennom strenge lover og regler. På grunn av bøter blant annet, valgte en del å gifte seg hvis kvinnen ble gravid. Da ble og boten redusert, og den økonomiske byrden mindre.

For barn som var født utenfor ekteskapet og hvor foreldrene ikke var gift, ble nok ikke livet like lett som ”ektefødte”. ”Horunge” og symbolikken i at barnet fikk prestens velsignelse *etter* preken, versus de ”ektefødte” barna som fikk den *før*, skapte man allerede her et skille.

”Uekte barn, er ugudelige barn” uttalte presten Sverderup i 1770.⁸⁴

I et samfunn hvor sømmelighet og ære var viktige moment, var det vanskelig å være gravid utenfor ekteskapet. Og man fikk et skille mellom de ”ærbare” og ”de andre”. For eksempel skulle ikke gravide bruder gå til kirken med utslått hår, og bruder som hadde et litt frynsete rykte, måtte gå alene til kirken.

De reaksjonene som samfunnet hadde til sine borgere som bedrev leiermål uten å være gift, fikk svi både økonomisk og fysisk.

For mange kvinner, med ingen mulighet til for eksempel å gifte seg med barnefaren, begikk en del av disse en annen type forbrytelse, føde i dølgsmål, i det skjulte. Grunner til at man ikke kunne gifte seg med barnefaren var mange; han kunne være en soldat, husbonden på gården som allerede var gift, voldtekt eller for eksempel en blodskam sak. I noen av disse tilfellene så ville ikke kvinnen oppgi barnefar, nettopp pga. alvorlige konsekvenser for barnefaren og henne selv. Var det snakk om blodskam i de

---

⁸⁴ Nielsen, 1999:135

nære ledd hadde myndighetene nulltoleranse for dette. Begge ville bli dødsdømt. Hvis det var husbonden på gården, ville kvinnen kunne miste jobben hvis det ble avslørt, og husbonden ville bli ilagt bøter.

At bygda hadde mistanker om hvem som var gravid, illustreres i kildene gjennom at hvis et barnelik dukket opp hadde man sin mistenkte klar. Dette viser at i små bygder gikk nok bygdesnakket om mistanken mot enkelte kvinnfolk.

En typisk måte å sjekke kvinnen på, var å presse på brystene og se om det kom melk ut. Andre kjennetegn kunne være blodflekker på klær for å nevne noe. Dette tydet på, i enkelte saker, at mange visste at kvinnen var gravid.

Gjennom at man fødte i dølgsmål, altså i det skjulte, kunne man ikke få kyndig hjelp fra erfarne kvinner som hadde virke som jordmødre. Hvorvidt disse gravide kvinnene hadde noe erfaring fra tidligere, for eksempel vært med på fødsler før, er vanskelig å si. Det man kan si er at med tanke på at de fleste kvinnene man finner i materialet er unge, hadde nok de fleste ingen eller liten erfaring. I en del saker ser det ut til at kvinnene havnet i en sjokktilstand da fødselen startet.

Mange visste ikke engang at de var gravide. Og i den tilstanden de plutselig befant seg i, forlot de barnet. Og det døde. I slike tilfeller ble moren dømt til døden.

Fra myndighetens side hadde man ei klar holdning til saken: ved fødsel i dølgsmål og hvor man ikke kunne vise til et levende barn, gikk man utfra at barnet var dødt.

Hvordan barnet døde, om det hadde blitt drept eller var dødfødt, var det samme.

Kvinnen måtte bevise sin uskyld. Hun var skyldig til det motsatte var bevisst. Og med tanke på at hun fødte i dølgsmål, betød det ingen vitner kunne gå god for kvinnens forklaring. Videre mente myndighetene at ved å føde på denne måten, kanskje i en fjøs eller ute i naturen, satte hun barnet og seg selv i fare. Ved ikke å skaffe hjelp til dette, hadde hun ikke gjort tilstrekkelig for å redde sitt barn. Og da skulle hun dømmes som om hun hadde drept barnet.

2.5 Oppsummering

Gjennom 16- og 1700- tallet kom en rekke forordninger som skjerpet straffene for sedelighetsforbrytelser, samtidig som kvinnene nå ble dømt like hardt som mennene på dette feltet. Kvinnene inntok en ny rolle en tidligere med henblikk på sedelighet: fra å ha en offerrolle i tiden før 1600- tallet, ble hun nå ansett som en medtiltalt på linje med mannen. Utover 1600- tallet forverret denne situasjonen seg betraktelig og kvinnene ble fikk store byrder i form av høye leiermålsbøter og samfunnets fordømmelse av disse ”letfærdige qvindene” kunne ikke være enkelt å takle.

Forordningen om fødsel i dølgsmål av 1635 må sees i sammenheng med forordningen av 1617 som tok for seg lettferdighets aspektet. Utover 16- og 1700- tallet ble det vanskeligere å være kvinne. Både forskjellige forordninger og samfunnets meningsendring ⁸⁵ på mange måter bidro til nettopp dette.

Så sent som i 1842 ble dødsstraff for kvinner som fødte i dølgsmål opphevet. Da kom en ny kriminallov som dømte kvinnene til tukthuset, straffearbeid eller fengsel. Utover 1700- tallet fikk man ei gradvis utvikling i straffeutmålingen for sedelighetsforbrytelser og for fødsel i dølgsmål.

Under neste kapittel, kapittel 3, tar jeg for meg sakene, straffene, tendenser og utviklingstrekk med henblikk på dølgsmålssproblematikken i Nord- Norge 1710- 1797.

---

⁸⁵ For eksempel angående sex utenfor ekteskapet ble det slått hardt ned på og rammet kvinnene spesielt hardt

KAPITTEL 3

Dølgsmålssakene i Nord- Norge på 1700- tallet

3.1 Innledning med avgrensning

I dette kapitlet skal jeg gå inn i sakene som er funnet vedrørende kvinner som fødte i dølgsmål i perioden 1710- 1797 i Nord- Norge. Disse funnene skal kommenteres, drøftes og visualiseres gjennom en del diagrammer. I alt fant jeg 66 dølgsmålssaker mellom 1710- 1797.⁸⁶ Som redegjort for senere i dette kapitlet, var Nordland det fylket som utmerket seg med flest saker. Deretter Troms og Finnmark. Når det gjelder antall dødsdommer fra Lagmannen var det 44 saker som fikk det utfallet.⁸⁷

1700- tallet er en veldig interessant periode å studere, fordi man ser ei gradvis rettsutvikling i denne perioden som er unik. Blant annet kan det pekes på at man fikk en mer human holdning til straffene som ble utmålt for fødsel i dølgsmål, og mitt kildemateriale fanger opp nettopp denne tendensen. Man fikk også et rettsystem som ble mer spesialisert og sammensatt enn det som var tilfelle på 1600- tallet. Under kapittel 2 gikk jeg mer inn i den overgangen som Norge hadde fra en rettsorden til å få et rettssystem.

3.2 Redegjørelse for kildemessige hensyn, geografisk inndeling og periodisering

Jeg har valgt 1700- tallet på bakgrunn av kildemessige hensyn. Gjennom å ta for seg 1700- tallets Nord- Norge ville man få et tilnærmet totalt bilde av dølgsmålsproblematikken i landsdelen.

1700- tallet er en periode som man kunne studere fra flere geografiske områder i Nord- Norge, og dermed gjøre oppgaven og sammenligningen mer spennende. For 1600- tallet har det meste av kildene gått tapt for Nordland og Troms, mens kildene fra Finnmark er

---

⁸⁶ Se vedlegg A bakerst i oppgaven

⁸⁷ I de 9 enkeltsakene presentert under kapittel 4 har man og kilder på hva Kongen til slutt dømt. Siden Kongen hadde en litt mildere tone i enkelte saker vil derfor antall dødsdommer være litt lavere enn 44

rimelig godt bevart.

På bakgrunn av de kildemessige hensynene, valgte jeg derfor å ta for meg 1700- tallet, og hadde dermed en mulighet å finne saker både fra Nordland, Troms og Finnmark og på den måten fikk dekket hele Nord- Norge. Dette var kildemessig viktig da man kunne få et grunnlag for å sammenligne og drøfte dølgsmålsproblematikken i denne perioden. Dessuten gjør kildeomfanget det mulig for meg å lokalisere tendenser og rettshistoriske utviklingstrekk gjennom stort sett hele århundret.

Nord- Norge var på 1700- tallet fordelt mellom Nordlandene og Finnmark. Senere ble Nordlandene delt, og Nordland og Troms ble nye begreper.

Nordlandene var ei gammel inndeling. Allerede rundt 1350 ble veien lagt for hva som skulle skje videre med den Nord- norske geografiske inndelingen. Kong Magnus overtok Hålogaland, og med han og hans etterkommere forsvant Hålogaland ut som begrep og ble erstattet med Nordlandene.⁸⁸ Denne utviklingen hang og mye sammen med Bjarkøyætten sitt fall.

Når det gjelder diagrammene som er laget på bakgrunn av kildematerialet, har jeg valgt 20 års intervall á 4 perioder. Disse 4 periodene strekker seg fra 1710 og frem til 1797:

Periode 1: 1710- 1730

Periode 2: 1731- 1751

Periode 3: 1752- 1772

Periode 4: 1774- 1797

Dette er gjort for å få mer oversiktlige diagrammer over dølgsmålssaker og antall dødsdommer på 1700- tallet. Hver periode vil og kanskje vise en tendens som var spesiell for den perioden, men periodene kan og vise utvikling utover 1700- tallet – på tvers av periodene.

Videre har jeg valgt å følge dagens geografiske inndeling med Nordland, Troms og Finnmark. Hovedgrunnen til det er at det vil gi et mer helhetlig inntrykk over hvilke steder flest dølgsmålssaker kom fra, og dermed gi et bedre sammenligningsgrunnlag. Som diagrammene senere vil vise, var Nordland det området som utmerket seg med flest saker.

Dette henger nøye sammen med befolkningsgrunnlaget i Nordland.

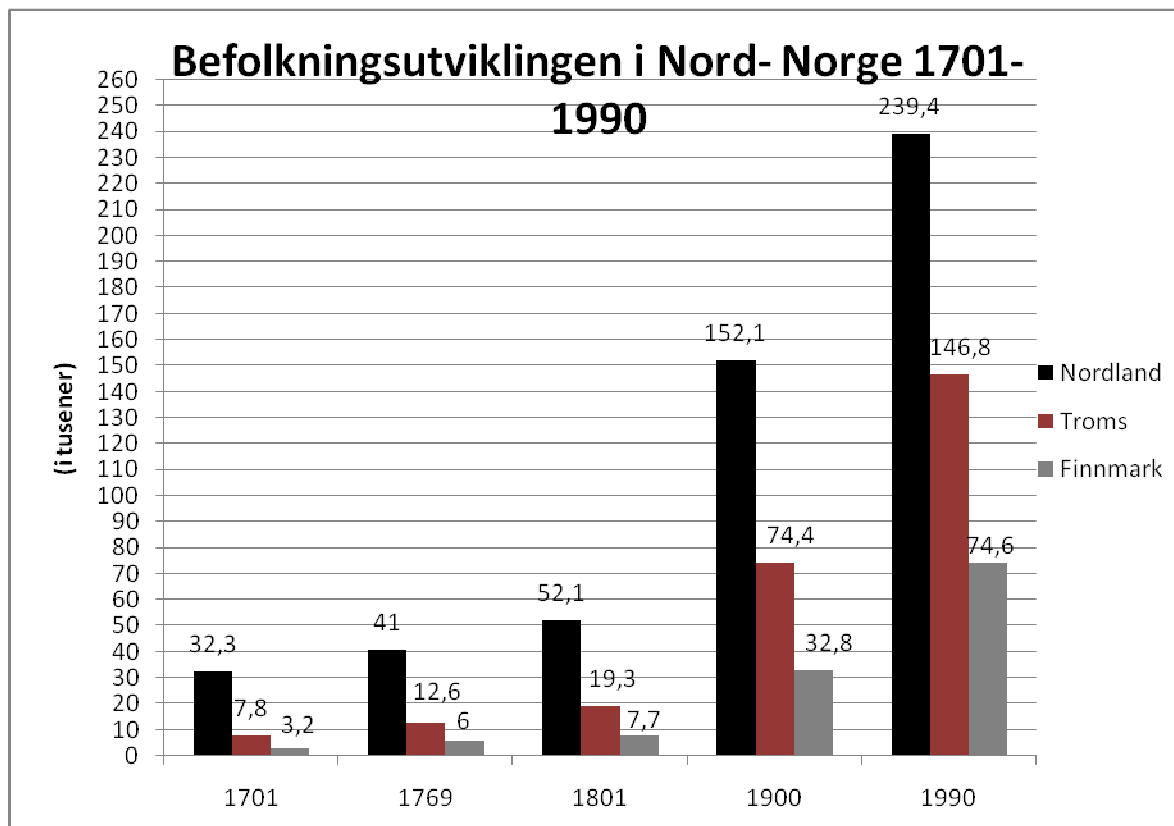
---

⁸⁸ Balsvik & Drake i Nord Norsk kulturhistorie, bind 1, 1994:160

3.2.1 Befolkningsgrunnet i Nord- Norge på 1700- tallet

Diagram nr. 1 ^{89 90 91}

Som diagrammet overfor viser, skiller Nordland seg klart fra Troms og Finnmark når det gjelder befolkningsantallet. Mens Nordland i 1701 hadde ei befolkning på ca. 32,300 personer, hadde Troms ca. 7,800 mot Finnmarks 3,200 personer. Videre inn i perioden viser tallene fra 1769 at Finnmark var det fylket som hadde størst befolkningsøkning. Fra 1701 til 1769 doblet Finnmark sin befolkning fra ca. 3,200 personer i 1701 til ca. 6,000 personer i 1769. Troms hadde fra 1701 til 1769 den nest høyeste økning i befolkningen, mens Nordland hadde den minste økning. Nordland lå klart på topp når det gjaldt befolkning, og denne trenden holder seg gjennom hele 1700-tallet og frem til i dag. Ved 1700- tallets begynnelse hadde Nord- Norge ei total befolkning på ca. 43,300 personer. For Norge som helhet bodde ca. 464,000 personer

⁸⁹ Tallene er hentet fra Balsvik & Drake i Nord Norsk kulturhistorie, bind 1, 1994:89. (er ca. tall)

⁹⁰ Tallene i diagrammet over søylene forteller søylens verdi. For eksempel 3,2 er 3,200

⁹¹ Jeg fant det hensiktsmessig å vise befolkningsutviklingen fra 1700- tallet og frem til i dag. Dette på grunn av at det ville vise på en god måte hvordan befolkningsutviklingen har vært i landsdelen

her i 1701.⁹² Av disse 464,000 bodde altså rundt 43,300 personer i Nord- Norge. I 1801 bodde det ca. 883,500 mennesker i Norge. Av disse bodde altså omkring 79,200 i Nord- Norge. Det interessante med vekstraten for 1701- 1801, er at den viser den samme økning i prosent pr. år som resten av landet. Rundt 0,6 % pr. år.⁹³ Alle de tre fylkene hadde ei formidabel befolkningsutvikling fra 1801 frem til 1900. Med ei økning på mellom 1,1 til 1,5 % pr. år.⁹⁴ I denne perioden hadde Finnmark den største økning på 1,5 % pr. år. Faktisk hadde Finnmark, sammen med Troms, den største vekstraten fra 1801 frem til 1900 på forhåndsvi 1,4 % pr. år for Troms mot 1,5 % pr. år for Finnmark. Landsgjennomsnittet lå på 0,9 % pr. år.

3.3 Mine funn fra 1700- tallets Nord- Norge

Hovedgrunnen til at min periode begynner i 1710 er altså primært på grunn av kildemessige hensyn. Da sakene ligger tilgjengelige på Statsarkivet, og alle disse tre geografiske områdene er representert blant kildene. Dermed får jeg, så langt det lar seg gjøre, ei helhetlig fremstilling av dølgsmålproblematikken for hele Nord- Norge, ikke bare Finnmark som var tilfellet i det foregående århundret.

Utover 1700- tallet økte saksmengden for Lagmannen. På bakgrunn av dette befalte Kongen at lagtingene skulle møtes oftere for å få fortgang i behandlingen av sakene. For Finnmark sitt vedkommende betød det at lagtinget møttes annen hvert år, i motsetning til hvert tredje år som var praksis frem til 1691.⁹⁵ Denne nye ordningen ble ingen suksess, da behandlingstiden på sakene ikke gikk hurtigere, samtidig som det kom flere saker inn til Lagmannens bord. I 1797 ble det bestemt at Lagmannsembetene i landet skulle legges ned. Det samme skjedde med Oberhoffretten. Hålogaland ble liggende under Trondheim Stiftsoverrett etter det.^{96 97}

Kildene mine er blant annet hentet fra Lagmannen. De sakene jeg skal se nærmere på,

---

⁹² Balsvik & Drake i Nord Norsk kulturhistorisk, bind 1, 1994:89

⁹³ Balsvik & Drake i Nord Norsk kulturhistorie, bind 1, 1994:89

⁹⁴ Balsvik & Drake i Nord Norsk kulturhistorie, bind 1, 1994:89

⁹⁵ Falkanger, 2007:210

⁹⁶ Falkanger, 2007:210

⁹⁷ I 1890 fikk Lagmannsembetet en rennesanse. Hålogaland ble igjen lagmannsembete for de alvorligste straffesakene

som blir beskrevet i neste kapittel, har og avsnitt fra hjemtinget dom.⁹⁸ I mine kilder ser det ut som om hjemtinget dømte meget strengt i de fleste dølgsmålssaker, mens Lagmannen hadde i enkelte saker en mildere tone- spesielt etter 1750- årene. Dette er et interessant trekk ved rettsutviklingen da man ser forskjeller i hvordan de forskjellige instansene behandlet saker på angående fødsel i dølgsmål. Denne tendensen er som sagt spesielt fremtredende etter 1750, og viser at dommerne inntok en mer human holdning. Tidlig på 1700- tallet var ofte hjemtingets dom i samsvar med hva Lagmannen dømte. Senere, i forbindelse med forordningen av 1735, inntok Kongen på mange måter Lagmannens plass: nå kunne det være Kongen som var uenig i det Lagmannen hadde dømt.

Det er et påfallende trekk ved rettsutviklingen av utover 1700- tallet inntar den høyeste instansen ofte en mer ”myk” holdning overfor dølgsmålsavgjørelser. Dette viser at rettsutviklingen i Norge fikk en stor betydning for mange kvinners liv.

En masteroppgave skrevet av Synnøve Østebø som kom i 2005, tar for seg Stavanger Amt og fødsel i dølgsmål fra 1610- 1880.

Siden jeg tar for meg primært 1700- tallet, skulle det vise seg at det kom til å bli vanskelig å bruke denne oppgaven for å sammenligne på grunn av den periodiske inndelingen hun har i sin oppgave. Hun har delt inn oppgaven i tre tidsperioder: 1610- 1687, 1688- 1842, 1843- 1880. Det er den midterste perioden som er interessant for meg i så måte, men tallene som blir presentert vil bli feil å sammenligne med mitt tallmateriale på grunn av at perioden hennes tar for seg 22 år før min periode begynner (1710), og fortsetter 45 år etter at min periode slutter (1797). Allikevel kan denne oppgaven si litt om den tendensen som var i den andre perioden som Synnøve Østebø bruker. I denne andre perioden som altså strekte seg mellom 1688- 1842, fant Østebø 37 dølgsmålssaker fra hjemtinget. Hvorav 31 ble dømt til døden. Hun fant videre ut at mellom 8- 10 kvinner faktisk ble henrettet, mens andre ble frikjent eller idømt andre straffer.⁹⁹ Kildene er hentet fra Stavanger amt. I forhold til mine kilder var det altså 66 dølgsmålssaker som er funnet i arkivene. Tatt i betraktning at jeg operer med en 87 års periode, og hun med en 154 års periode, har hun forhåndsvis få saker. Nesten dobbelt så mange saker er funnet for Nord- Norge som helhet. Når det gjelder hvilket befolkningsgrunnlag som Stavanger amt hadde på 1700- tallet vites ikke, men man kan anta at Nord- Norge hadde en større befolkning.

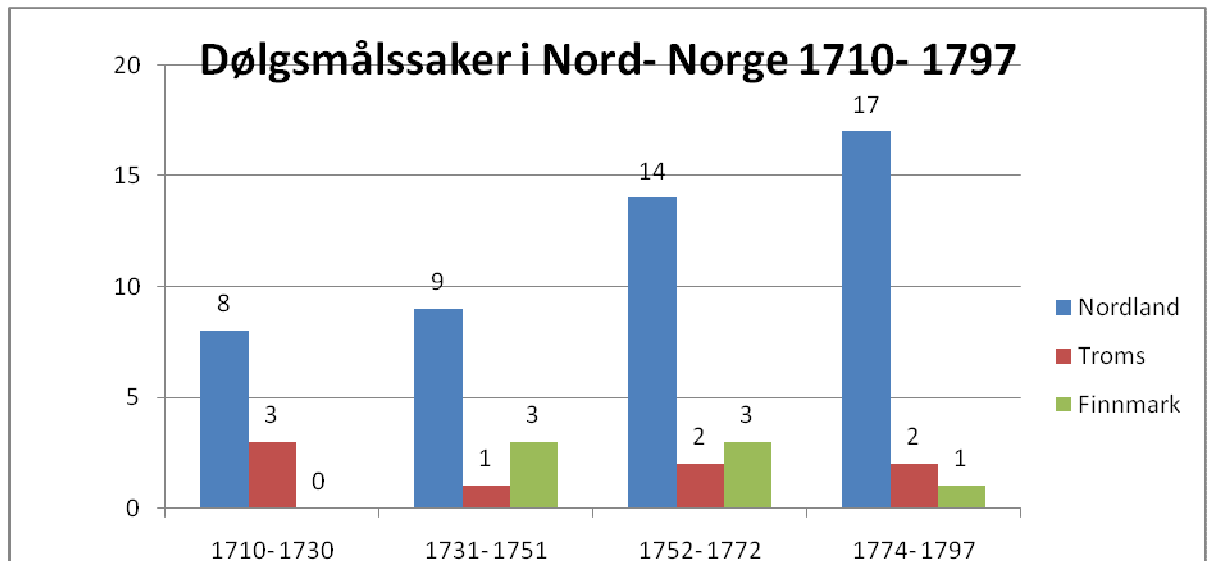
⁹⁸ I tillegg har noen saker Kongens dom (endelig dom)

⁹⁹ Østebø, 2005:98

3.3.1 Kommentarer til diagram 2

Diagram nr.2^{100 101}

(Obs: Siden kildematerialet inneholder 3 saker som har ukjent stedsnavn, er ikke disse tatt med i oversikten i diagrammet nedenfor. Dermed blir den totale saksmengden 63 saker, mot 66 saker som er det faktiske tallet).

Overfor viser tabellen en periodisk oversikt/inndeling fra 1710- 1797 fra både Nordland, Troms og Finnmark. Som man ser er det helt klart flest saker fra Nordland. Dette har selvfølgelig en sammenheng med blant annet befolkningsgrunnlaget. Troms var representert igjennom hele århundret, mens Finnmark først var representert i den andre periodeinndeling fra 1731- 1751 og frem til den siste perioden. I de to midterste periodene fra 1731- 1772 har Nordland og Finnmark flest saker, mens Troms har mellom 1 og 2 saker. I den siste perioden, i likhet med de foregående periodene, er Nordland overrepresentert, og har i jevn økning i antall saker fra periode til periode. Med en topp i den siste perioden med 17 saker. De to første periodene for Nordland sitt vedkommende lå sakene stabilt på mellom 8 og 9 saker. I den midterste perioden økte det til 13 saker, og kuliminerte i den siste perioden med 17 saker. For Troms sin del hadde man 3 saker i den første perioden, liten nedgang til 1 sak i den andre perioden, mens det økte til 2 saker igjen i den tredje perioden. I den siste perioden, 1774- 1797

¹⁰⁰ Tallene er hentet fra det kildematerialet som jeg har hatt tilgang til. Se Vedlegg A bakerst i oppgaven

¹⁰¹ Tallene i diagrammet over søylene forteller søylens verdi. For eksempel tallet 3 betyr 3 saker

var det igjen 2 sak. For Finnmark sin del var ingen saker registrert i den først perioden, mens man i den andre fikk 3 saker, dette tallet holdt seg stabilt frem til den siste perioden, hvor det sank til 1 sak.

Man kan spekulere i om finnmarkingene hadde større toleranse for utenomekteskapelig omgang, slik at kvinnene her, i mindre grad enn lengre sør, begikk skjebnesvangre valg som å føde i dølgsmål for skjule skammen? Det samme spørsmålet kan reises for Troms' sin del.

Fra 1752, men spesielt i den siste perioden 1774- 1797, økte sakene veldig på for Nordland. En forklaring på det kunne være bruken av dødsstraff ikke ble brukt like hyppig som i de tidligere periodene. Man vet at terskelen for å anmelde disse kvinnene var lavere i 1770- årene nettopp på grunn av at bruken av dødsstraff i praksis var utdatert i de kildene jeg har tilgjengelig. Derfor tror jeg ikke at grunnen var at flere fødte i dølgsmål, men at det var straffene for slik alvorlig kriminalitet som ble mildere med årene. Man fikk en mer human utvikling både av samfunn og rettssystemet. Senere i oppgaven kommer en oversikt over dødsdommer i hele perioden for disse tre fylkene. Da viser mengde saker, og antall dødsdommer for den siste perioden at man dømte mildere enn tidligere. For Nordland var det i den siste perioden hele 17 saker, mens "kun" 4 fikk dødsdommen. Disse sammenligningene skal jeg komme tilbake til senere.

Av alle disse 66 sakene, omhandler kun 8 saker også blodskam. Og de åtte sakene fordeler seg slik: Nordland hadde 5 saker, Troms hadde 2 saker, mens Finnmark hadde 1 sak.

Siden tallmaterialet er så pass tynt, er det vanskelig å si hva man kan tolke utfra dette. Det man derimot kan si er at mange kvinner fødte i dølgsmål for å skjule blodskam. De begikk altså en forbrytelse for å skjule en annen forbrytelse. På den måten henger disse to forbrytelsene sammen. Og man kan tenke seg til at dette nok tilfelle i enkelte saker. Hvor mange det er snakk om kan ikke jeg spekulere i.

Fra 1710- 1730 ser man at man fikk dødsdommer på hjemtinget og at denne dommen ble opprettholdt av Lagtinget. De to eneste tilfellene hvor dette ikke skjedde gjaldt to saker vedrørende spontanabort. Begge sakene fra Nordland. Hun ene ble dømt til brød og vann i tillegg til kirkens disiplin. I den andre saken er dommen ikke kjent. Det som

og er interessant med denne perioden er at man har en sak, en sak fra 1730 fra Nordland, hvor saken ble prøvd for den høyeste rettsinstansen i Norge – Oberhoffretten. Dette er interessant fordi kildene viser at det verken var noe automatikk i dette, eller at mange benyttet seg av det. En annen sak og den siste jeg kan se som ble anket til Oberhof var i 1731.

Men Oberhoff opprettholdt dødsdommene i begge sakene. Det interessante her er å se at rettsinstansene høyere opp i systemet blir mer brukt utover 1700- tallet. Selv om det blir spinkelt å bygge dette på to enkeltsaker viser det iallfall at noen få saker kom til Oberhoff.

Totalt 12 dødsdommer i denne første perioden. Av totalt 11 saker.¹⁰²

Fra 1731- 1751 hadde man totalt 13 saker. I 11 av sakene ble utfallet døden. I de sakene som ikke endte med dødsdom var det ulike utfall: ei ble dømt til vann og brød og forvisning. Hvor hun skulle bli forvist er ikke kjent, men det var vanlig å bli forvist til Finnmark, slik den andre kvinnen ble i denne perioden. I den siste saken finner jeg ikke dommen.

Fra 1752- 1772 hadde man 19 saker. Hvorav 15 fikk dødsdommen. Denne perioden skiller seg i så måte ut nettopp på grunn av at så mange ble dømt til døden. I de andre sakene for denne perioden ble noen forvist, andre havnet på tukthuset, mens ei havnet i fengsel. For rettsutviklingen skiller denne perioden seg ut fordi flere blir dømt til andre straffer enn tidligere.

Året 1772 står for et skille i rettsoppfatningen i København. Livlegen til Kong Christian den VII, Johann Christian Struensee, jobbet iherdig for at man skulle oppheve dødsstraffen for fødsel i dølgsmål.¹⁰³ Struensee var elskereren til Dronningen og da Christian VII ble sinnssyk, tok Struensee i praksis over makten i København. Han utnevnte seg selv senere til geheimekabinetminister. I sin samtid måtte han blitt oppfattet som en radikal da han gikk inn for ei oppmykning i alvorlige forbrytelser, herunder fødsel i dølgsmål. Han var reformvennlig og hadde mye på agendaen som skulle gjennomføres. Dessverre kan man kanskje si ble Struensee dømt for forræderi

---

¹⁰² I tillegg hadde man 2 saker, en i 1710 og en i 1718 hvor det var flere involverte og hvor de tiltalte fikk dødsdommen. Derfor vil antall dødsdommer i denne perioden egentlig være 12

¹⁰³ Tystad, 2007:24

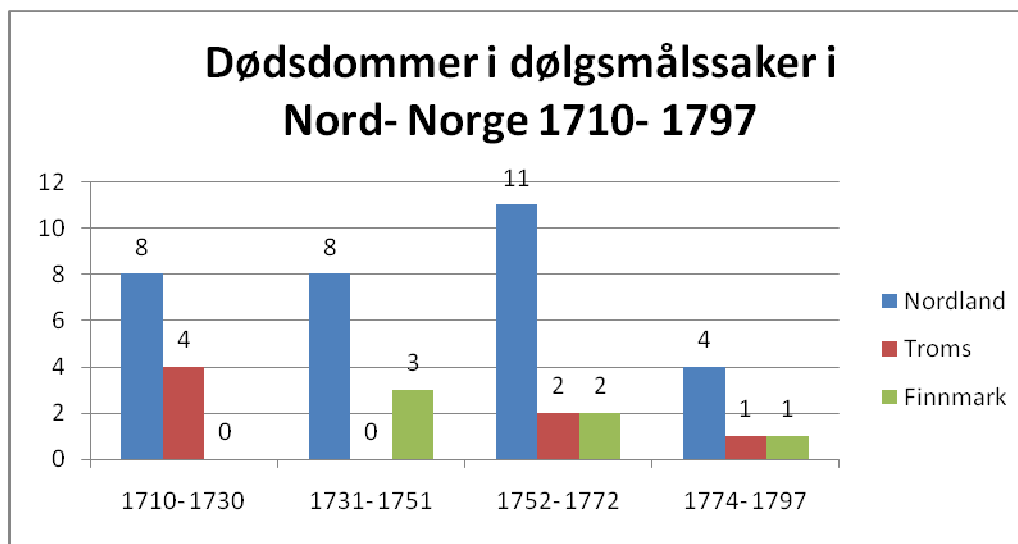
mot Kongen, og ble henrettet på en meget grotesk måte i april 1772.¹⁰⁴ Med han døde og oppfatningen om at fødsel i dølgsmål ikke kvalifiserte til døden.

I tiden etter sin død skjerpet man igjen inn på straffen for fødsel i dølgsmål, og man fikk en oppsving i antall dødsdommer. I mitt tilfelle ser det ut til at dette ikke gjaldt Nord-Norge, da man gjennom hele 1700- tallet ser en tendens i at antall dødsdommer synker og at kvinnene heller blir dømt til en annen form for straff.

Fra 1774- 1797 hadde man 20 saker. I tillegg er tre saker med ukjent sted. I 5 av sakene ble utfallet døden. Mens andre ble dømt til tukthus, forvisning eller annen type straff. I tillegg ble 4 kvinner frikjent for alle anklager. Hvorfor disse ble frikjent er ikke kjent, da disse sakene er lite dokumentert, og veldig mangelfulle. Alle 4 sakene er hentet fra 1790- tallet, og det kan dermed tyde på at man begynte å fjerne seg mer og mer fra den type straff som var fremtredende i de foregående periodene. Kanskje ble det en tendens at man lot tvilen komme kvinnene til gode? Dette kan være en mulig årsak.

3.3.2 Kommentarer til diagram 3 og 4

Diagram nr. 3 ^{105 106 107 108}

For å begynne på slutten av perioden, altså 1774- 1797, ser man en klar nedgang når det

¹⁰⁴ Tystad, 2007:24

¹⁰⁵ Tallene er hentet fra det kildematerialet som jeg har hatt tilgang til. Se Vedlegg A

¹⁰⁶ Tallene i diagrammet over søylene forteller søylens verdi. For eksempel tallet 3 betyr 3 saker

¹⁰⁷ Alle dommene er hentet fra Lagmannen

¹⁰⁸ En sak fra 1751 finner man ikke noen dom (Saken er fra Lofoten)

gjaldt dødsdommer i Nordland. Samtidig så man i diagram nr. 2 at den siste perioden viste en klar økning i antall dølgsmålssaker, men at antall dødsdømte sank markant i denne siste perioden. Dette viser på en god måte rettsystemets utvikling, og dets mildere tone overfor kvinnene som fødte i dølgsmål. Den første perioden 1710- 1730 viser en klar tendens i at man blir dømt til bøddelens øks/sverd. Antall dødsdommer i den første perioden og antall dølgsmålssaker er rimelig lik, og sammenfaller godt med den rettsoppfatningen som rådet i den tidlige perioden på 1700- tallet. Den samme tendensen finner man og i de neste periodene. Selv om både antall dølgsmålssaker og dødsdommer øker noe. Fra 11 saker i den første perioden til 13 saker i den andre perioden. Antall dødsdommer var 12 i den første perioden og jeg har dermed tatt høyde for de personene som var medtiltalte som også fikk dødsdommen.

For Troms sin del har de en del grove saker, hvor flere personer er involvert, dermed vil den første perioden gi utslag i 4 dødsdommer, men kun 3 saker som var oppe i rettssystemet. Videre er det kun en sak i den neste perioden, altså 1731- 1751, fra Troms.

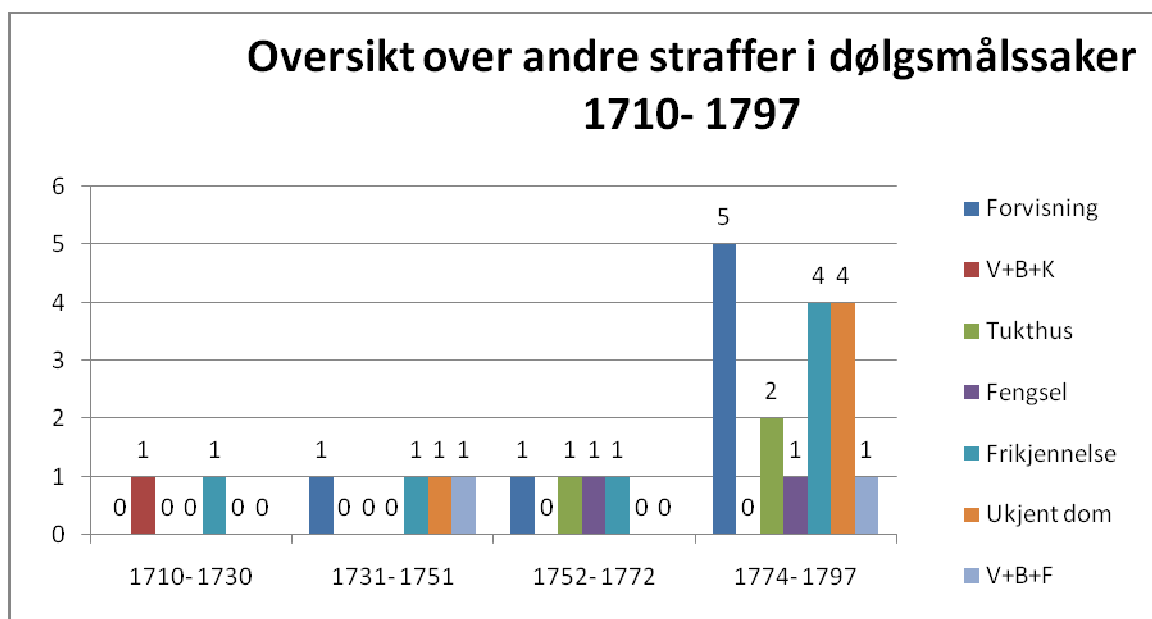
Utfallet her ble livstid til Finnmark. I den tredje perioden har man 2 saker fra Troms - i begge sakene ble kvinnene dømt til døden. Den siste perioden fra 1774- 1797 hadde Troms 2 saker, hvor utfallet ble forvisning i den ene saken, mens den i den andre saken ble kvinnen dømt til døden.

Finnmark som fylke, i motsetning til Nordland men i likhet med Troms, få saker. Periodene 1731- 1751 og 1752- 1772 viser flest saker, totalt 3 saker i begge periodene, totalt 6 saker. I den siste perioden hadde Finnmark kun 1 sak. Utfallet i disse 7 sakene ble 5 dømt til døden, mens i 2 andre saker ble det andre typer straff.

I alle tre fylkene ser man en nedgang etter 1772 i antall dødsdommer, samtidig som antall dølgsmålssaker i Nordland øker, mens Troms og Finnmark ligger 1-2 saker.

Diagram nr. 4 ^{109 110 111}

Dette er en oversikt som viser hvilke andre straffer kvinnene fikk som ble tiltalt for fødsel i dølgsmål. Dødsdommer er derfor ikke tatt med i denne sammenhengen.

Som man kan se i den første perioden ble ei dømt til vann, brød og kirkens disiplin og i en annen sak ble det frikjennelse. I den andre perioden ble ei dømt til fengsel, mens i tre andre saker lød straffene på vann, brød og forvisning, en dom er ukjent, mens i den tredje saken ble kvinnen frikjent.

I den tredje perioden går forvisning, tukthus og fengsel igjen. Og dette faller godt innenfor den tendensen som er vist i akkurat dette perioden, med økt bruk av tukthus, fengsel og så videre. Bruken av både tukthus og fengsel dukker først opp i denne perioden.

I den siste perioden blir forhåndsvis mange dømt til forvisning, mens frikjennelse er en annen tendens i denne fjerde og siste perioden. I tillegg, som man ser, er det en del ukjente domsavgjørelser.

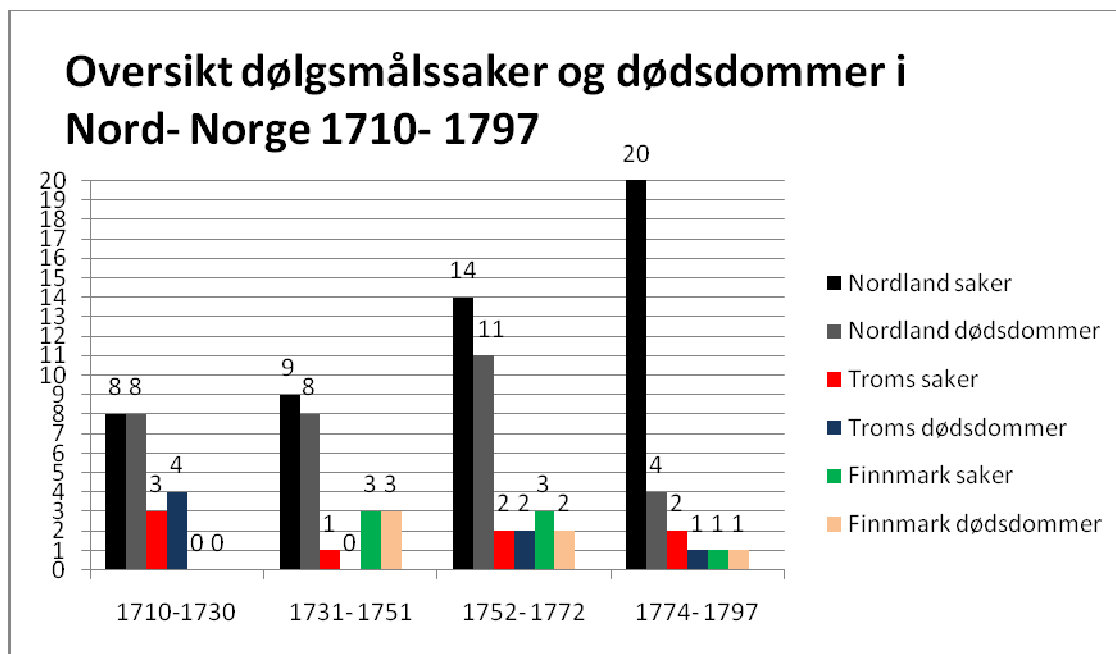
¹⁰⁹ Tallene er hentet fra det kildematerialet som jeg har hatt tilgang til. Se Vedlegg A

¹¹⁰ Tallene i diagrammet over søylene forteller søylens verdi. For eksempel tallet 3 betyr 3 saker

¹¹¹ V+B+K= Vann, brød og kirkens disiplin, V+B+F= Vann, brød og forvisning

3.4 Oppsummering

Diagram nr. 5 ^{112 113 114}

Diagrammet viser en oversikt over antall dølgsmålssaker og dødsdommer knyttet til det. Vi ser at Nordland skiller seg ut når det gjelder antall dølgsmålssaker, og som en konsekvens ligger på topp i antall dødsdommer i perioden.

I Troms og Finnmark er variasjonene små i perioden - både i antall dølgsmålssaker og antall dødsdommer. Nordland er det fylket som skiller seg mest ut, spesielt med den voldsomme økningen i antall dølgsmålssaker fra 1774 og frem til 1797.

I neste kapittel, kapittel 4, skal jeg ta for meg 9 enkeltsaker for å vise hvordan en dølgsmålssak ble behandlet i retten. Jeg vil drøfte og se nærmere på hva som gjorde at disse kvinnene ble anklaget og dømt for fødsel i dølgsmål.

¹¹² Tallene er hentet fra det kildematerialet som jeg har hatt tilgang til. Se Vedlegg A

¹¹³ Alle dommene er hentet fra Lagmannen

¹¹⁴ Tallene i diagrammet over søylene forteller søylens verdi. For eksempel tallet 3 betyr 3 saker

KAPITTEL 4

9 dølgsmålssaker, 9 skjebner

4.1 Innledning

I dette kapitlet skal jeg ta for meg 9 dølgsmålssaker fra 1700- tallets Nord- Norge. De 9 sakene er nevnt ovenfor fra punkt 4.2 – 4.10. Årstallene i parentes viser når sakene først dukket opp i rettssystemet. Videre vil hver sak ha et kart som viser geografien. Disse stedsnavnene er hentet fra hvor hjemtinget ble avholdt, eventuelt fra hvilken gård fødsel i dølgsmål hadde utspant seg eller hvor lagtinget hadde blitt holdt. Dette blir uansett nevnt under hvert kartutsnitt. Kartutsnittene er hentet fra Googlemaps.com.

I mitt hovedmateriale (se vedlegg A) er det 66 saker.

Siden dette er en masteroppgave begrenser tiden seg i forhold til antall saker som man kan studere og undersøke nærmere. 1700- talls kilder er både vanskelig å transkribere og dessuten er de skrevet på et til dels vanskelig språk. Min hovedutfordring stod nettopp her.¹¹⁵ Derfor finner jeg 9 saker hensiktsmessig å studere, og føler at de kan gi et innblikk og en tendens i dølgsmålssaker i 1700- tallets Nord- Norge.

4.1.1 Kriterier som er lagt til grunn for utvelgelsen av enkeltsakene

For min del var de viktigste kriteriene at sakene var godt belyst, og at man dermed kunne drøfte og sammenligne saker med hverandre. Videre var det viktig at sakene var fra Nord- Norge, og spredt utover 1700- tallet. For å få hele Nord- Norge med var det og et poeng at sakene var hentet fra både Nordland, Troms og Finnmark.

Jeg har valgt noen spektakulære saker, mens andre er mer ”hverdagslige”. I noen saker er det blodskam i tillegg til fødsel i dølgsmål, i andre var det ikke meningen å føde i dølgsmål, mens andre igjen tok livet av barnet med overlegg.

Gjennom å bruke hele 1700- tallet, jeg har en periode som strekker seg fra 1710 til 1797.

---

¹¹⁵ Når det gjelder transkribering og fremletning av kildene fikk jeg uvurderlig hjelp fra Per Einar Sparboe

Dette gir oss en pekepinn på utviklingstrekk og tendens i behandlingen av dølgsmålssaker i Nord- Norge på 1700- tallet. I motsetning til kapittel 3 hvor jeg tok for meg 66 saker, vil dette kapitlet gå mer i dybden og fortelle kvinnenens egen historie gjennom et innblikk i disse kvinnenens liv, virke og ikke minst hvordan de havnet i den situasjonen som betød for mange bøddelens øks og et liv i fortapelse.

4.1.2 Fokus og momenter i forhold til enkeltsakene

Jeg finner det hensiktsmessig å ha noen momenter som jeg spesielt skal se etter i de ni enkeltsakene. Det er sju momenter notert nedenfor som vil danne et sammenligningsgrunnlag for mine nærmere undersøkelser av disse sakene:

- Hvordan ble disse kvinnene gravide? Var det snakk om voldtekt, tilfeldige møter, seriøse kjæresteforhold?
- Hvordan tok fødselen til? Var det plutselig og uforberedt, eller hadde man tid å gjemme seg bort?
- Tok kvinnen livet av barnet, eller var barnet dødt allerede?
  - Var barnet levende da det ble født, for så å bli forlatt?
- Hvem anga kvinnene, eller meldte de seg?
- Ble kvinnene undersøkt?
- Hvordan forklarte kvinnene seg i retten?
- Utfallet av sakene – utviklingstrekk og tendens

4.2. Lisbeth Pedersdatter (1710) ¹¹⁶

Nedenfor vil jeg kort oppsummere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Lisbeth Pedersdatter og Ole Pedersen (stefar) ble anklaget for fødsel i dølgsmål og blodskam. Lisbeth fødte alene i fehuset – og barnet var fullkommet.¹¹⁷

Hun oppgav først feil barnefar, men *Sletvold Meløyfjord (googlemaps.com) Hjemsted* som sagt visste det seg at barnefaren var hennes egen stefar, noe han benektet lenge. De hadde hatt et seksuelt forhold i 2 år, etter at hans kone døde.¹¹⁸ Begge ble dømt til døden ved halshugging. Videre skulle deres hode settes på en stake, og kroppene skulle brennes grunnet blodskammen.¹¹⁹

”Lisbet Pedersdatter blef af rættten nermere tilspurt og examineret. – 1. Om hendis stivfader Ole Persen er hendis rætte barnefader, til det udi dølsmaal fødte barn. Der til hun svarede ja! at hun ingen anden barnefader haver, end hendis stivfader, saa sandt som hun vill vendte naade hos Gud, for sin bedrefne misgierning. – 2. Om hun har født eett fuldkommen foster, paa hvad stæd, og om samme tied noget mennische var hos hinde nerværende. Rp: Ja! Hun fødte eet fuldkommen foster i fæhuuset, uden noget mennisches hielp og nerværelse. – 3. Om hun, imedens gich med sit foster, har aabenbaret det for noget menniske. Rp. Iche for nogen anden at have aabenbaret det, uden for stivfaderen Ole Persen ungefæhr een maaneds tied tilforne, før barnet blfe fød”.¹²⁰

”Mens de nu her for rættten, begge eensstemmig tilstaar og bekiender, hvad de for rætterne forhen har bekient. Og Ole Pedersen ydremeere ey kand benægte, at hand joe

¹¹⁶ Saken mot Lisbeth Pedersdatter er hentet fra Lagtingsprotokoll nr. 4

¹¹⁷ Lagtingsprotokoll 4, f. 43b

¹¹⁸ Lagtingsprotokoll 4, f. 44

¹¹⁹ Lagtingsprotokoll 4, f. 45

¹²⁰ Lagtingsprotokoll 4, f. 44

med sin stivdatter Lisbet Pedersdatter udi lang tied, har øfvet denne blodskam, avlet barn med hende, er tilskynder med videre at det udi dølgemaal er føed, og af hannem under fæhuus gulfvet begravet”¹²¹

” Da bør begge deris hoveder, naar de fra kroppen ere skildte, till eet exempel og afschræk for andre, at sættis paa een stage, og kropene kastis paa een ild og opbrændis.”¹²²

Denne saken mot Lisbeth innholdt et annet aspekt enn bare fødsel i dølgsmål, nemlig blodskam.

Som sitert ovenfor ble også hun stilt for de ”klassiske” spørsmålene som råder i en dølgsmålssak. Herunder om barnet var fullbårent, hvem barnefaren var, om barnet var levende eller dødt for å nevne noen spørsmål. Siden disse type spørsmål går igjen i alle sakene, er det nærliggende å tro at retten, enten det var på hjemtinget eller hos Lagmannen, hadde nærmest et skjema som de brukte for å stille spørsmål til de tiltalte kvinnene.

Barnefaren viste seg å være sin egen stefar, ikke den som hun først sa var barnefaren. Dette var et klart bevist valg: ikke bare hadde hun født barn i dølgsmål, men hun hadde og avlet dette barnet i blodskam med sin stefar. Hvis det kom ut ville han og bli dømt (mest sannsynlig) til døden. Om forholdet dem imellom var frivillig fra hennes side vites ikke, men det kan godt være.

Videre, som nevnt ovenfor var barnet levende, men døde kort tid etterpå.

”Men effter at det var scheed, kommer hand straxen i fæhuuset, finder det døde legeme eller foster nedlagt i en stamp eller hølche, og begrov det under fæhuus gulfved. Og var dend først som anviste de qvinder Johanna Brevigen og Lisbet Holgersdatter Walla, hvor fosteret laae”.¹²³

Her ser det til at barneliket har blitt vist til Johanna og Lisbeth¹²⁴ og det kan godt hende at det var disse to som anga dem videre. Dette står det ingenting om, men det er ikke usannsynlig.

Siden Lisbeth ble dømt for å ha tatt livet av barnet, virker det som at det levende barnet ble lagt ned i stampen - altså druknet.

---

¹²¹ Lagtingsprotokoll 4, f. 44 b

¹²² Lagtingsprotokoll 4, f. 45

¹²³ Lagtingsprotokoll 4, f. 44 b

¹²⁴ En annen enn den tiltalte

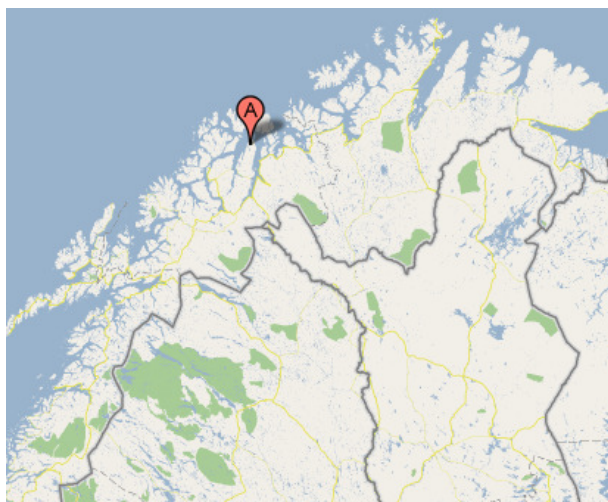
De ble dømt hos Lagmannen etter lovens klare ord å miste livet. Videre ble Lisbeth dømt for barnefødsel i dølgsmål, og som hun med vilje har ombrakt. Hennes stefar ble dømt like strengt.

4.3 Gabriel Erichsen (1718) med flere¹²⁵

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Fra ekstratinget på Steigen 8.juli 1718:

” Derefter indstillede sig Michel Hvid som sag søger paa H^r Baron de Pettersens Arvingers weigne, med nogle Delinqv. Nafnlig Gabriel Erichsen, Øllegaard Michelsdatter, Marith Olsdatter og Marith Larsdatter, som paa Baronens Goeds i Tromsøe fogderie er befundne udi blodskam og mord, og til sidstholdte sommerting derpaa stæden af underretten examinerede og dømt”.¹²⁶

Nord- Lenangen (googlemaps.com) Hjemsted

Denne saken er godt belyst i bygdeboken for Karlsøy og Helgøy, skrevet av Håvard Dahl Bratrein.¹²⁷ Det er videre dette nettstedet jeg blir å benytte når saken om Gabriel med flere blir nevnt i forbindelse med denne bygdeboken.

I Karlsøy og Helgøy bygdebok finner man saken under periode VII, kapittel 5- Samfunnsforhold.

Som undertittel ”Da hodene rullet i Nord- Lenangen” beskrives saken som gjaldt Gabriel Erichsen med flere. Dette er og beskrevet som en av de mest grufulle sakene og noen av de ”mest omfattende sedelighetssakene man kjenner til”.¹²⁸

Saken inneholder mange aspekter, som jeg vil vise til når jeg tar saken i nærmere ettersyn. Derimot kan det være hensiktsmessig å gi en introduksjon til hva som hendte

¹²⁵ Saken mot Gabriel Erichsen med flere er hentet fra Justisprotokoll nr. 1 og 4

¹²⁶ Justisprotokoll 4, f. 107

¹²⁷ Denne bygdeboken ligger i sin helhet på nettet. Adressen er <http://karlsoy.com/bygdebok/>

¹²⁸ Bratrein:<http://karlsoy.com/bygdebok/>, periode VII, 13/11- 08, kl.1405

med de involverte.

Det hele begynte med en prest med navn Mikkel Hegelund. Hele Gabriel Erichsen saken begynte nemlig med et rykte. Det skulle ha blitt funnet et barnelik i ”en møkkerdunge i Nord- Lenangen”.¹²⁹ Etter litt frem og tilbake på tinget, ble Gabriel og hans hustru, Marithe Olsdatter stilt for retten.

Gabriel hadde tidlig i tjuårene avlet to barn med ei Kathrine Jocumsdatter, som jobbet som tjenestepike på gården som hans far eide.¹³⁰ Det første barnet deres var visstnok dødfødt, ved den andre fødselen døde Kathrine og barnet, dermed kom ikke den saken opp igjen.

Etter ei tid, 2- 3 år, befinner vi oss rundt 1713. Gabriel møtte Marithe Olsdatter – en kvinne som senere skulle bli hans kone. De avlet barn før ekteskapet, dog, dette barnet døde. Gabriel og Marithe fikk flere barn, da som rette ektefolk.¹³¹ Gabriel innledet senere et forhold til sin halvsøsters datter Øllegaard Michelsdatter. Dette forholdet brakte to barn til verden - begge disse var i livet etter fødsel, men begge døde kort tid etter. ”nemlig at hand 2de ganger haver auflet barn med sin halvesøsters datter, Øllegaard Michelsdatter, og dermed bedrefvet blodskam; som strider imod Gud (...).”

¹³²

Gabriel hadde fem uekte barn på samvittigheten, fire av disse var født i dølgsmål og begravd i dølgsmål. Men at barna skulle ha blitt drept tilstod ingen av dem.

Gabriel hadde altså ikke bare avlet barn med tre forskjellige kvinner, han hadde og gjort seg skyldig i en forbrytelse som ble dømt vel så hardt som fødsel i dølgsmål, nemlig blodskam. Han hadde hatt et forhold til sin halvsøsters datter, noe som betød dødsdom. Lagmannens dom lød slik:

” For laugtingsretten i allermaader stemmer over eens med deris udsagn og bekiendelse for underretten, saa mand iche kand tvifle at de joe ere skyldige udi dee store og uerhørte misgierninger af blodskam, hoer, fosters fordølgelse, og stiltiende hengravel, som dee selv over sig haver bekient, det loven ligesaa høit vil hafue anseet som andet drab, saa befindis Gabriel Erichsen effter egen bekiendelse, først med sin søsterdatter Ølegaard Michelsdatter udi blodskam, at hafue auflet 2de børn, huoraf det første er kommen til liuset, udi hans quindes nerværelse, og effter eet gandske kort liv er død og

¹²⁹Bratrein: <http://karlsoy.com/bygdebok/>, periode VII 13/11- 08, kl.1406

¹³⁰Bratrein: <http://karlsoy.com/bygdebok/>, periode VII 13/11- 08, kl.1407

¹³¹Bratrein: <http://karlsoy.com/bygdebok/>, periode VII 13/11- 08, kl.1412

¹³² Justisprotokoll nr. 4, f. 107

af Gabriel, stiltiendes og hemmelig nedgravet, udi en boe paa hans egen gaard. Dernest med nu sin hafvuede ægte qvinde, Marith Olsdatter har udi hoer auflet eet barn, som paaschiudes at være kommet for tiilig og dødføed, huilchet Gabriel eene stiltiende har henlagt udi samme boe, for det 3^{die} utvunget bekiender, og af frie villig har aabenbarit udi hoer med et løst qvinde menneske, Chatrine Jochumsdatter at hafue auflet 2de børn, huoraf det første er født i løndom og af hennem schiuldt og begravet, udi samme boed, og det andet udi fødselen tillige med moderen er dødt, af huilche 3de forster det eene effter præstens giorde anstalt er fundet i samme boe og nedgravet udi kirchegaarden. Da for saadan grove misgierningers baade i blodskam hoer og 3de foesters fordølgelse, bør Gabriel Erichsen effter den over hannem af hiemtings reten alligerede articler at straffis paa livet, hovedet at sættis paa steigel og kroppen paa hiul til en skræch oh afskye for saadanne letsindige mennesker.”¹³³

Øllegaard led samme skjebne, hun skulle miste sitt liv og hodet skulle settes på en stage.¹³⁴

” Marith Olsdatter, Gabriel Erichsens nu ægteqvinde som for deres ægteskab i hoer har auflet eet barn sammen, det føed i dølsmaal, og med sin mand stiltiende hengravelse, samt med viidere udi hendis mandtz og hans søsterdatters blodskam og første fosters fordølgelse, bør ligeleedis undgield med livet og hovedet at sættis paa stage, effter samme alligerede Lovens Art. 6. Bogs 7 og 8de Art. og samptlige deris boetz loed til deris herschab forbrudt.”¹³⁵

Her ble hun dømt til døden etter 6-6-7 og 6-6-8.

Den siste tiltale, Marith Larsdatter, Gabriels mor, ble dømt til kagstryning og forvisning. Hvor hun skulle forvises er ikke kjent.

I følge Bratrein ble Øllegaard henrettet i 1723, og Gabriel og Marithe nøt samme skjebne. Gabriel forsvant fra skattelistene i 1718, noe som sterkt tyder på at dødsdommen ble fullbyrdet.

---

¹³³ Justisprotokoll nr. 4, f. 110 b

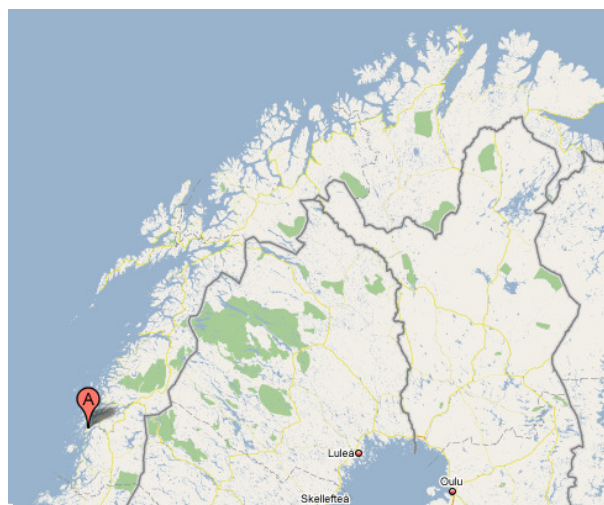
¹³⁴ Justisprotokoll nr. 4, f. 110 b

¹³⁵ Justisprotokoll nr. 4, f. 111

4.4 Elen Olsdatter (1731) ^{136 137}

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Elen Olsdatter ble anklaget for fødsel i dølgsmål, Synnøve Hansdatter var hennes medtiltalte. Elen hadde flyttet med Synnøve til Norge, hun var fra et annet land. Det kommer ikke frem av det kildematerialet hvor hun egentlig er fra, men med tanke på at

Alstahaug (googlemaps.com) Tingsted

hun gjør seg forstått i retten, og heter

Elen Olsdatter, er det nærliggende å tro at hun var fra Danmark.

Retten skjønnte ikke hvorfor hun ikke oppga barnefaren, fordi da var sjansene større for kun leiermålsbøter. Senere gjorde hun det, uten at de fant vedkommende. Elen visste ikke selv om barnet hadde liv etter fødselen, men Synnøve hadde sagt at det hadde det ikke.¹³⁸

Dommen fra Lagmannen ble at Elen måtte betale leiermålsbøter til prosten, straff med fengsel, vann og brød i 8 uker + forvisning til Nordlandenes amt.¹³⁹

Synnøve dømt til det samme og i tillegg til at hun måtte betale saksomkostninger.

Dette punktet at hun ble forvist til Nordlandenes Amt er merkelig med tanke på at hun allerede var i Nordlandenes Amt. Det denne dommen kan bety er at Elen skal lengre nord, for eksempel til dagens Troms. Det er ikke usannsynlig.

”Anno 1731 d. 12te Septembris bleff holdet paa Alstahaugs præstegaard en Extra-ordinaire Laugtings Ret for de Sager som der skulde foretagis, samme Laugting har berammet til d. 10de Septembris, ret forhen (...) Anders Dahl mødte for Retten, og fræmlagde dend med Elen Olsdatter for barne fødsel i dølsmaal”.

Som i de fleste dølgsmålssakene som jeg har behandlet blir den tiltalt, i dette tilfelle Elen Olsdatter, spurt om forhold til graviditet og fødsel. Blant annet blir hun spurt om

¹³⁶ Kilden til denne saken sier bare noe om hvor tinget ble holdt, ikke noe om hennes hjemsted

¹³⁷ Saken mot Elen Olsdatter er hentet fra Lagtingsprotokoll nr. 5

¹³⁸ Lagtingsprotokoll nr. 5, f. 92b

¹³⁹ Lagtingsprotokoll nr. 5, f. 92b

hvorfor hun kom til landet? Elen svarte med at hun kom sammen med ei venninne ved navn Synneve Andersdatter.

Retten ville videre vite hvorfor hun ikke oppgav noen barnefar, men i retten fortalte hun hvem han var. Dog, dette var ikke til noen hjelp- barnefaren var ingen sted å finne.

Retten ville og vite hvorfor hun ikke søkte hjelp da fødselen tok til? På dette svarte hun at "Hun vilde ikke være dr hun fødte barnet, men meent at komme til en anden Stue paa gaarden"¹⁴⁰

Videre ble det spurt om hvordan hun kunne vite at barnet var levende eller ikke? Dette hadde hun ikke visst, men Synneve hadde sagt at det ikke hadde liv. Synneve ble spurt av retten hvorfor hun førte Elen til et fremmed land når hun visste at hun var svanger?

¹⁴¹ Synneve svarte at det var barnefaren som hadde forlangt dette av henne. Spørsmål tre som ble stilt Synneve var "Hvoraf hun ved om barnet da det er fød var levende eller ikke? Svar: "Det var dend tid Maaneskin, og hafde hun derved seet at der var intet liv i det."¹⁴²

Videre ble det forhørt om de hadde ombrakt barnet? Dette hadde de ikke gjort hevdet de.

Når det gjaldt dommen ble Elen og Synneve dømt like hardt, eller like mildt. Denne saken var et grensetilfelle.

Det virker som om retten mente hun oppfylte de kriteriene for fødsel i dølgsmål: "Dend omgang, som Elen Olsdatter har brugt med hendis Barnefødsel, er af Actor i Sagen anseet, som dend har skeet i Dølsmaal"¹⁴³ Videre mente retten at dette i seg selv ikke gjør henne fortjent til dødsstraff, og at hun dessuten ikke hadde holdt graviditeten skjult: hun hadde tross alt fortalt Synneve om dette, og siden de reiste sammen til Norge, ville Synneve vært til hjelp for henne under fødselen. Videre fant retten det sannsynlig at de ikke ombrakte barnet (drepte det).

Elen ble dømt til leiermålsbøter til prosten, saksomkostninger, vann og brød i åtte uker og etter å ha vært gjennom kirkens disiplin skulle hun sendes til Nordlands amt hvor hun ble forvist til resten av sitt liv.

Synneve fikk en rimelig lik straff: saksomkostninger, vann og brød i åtte uker og forvist

---

¹⁴⁰ Lagtingsprotokoll nr. 5, f. 91 b

¹⁴¹ Lagtingsprotokoll nr. 5, f. 92

¹⁴² Lagtingsprotokoll nr. 5, f. 92

¹⁴³ Justisprotokoll 5, f. 92 b

til Nordlandene på livstid. Akkurat dette punktet at hun skulle sendes til Nordlandene spesielt da hun allerede var i Nordlandene. Mest sannsynlig skulle hun nok lengre nord, for eksempel til dagens Troms.

Under rettsforhørene hos Lagmannen ser det ut til at Elen hadde et forhold til barnefaren. Det virker verken på henne eller Synneve at det var snakk om voldtekt eller blodskam.

Saken mot Elen er litt spesiell, da hun har ei som er også tiltalt for barnefødsel i dølgsmål- ei som visste om graviditeten. Dermed hadde ikke Elen holdt det helt for seg selv, og hadde vel en viss trygghet i at hun kunne få hjelp fra Synneve når tiden var inne.

Retten fant ingenting som tydet på at barnet var drept – dette kommer og frem i rettsdokumentene.

Siden saken mot Elen er litt mangelfull på en del områder, er det vanskelig for meg å si om hun ble angitt av noen. Hos Lagmannen nevnes ikke dette, noe som ville ha vært forhåndsvis vanlig å ha, for eksempel stevne inn vitner. Synneve er på en måte et vitne, men hun hadde ingen grunn å angi henne, og det virker som om at dette heller ikke var ei reel problemstilling.

Om Elen ble undersøkt er heller ikke enkelt å si da kildene ikke nevner noe slikt.

Det virker heller som om Elen hele tiden spilte med åpne kort. Hun hadde lite å skjule virker det som.

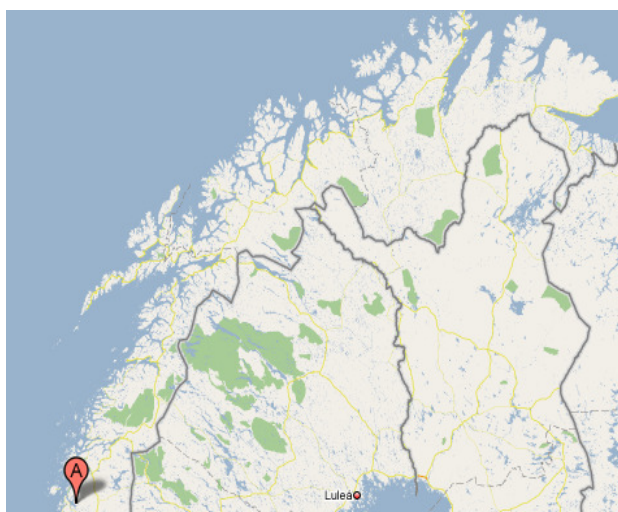
Saken mot Elen dukker første gang opp i 1731. Derfor er dette en veldig interessant sak. Fordi de ble ikke dømt til døden. I slike saker, spesielt den første perioden på 1700-tallet var det dødsdom som ventet. Videre var det vanskelig å få noen anke oppover i systemet. Derfor skiller denne saken seg veldig fra andre saker fra denne tidlige perioden. Når man kommer til 1770-1780-1790 tallet er sjansen adskillig større for å unngå dødsstraff, spesielt med tanke på at sakene fra Lagmannen som endte med dødsdom automatisk skulle til Kongen.

4.5 Dorethe Andersdatter (1752) ^{144 145}

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Dorethe Andersdatter sin sak hos Lagmannen gikk høsten 1752.

Dorethe Andersdatter forklarte at fødselen inntraff på kvelden etter et måltid. Da alle hadde lagt seg, merket hun at hun fikk veldig vondt, og gikk

Brønnøy (googlemaps.com) Tingsted

dermed inn i kornlåven. Mot morgenen fødte hun et barn- helt alene, i dølgsmål. Hun besvimte etter fødselen, og da hun våknet var fostret dødt. Hun bar det ut i høyloven, og etter frokost ble barnet funnet.¹⁴⁶

Hun erklærte seg ikke skyldig da saken mot henne begynte.¹⁴⁷

Videre fortalte hun retten at hun var 20 år gammel, tjente hos bonden Christen Nielsen Wedahl, lot seg besvangre av lappedrengen Christen Gundersen, hennes fetter.

Hun forklarte videre at barnet var fullkomment.¹⁴⁸

Hun ble dømt til døden ved halshugging hos Lagmannen, men dette skulle først forelegges Kongen, slik som loven krevde.

”Anno 1752 den 18de september var berammet extra laugtings holdelse paa gaarden Steegen udi nogle til denne tiid indstevnte delinquent sager, mens som de vedkommende parter icke formedelst indfaldende contrair veirlig fremkom førend silde imod afftenen, saa blev med rettens holdelse udstillet til i dag tiisdagen d. 19de sept^r. Hvor da for retten fremstillede sig Joen Olsen Gotterøen fra Hærrøe fierding i Helgelands fogd. som paa Sr Petter Jacob Sverdrups veigne producerede een af hannem udtagen laugtingsstevning af 7de augusti nestleden contra delinquenten Dorethe Andersdatter lappe-tøs af Wedahl i Brønøe fierding for begangen fødsel i dølgsmaal

¹⁴⁴ Saken mot Dorethe Andersdatter er hentet fra Justisprotokoll nr. 6

¹⁴⁵ Kilden til denne saken sier bare noe om hvor tinget ble holdt, ikke noe om hennes hjemsted

¹⁴⁶ Justisprotokoll nr. 6, f. 201

¹⁴⁷ Justisprotokoll nr. 6, f. 202

¹⁴⁸ Justisprotokoll nr. 6, f. 203

med viidere hendis omgangsmaade med fosteret, effter ydermeere stevningens formeld som med sine paateigningede forkyndelser for retten blev læst”.¹⁴⁹

Da selve avhøret begynte ville retten gjerne vite om hun viste om at barnet var levende i mors liv? Jo, det visste hun da hun gjorde seg klar til fødsel. ” Viidere blev hun tilspurt, i hvilken henseende hun dølgede saadant at gjøre bekiendt. Hvorpaa hun svarede: At hendis tanker var saa daarlig, det hun ville holde samme dølgt, indtil hun saae om barnet kom levendis frem”.¹⁵⁰

Retten lurte på hvorfor hun ikke hadde fortalt det til noen. Hennes dårskap var grunnen til at hun ikke fortalte sin matmor om graviditeten.

” Endnu blev hun tilspurt: Hvad tiid paa dagen eller natten hun blev barsel-syg.

Svarede: Det skeede om afftenen effter maaltid og effter at de hafde lagt sig, hvor hun paa een stue-svale hos een anden finne-tøs laae i seng, og da hun fik ondt, stoed hun op, og hengik paa korn loven, hvor hun imod dagningen fødte barnet, uden noget andet menniskes hosværelse”.¹⁵¹

Det interessante med dette sitatet er, i tillegg til at man får god informasjon om hendelsesforløpet, så finner man begrepet finnetøs. Senere når dommen blir opplest kaller de Dorethe for lappe- tø.

Å bruke begrepet tø i dagens samfunn er ganske negativt. Spesielt med henblikk på hva som skjedde under andre verdenskrig med de såkalte tyskertøsene. I denne sammenhengen ble tø det samme som hore, eller et løsaktig kvinnfolk, likt som i dag. Det er nærliggende å tro at på 1700- tallet og frem til ca. på midten av 1900- tallet kunne tø være ei tjenestepike på gården, eller bare en betegnelse på ei jente. Herunder taus. I mitt kildemateriale er det tre saker hvor begrepet tø dukker opp. I tillegg til denne nevnte sak mot Dorethe Andersdatter, finner man benevnelsen i sakene mot henholdsvis Karen Nielsdatter og Athlet Nielsdatter. Begrepene finne- tø og lappe- tø er momenter. Siden tø tilsynelatende bare dukker opp i saker som omhandler lappe- jenter, er det veldig påfallende at de og bruker begrepet tø sammen med begrepene lapp eller finn. I de andre sakene blir begrep som tø ikke brukt. Man kan spekulere i hvorfor. Det som er sikkert er at man ser en tendens i at de saker som omhandler lapper,

---

¹⁴⁹ Justisprotokoll nr. 6, f. 201

¹⁵⁰ Justisprotokoll nr. 6, f. 201 b

¹⁵¹ Justisprotokoll nr. 6, f. 201 b

finner, herunder samer, får et ekstra stempel i form av tøs. Dette må kan ha en sammenheng med datidens syn på samene. I så fall kan dette indikere at retten hadde et mer negativt syn på disse jentene/kvinnene enn sine etniske norske søstre. Siden tøs alltid kommer i tillegg til lapp eller finn, er det nærliggende å tro at dette var brukt bevist for å henge dissen kvinnene mer ut.

Dorethe fortalte retten at hun ikke hadde drept barnet:” Da hun i barsel nøden paa gulvet besvimed og der hun saavit kom sig til rette igien, at hun kom paa fødderne og befandt forsteret at være dødt, toeg hun samme tillige med effterbyrdeb og bar det ind udi een hølade, hvor det blev liggende til neste dag”.¹⁵²

Matmoren hadde konfrontert henne med sine mistanker, men Dorethe hadde ikke tilstått noe - hun nektet for at hun var gravid. Matmoren ville senere undersøke hennes bryster, og det var dette som fikk Dorethe til å tilstå at hun hadde født. Videre ble det bemerket av retten at hun hadde begått leiermål med sin fetter, og dermed ”var straffeldigt til forviisning”. Akkurat dette punktet er litt spesielt. Dette var egentlig en blodskam sak, men ifølge dommen, det som er dømt og avsagt, kvalifiserte denne forbrytelsen til forvisning, noe som strengt tatt er ganske formildende enn andre saker hvor seksuelle forbindelser mellom søskenbarn, eller hvor annen nær familie var involvert, ble dømt adskillig hardere.

Retten konkludere med at hun har forvoldt barnets død ”om ikke saa liige med haands gierning, saa dog ved det hun om nattetiide paa lade gulvet i kulden har fød, og derfra henbragte fosteret samt effterbyrden hen i høe laden, hvor over det absolut maatte bort døe”.¹⁵³

” Dorethe Andersdatter i følge Lovens 6te Bogs 6te Capitel 8de Articul bør agtes som dend der sit foster med villie haver ombragt, og effter dend nest foregaaende Lovens 7. Art. at hals hugges og hendes hovedlod /:om hun noget er eiende:/ at være forbrudt til hvem som til sigten er berettiget, hvilket dog til deris Kongel. Majestets eegen nermere allernaadigste resolution allerunderdanigst henstilles.”¹⁵⁴

Som man kan lese ble Dorethe Andersdatter dømt til døden gjennom bruk at 6-6-8 og 6-6-7.

Dommen sendes til Kongen for endelig dom i saken.¹⁵⁵

---

¹⁵² Justisprotokoll nr. 6, f. 201 b

¹⁵³ Justisprotokoll nr. 6, f. 204

¹⁵⁴ Justisprotokoll nr. 6, f. 204

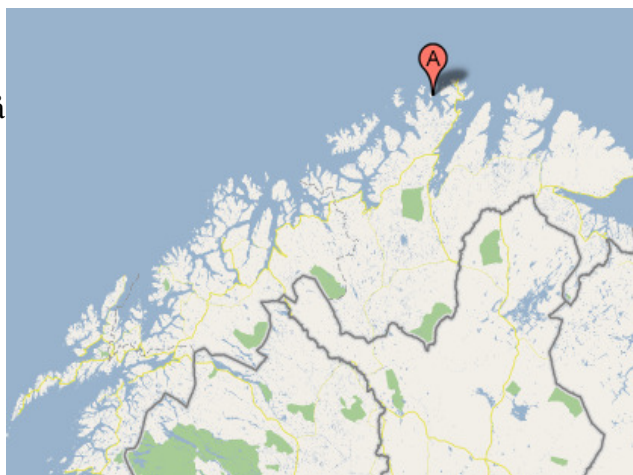
¹⁵⁵ Kongens endelig dom har jeg ikke klart å finne i arkivene

4.6 Sevine Wittenfeldt (1753) ¹⁵⁶

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Sevine ble anklaget for fødsel i dølgsmål i 1753 på hjemtinget på Måsøy.

Barnet ble oppdaget ei tid etter fødselen. Hun hevdet at barnet var dødfødt. Hun fødte alene.

Måsøy (googlemaps.com) Hjemsted

Barnefaren het Jacob Severin. Han gikk i tjeneste på Handelen på Måsøy. Barnet ble født i torvboden, og hun gjemte barnet i ei kiste. Mistanken spredte seg etter at en veldig stank kom fra kisten etter hvert. ¹⁵⁷ Tegn på at det var dødt, Sevine hadde hørt at hun skulle kysse barnet for ikke å få ondt i sinnet mot det, men da hun skulle kysse det, kom det en vond lukt fra munnen. I tillegg var barnets ansikt blått. Barnet var dødt. Hun hadde ikke planlagt å føde i dølgsmål, hun skulle tilkalle hjelp, men det var for sent. Sevine var født i København, ble 23 år gammel. Faren var soldat, dog gartner av yrke. Moren vasket hos folk. Faren var nå død, men moren levde. Gikk i tysk skole fra hun var 6- 10 år gammel. Hun var konfirmert, og bodde hjemme til hun var 11 år gammel. Hun begynte å jobbe for en skipper- gå ærend ect. Der var hun i 1,5 år.

Hun flyttet fra skipperen på pga hennes svoger tok henne til seg. Etter det jobbet hun på en gård som tjenestepike i en del år. Grunnet sykdom flyttet hun til sin mor, hvor hun ble noen år. ¹⁵⁸

Hun dro til Finnmark i 1751 hvor hun gikk i tjeneste hos en kjøpmann på Måsøy. Her hadde hun vært siden.

Fostret hadde ikke noen tegn på ytre skader. Dog, dommen ble døden. Mens barnefaren fikk bøter. ¹⁵⁹

Lagmannen fastholdt hjemtingets dom. ¹⁶⁰ Men slik praksisen var ble saken forelagt Kongen for endelig dom. Det endelige utfallet ble jobb i Kjøllefjorden Sogn, Øst-

¹⁵⁶ Saken mot Sevine Wittenfeldt er hentet fra Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, Justisprotokoll nr.6 og Norske Tegnelser 1755- 1756

¹⁵⁷ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p. 2

¹⁵⁸ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p. 2

¹⁵⁹ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.7

¹⁶⁰ Justisprotokoll nr. 6, f.230b

Finnmark på livstid.¹⁶¹

Nedenfor vil jeg referere alle spørgsmålene som ble stilt til Sevine på hjemtinget i sin helhet. Totalt ble det stilt 32 spørsmål:

Delinqventen Sevine Wittenfeldt mødte uden Fængsels Tvang for Retten, og gjorde paa foregaaende Spørsmåale Bekiendelse, som følger:

Qvæst. 1. Om hun havde fødte et Barn?

R: Ja.

Qvæst. 2. Om hun havde ombragt samme Barn?

R: Ney, thi der var ey liv i det.

Qvæst. 3. Om nogen var tilstæde, da hun fødte?

R. Ney, slet ingen.

Qvæst. 4. Om det var et fuldbaarnt Barn?

R: Ney, thi hun hafde merket, at det Dagen efter nye Aars Dag først havde Liv.

Qvæst 5. Naar hun da skulde giort Barsel?

R: Efter hendes Regning efter Paaske.

Qvæst. 6. Naar hun gjorde Barsel?

R: Anden eller tredie Tirsdag i Fasten?

Qvæst. 7 Hvem der var hendes Barne Fader?

R: Jacob Severin.

Qvæst. 8. Hvor hun fødte sit Barn?

R: I hendes Husbondes Tørve-Bod.

Qvæst. 9. Om hun giemte Barnet?

R: Ja, i hendes Kiste.

Qvæst. 10. Hvorlænge hun havde det i sin Kiste?

R: Fra hun fødte det indtil Dagen efter 3die Pindsedag.

Qvæst. 11. Hvorfore hun giemte det.

R: Fordi hun meente at dølge det, efterdi det ey var levende.

Qvæst. 12. Hvad hun havde i sinde dermed, efterdi hun saaledes giemte det?

R: Fordi hun ikke havde Sind til at aabenbare det selv, formodende, det under haanden vel blev bekiendt.

---

¹⁶¹ Norske Tegnelser 1755- 1756, f.7, nr6

Qvæst. 13. Hvorledes det blev aabenbaret?

R: Hun laante Nøglen til Kisten til Hans Pedersen, som vilde legge den under Strængene paa sin Fiol, og da han derpaa vilde levere hende Nøglen, vilde hun ikke tage den, men sagde, han skulde beholde den til om Morgen, men hendes Medtiennerske tog om Morgen Nøglen og dermed aabnede Kisten, hvorudi hun fandt Barnet, som hun havde mistanke om.¹⁶²

Qvæst 17. Hvad Tegn hun saae paa Barnet til, at det var ganske dødt og uden liv?

R: Siden hun havde hørdt, at, naar nogen fødte i dølgemaal, skulde hun kysse Barnet for ikke at faae ont i Sinde imod det; tog hun barnet op og kyste det, da hun fornåm en ond Lugt at udgaa af Munden, hvorover hun gav agt paa Ansigtet og saae, at det var blaat. Derforuden laae den høyre Haand saa fast til Siden, at hun ey kunde faae den bevæget, hvoraf hun sluttet at Barnet var dødt.

Qvæst. 18. Om hun ikke vidste, at der var Straf for at føde i Dølgemaal, førend hun fødte?

R: Hun vidste det vel. Men hendes Forsæt var ikke at føde i Dølgemaal.

Qvæst. 19. Hvorledes det tilgik med Fødselen, og om hun havde nogle Smerter?

R: Hun havde ont fra den ene Aften til den anden, indtil en time for Fødselen, da hun ikke merkede noget.

Qvæst. 20. Hvorfor hun ikke kaldte nogen til Hielp, da hun merkede, at hun havde ont?

R: Fordi hun meente, at hendes Fødsels Tiid endnu ikke var for Haanden, men hvis Smerterne havde varet en halv Time længre, havde hun dog bedet om Hielp.

Qvæst 21. Om nogen havde raadet hende, at dølge det?

R: Ney.

Qvæst. 23. Naar Barne-Faderen fik fuld Underretning derom?

R: Ikke førend det blev for alle aabenbaret.

Qvæst. 24. Hvor hun var født?

R: I Kiøbenhavn.

Qvæst. 25. Hvor gammel hun nu var?

R: D. 3^{die} Octobr. førstkommende bliver hun fulde 23 Aar gl. Hendes Fader var Soldat, men af Profession Gartner og hendes Moder vasket for Folk. Hendes Fader er død, men Moder lever. Qvæst. 26. Om hun har gaaet i Skole og lært sin Christendom?

R: Hun har gaaet i Tydsk Skole fra hun var 6 til hun blev 10 Aar gammel.

---

¹⁶² Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.2- 4

Qvæst. 27. Om hun har gaaet til Confirmation?

R: Ja, i Guarnitions Kirken under H^r Guise.

Qvæst. 28. Om hun længe var i sine Forældres Huus?

R: Til hun var Elleve Aar gammel.

Qvæst. 29. Hvor hun da kom hen?

R: Til en Skipper at tiene for at gaae Ærinde, og forblev der i 1½ Aar.

Qvæst. 30. Hvorfor hun kom derfra?

R: Fordi hendes Svoger, som var Dreyer, tog hende til sig. Derfra kom hun efter eet Aar, udenfor Nørre Port paa Wodrup-Gaard at tiene, hvor hun var 1½ Aar.

Qvæst. 31. Hvor hun siden kom hen? R: Til en Kok paa Rosen-Gaarden, hvor hun tiende i 3de Aar, men som hun der blev senge-liggende fra 5 Uger for Michelsdag til Løverdagen efter Fastelavens Mandag, maatte hun for denne sin Svagheds Skyld begive sig i Børnehuset til sin Moder, som der var sat, fordi hun havde handlet med Tyve, hvor hun neml. Delinquenten forblev 2½ Aar, hvorfra hun frivillig efter det ocyroyerede Iislandske og Finmarkiske Compagnies begiering begav sig til Finmarken i Aaret 1751 hvor hun d. 2de Augusti fik tjeneste paa Maasøen hos Kiøbmanden Seigneur Niels Larsen Pillegaard, hvilken hun og stedse haver været hos, indtil denne Misgierning blev opdaget.

Qvæst. 32. Om hun eyede noget?

R: Hertil svarede samtlige Almue, at hun ikke eyede noget, uden hvad hun gik og stod i.¹⁶³

Jeg har valgt å bruke hele dette avsnittet fordi det viser på en veldig god måte hvordan spørsmålene ble stilt, og ikke minst hvilke spørsmål som ble spurt. Kildene fra denne saken er på flere sider, men dette avsnittet viser litt av spørsmålsstillingen som gjorde seg gjeldende.

Hun forklarte at det ikke var liv i barnet, men at hun hadde født et barn i dølgsmål.

Hun nevner hvem barnefaren er, men ingenting i kildene skulle tilsi at hun ble utsatt for noe seksuelt overgrep. Dog kan godt hende at dette ikke ble nevnt fordi hun følte seg skamfull.

Sevine forklarte at hun hadde hatt smerter noen dager, men disse hadde opphørt en time før fødselen. Grunnen til at hun ikke hadde tilkalt hjelp var at hun mente hennes tid ennå ikke var kommet. Men hvis hun hadde vist at hun skulle føde hadde hun tilkalt

---

¹⁶³ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.2- 4

hjelp. Barnefaren hadde ikke fått vite noe, før alle fikk det åpenbart. Det ble videre kjent at han ikke hadde bedt henne om å dølge det, ei heller at hun var svanger i utgangspunktet. Tre vitner som hadde sett barneliket vitnet i saken. I likhet med barnefaren og øvrigheten hadde de sett barnet først etter at det hadde ligget i ei kiste noen dager. ”Det (barnet) var ganske forfalden og ukiendelig”.¹⁶⁴ Videre vitnet de på at det var fullbåret, og at det ikke hadde tegn på ytre skader.

Hun forklarte videre at hun engang ble veldig sint på sin ”medtjenerske” Karen Nielsdatter i tjenesten, og etter dette hadde hun ikke følt noe fra barnet. Kanskje var det skadet i mors liv?

Hjemtinget ga henne dødsdommen gjennom bruk av 6-7-8.

Lagmannen så saken på samme måte, og Sevine ble dømt til døden. Dog saken skulle sendes videre til Kongen, hvor de formodet ham til, hvis hennes liv skulle bli spart, og ikke dømme henne til arbeid i Trondheim Tukthus på livstid.¹⁶⁵

Saken havnet på Kongens bord, og han opprettholdt ikke dødsdommen, men dømte henne til arbeid i Kjøllefjords Sogn i øst- Finnmark på livstid. Det ble presisert at i dette området ”være stor mangel paa Folk af begge kiøn”.¹⁶⁶

Hvorfor hun ikke skulle dømmes til jobb i Trondheims tukthus vites ikke. Kanskje viste Lagmannen at det var fullt der, og dermed hadde de ingen kapasitet. Dog, dette høres usannsynlig ut. En annen mulighet kunne være at Lagmannen så på arbeid i et tukthus som meget formildende straff, og dermed så for seg noe annet, herunder jobb i fiskeleiene for eksempel i Finnmark som mer passende.

---

¹⁶⁴ Fylkesmannen i Finnmark, nr.2555, p. 4

¹⁶⁵ Justisprotokoll 6, f. 230 b

¹⁶⁶ Norske Tegnelse 1755- 1756, f. 7, nr.6

4.7 Margrethe Madsdatter (1753) ¹⁶⁷

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Under rettssaken mot henne på hjemtinget kom det frem at Margrethe fødte barnet 5 uker før jul i 1752. Videre var det slik at barnet levde da det ble født. ¹⁶⁸

”Det gråt mye da det kom til verden”.

Ekkerøy (googlemaps.com) Hjemsted

Hun fødte i foreldrenes hus, og skjulte barnet så i torvboden.

Barnefaren het Peder Nielsen, og var soldat i Bergenske Commando. Barnefaren tilstod at han var en ekte far.

Denne saken skiller seg fra de andre ni, fordi Margrethe innrømmet at hun tok livet av barnet ved å vri hodet av det, men som hun selv sier så ble hodet hengende fast i kroppen. Dog, etter litt om og men fikk hun hodet helt av. ¹⁶⁹

Det kom og frem at ingen visste om graviditeten, noe som går igjen i de fleste sakene. Margrethe var født på Ekkerøy. Hun var 27 år gammel og kunne ikke lese, men hun var konfirmert.

Hun hadde hele livet bodd hos sine foreldre, og hadde ikke vært ute og tjent på andre gårder. ¹⁷⁰

Hun ble dømt til døden både på hjemtinget, hos Lagmannen og Kongen stadfestet dødsdommen. ¹⁷¹

Denne saken er grusom, og hun tilstår altså å ha vridd av hodet på barnet, som var levende da det ble født.

” Da Lensmanden med Klokkeren vare udsendte at hente fosteret, spurde Randi, som ogsaa boer i Ekkerøen, hvad disse Mænd havde at bestille, svarede Delinqventen, efter mange indvendinger, som var kommet til Randis Huus, og havde formaaet hende til at komme Hiem med sig, at Mændene vare komne for at stevne hende. Strax derpaa gik

¹⁶⁷ Saken mot Margrethe Madsdatter er hentet fra Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, Justisprotokoll nr. 6 og Norske Tegnelse 1755- 1756, f. 21, nr. 13

¹⁶⁸ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.3

¹⁶⁹ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.5

¹⁷⁰ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p.6

¹⁷¹ Norske Tegnelse 1755- 1756, f.21, nr.13

Randi Hiem til sit. Da Margrethe kort derefter kom til hende i Ole Andersens, Randis Mands, Overværelse, og gik til Bord-Enden, hvor hun af lommen udtog Hovedet af Fosteret, som var indsvøbt i en Klud, og fremviiste dem det, hvorover Ole Andersen blev bestyrtet og da han kom til sig selv, udtvang han af hende, som i Begyndelsen nægtede, at hun vidste noget af det øvrige, at hun tilstod, at have giemt det i sin Faders Huus, hvorpaa hun formaaede Søsteren Randi til at følge sig og da hun kom i Døren, viiste hun hende den øvrige Deel af Barnet, som stod i en Tønde, forvaret i en Kolde.”¹⁷²

I denne saken blir jeg å konsentrere meg om hva hun ble dømt til, og hvordan dette ble begrunnet.

Slik lød hjemtingets dom:

”Efterdi det saavel af den gjorde Besigtelse haves største Formodning om at Delinquenten Margaretha Madsdatter haver ombragt sit i dølgemaal fødte Barn, som det ag hendes for Retten gjorde utvungne Bekiendelse er giort beviisligt, at hun paa en mordisk Maade haver omkommet sit Foster, saa kiendes for Ret, at hun i Følge Nordske Lovs pag. 919 Artic 7de skal miste sin Hals og hendes Hoved sættes paa en Stage.”¹⁷³

Da saken kom opp for Lagmannen fastholdt de denne dommen, og konkluderte med:
” delinquenten Margrete Madsdatter af Wadsøe indstevnte sag. Denne delinquent Margrethe Madsdatter af Echerøe i Øst Findmarken befindes, da hun var 25 aar gammel At have udi hendis faders huus ladet sig af een gifft guarnisons soldat, besvangre, og da hun befandt sig frugtsommelig, har hun aldrigen, enten for den til hende bestilte jordemoder eller for hendis egne 2de giffte søstre villet tilstaae og bekiende at hun var frugtsommelig og barsel syg. Men da de fra hende var bort gaaen, stoed hun op af sin seng og gik hen for sig selv udi fæhuuset og fødte sit barn, hvilket hun effter hendes egen bekiendelse, morderisk vreed hovedet om paa, indtil saa lenge at hovedet skiltes fra kroppen, hvoreffter hun henbar samme sit foster udi et torvehuus, og lagde det iblandt toerven, hvor det blev henliggende fra hendes fødsels tiid 5 uger for juul 1752 til

---

¹⁷² Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p. 11

¹⁷³ Fylkesmannen i Finnmark, nr. 2555, p. 14

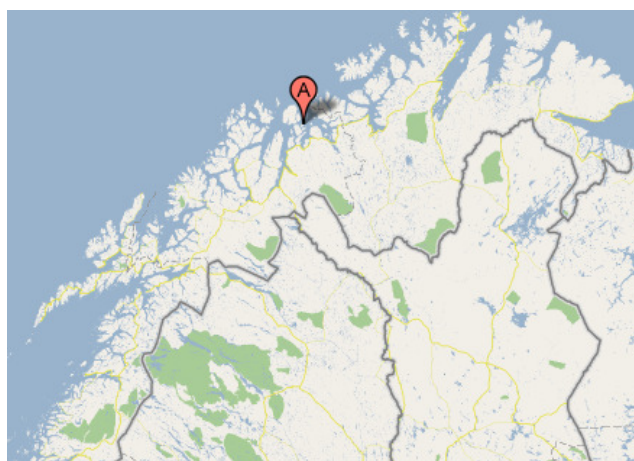
19. marti 1753 da hendes onde gierning var først opdaget, og fosteret ved besigtelse befunden at være, som ovenmeldt, morderlig medhandlet, som alt klarligen saavel af underrettens, som af denne rettes acter med de i sagen ædførte vidnesbyrd samt hendes egen bekiendelse fuldkommen er beviislig.”¹⁷⁴ Med andre ord ble dommen fra hjemtinget stadfestet.

Siste avgjørelse i denne saken hadde derimot Kongen, og med tanke på den alvorlighet som denne saken hadde, hvor det var liten tvil om at Margrethe hadde født i dølgsmål, og videre åpenbart hadde tatt livet av barnet med forsett. Gjennom å vri hodet av barnet var det liten tvil blant de rettslærde hvilken straff hun fortjente.

4.8 Athlet Andersdatter (1763)¹⁷⁵

Nedenfor blir jeg å skissere saken opp helt kort for å gi et innblikk i saken, hva som kom fram og hvilken dom hun fikk.

Athlet bodde på gården Taskeby på Skjervøy. I kildene blir det gjort kjent at barnefaren het Lars Olsen, og det ser ut til at de hadde et forhold med hverandre. Lars visste om graviditeten til Athlet,

men de holdt det skjult for hennes foreldre *Taskeby, Skjervøy (googlemaps.com) Hjemsted* og hans foreldre.¹⁷⁶ Under rettsaken mot henne på hjemtinget kom det blant annet frem at hun var 19 år, og konfirmert.

Athlet forklarte at fødselen hadde startet i fjæra, hvor hun raket noe møkk. Fødselen hadde kommet raskt og uventet på henne.

Etter fødselen lot hun barnet ligge igjen i fjæra hvor hun hadde født. Hun forklarte retten at barnet ikke skrek da det ble født, noe som kunne indikere på at barnet var dødfødt. I andre tilfeller kunne et stille nyfødt barn og bety at det hadde slim i halsen, og dermed lot gråten eller skrikene vente på seg.

¹⁷⁴ Justisprotokoll nr. 6, f. 230

¹⁷⁵ Saken mot Athlet Andersdatter er hentet fra Justisprotokoll 1753- 1764, Justisprotokoll nr. 7, Danske Cancellie, Supplikbog, 1.halvår 1764, Norske Tegnelse 1762- 1766

¹⁷⁶ Justisprotokoll 1753- 1764, f.228b

Under rettsaken kom det videre frem at barnet levde i magen – hun hadde følt liv, men ei tid før hun fødte var hun i skogen for å drege ved. Under dette arbeidet falt hun og slo seg. Siden hadde det ikke vært noe liv i magen som hun hadde kjent. Noe som kunne indikere at barnet var dødt i mors liv.

Etter at fødselen var overstått fortalte hun det ikke til noen. Hun følte seg dessuten både frisk og rask. Senere på kvelden måtte hun derimot til sengs da hun følte seg pjusk.¹⁷⁷

Samme dag som fødselen hadde funnet sted, ble barnet funnet. En kvinne ved navn Anne Tronssdatter fant det, og bar det opp til stuen. Her kunne man tydelig se at barnet var frosset, dog man kunne ikke finne tegn til vold på barnet.

Etter at barnet hadde tint opp, kledde hun på det, og hennes mann lagde ei kiste.

8 dager etter funnet ble barnet ført til kirken.

Lensmann Rasmus Klemmedsen undersøkte hvem moren kunne være- og han kom blant annet til gården Taskeby.

Tydeligvis var det noen som hadde bange anelser, og Ahtlet ble undersøkt av sin mor- hvor moren fant melk i brystene.

Dette var et tydelig bevis på at Ahtlet hadde nylig født, og dette bidro til at hun la alle kortene på bordet og tilstod sin gjerning.

Som nevnt hadde Athlet et forhold med Lars, barnefaren. Videre under rettessaken kom det fram at Lars og Athlet hadde tenkt å gifte seg med hverandre. Men det virker som om både forholdet dem imellom som graviditeten var holdt skjult for begge familier.

Anders Andersen, Ahtlets far, skrev et skriftlig innlegg til forsvar for sitt barn.¹⁷⁸

Farens bønn for hennes liv ble derimot ikke tatt til følge, og hun ble dømt til døden av hjemtinget for å statuere et eksempel.¹⁷⁹

Da saken kom opp for Lagmannen så de saken på samme måte som hjemtinget. Hvilket betød at Athlet ble dømt til døden etter lovens 6 bok, 6-6-7 og 6-6-8.

Men som i alle saker som omhandlet dødsdom, skulle saken først forelegges kongen.¹⁸⁰

Hos Kongen visste de henne nåde, og dødsdommen ble omgjort til jobb i fiskeværene i Finnmark livet ut.¹⁸¹

”Ombudsmanden Nideros fremstillede for retten, et qvindemenneske navnl. Ahlet

---

¹⁷⁷ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 229

¹⁷⁸ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 230

¹⁷⁹ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 231b

¹⁸⁰ Justisprotokoll nr. 7, f. 59

¹⁸¹ Norske Tegnelser, 1762- 66, f. 335b

Anders^f af gaarden Tascheby, som skal have fød i dølgemaal; tilstod stevnamaal i sagen, har været under arrest siden gierningen blev aabenbaret, dog mødte uden baand og fængsel fri for retten. Til veddermæle i sagen mødte hendes angivne barnefader Lars Olsen at svare til sagen. Som vidne til oplysning om sagen, vare indstevnte Anne Tronsd^f paa Tascheby, og Margrette Gams Hammes, samt Peder Gams og Ole Mikkelsen Ravelseide. Delinqventens fader Anders Andersen Tascheby mødte og som forsvar for denne hans datter”.

Slik begynner saken i kildene fra hjemtinget hvor Athlet første gang møtte. Videre ble hun spurt om hvor gammel hun var og om hun var konfirmert. Hun var videre ikke helt sikker på når hun skulle føde barnet: ”Om hun ikke vidste hendes tid naar hun skulle føde sit foster? Svarede nei.”¹⁸²

Barnefødselen kom plutselig over henne og uten forvarsel. ”Spurt hende: hvor hun gjorde af sit foster da det var fød? Svarede: hun lod det ligge efter sig i fiæren eller strandbredden hvor hun hendrog den møg som før er omtalt. Spurt hende: om hun intet skrig hørde af fosteret da det var fød? Svarede aldeles nei. Spurt hende: om hun fornå det hafde liv hos sig da hun gik svanger dermed? Svarede ja, men nogen tid før hun fødte barnet, var hun i ved-skoug og drog ved, hvor hun falt og slog sig, og siden den tid bekiender hun at hun ei forstod at fosteret hafde liv, og var ungefær 14 dags tid før hun fødte.”¹⁸³

Punktet hvor jentene hevder at barnet levde i mors liv, men at de under arbeid, her under vedarbeid i skogen hvor Athlet falt og slo seg, gjorde sitt til at hun ikke kjente mer liv i magen går igjen i sakene.

Det kommer og frem i saken at hun ikke vet hvilken straff som kunne vente henne gjennom fødsel i dølgsmål, og at hun nektet for å ha forvoldet barnets død. Det kommer frem i kildene at de betegner henne som et enfoldig menneske. Enfoldig kan bety flere ting, blant annet godtroende eller hvis det er snakk om et barn, så er det dumhet som er mest beskrivende. I denne sammenhengen er det stor sannsynlighet for at de bruker ordet enfoldig som en betegnelse på at Athlet var godtroende – i den sammenheng der hun ikke visste straffen for fødsel i dølgsmål.

Da dommen var klar for hjemtinget la retten spesielt vekt på følgende punkt:

1. Hun hadde holdt graviditeten skjult for sine foreldre
2. Hadde hun handlet annerledes ville kanskje hele denne saken vært unngått. Altså ser

---

¹⁸² Justisprotokoll 1753- 1764, f. 229

¹⁸³ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 229

ut til at retten har et inntrykk av at barnet kanskje var i livet da det ble født.

3. Hun har opptrådt umenneskelig da hun etterlot barnet i fjæra etter fødselen.¹⁸⁴

”Og om endskiønt man noksom kand henreigne hendes forhold til pur vanvittighed og taabelighed, og ikke formoder at hun med forsæt har ombragt sit foster, som og ikke heller kand overtides hende, saa understaar retten sig dog ikke til at frikiende hende for den rætfærdige straf loven dicterer over dem der omgaaes med deres barnefødsel i dølgsmaal eller dølgger deres barne fødsel, efterdi hun og i saadant er skyldig: Hvorfore Ahtlet Andersd^r bør, andre til exempel og afskræk fra saadan uøvlig forhold, efter Lovens 6te Bogs 6te Cap. 8. Art. at agtes som dend der med villie sit foster haver ombragt, og derfor efter 7de Art. i bemte Lovens 6te Bogs 6te Cap. at miste sin hals, og hendes hoved at settes paa en stage.”¹⁸⁵

Som man kan se ovenfor fikk hun dødsdommen på hjemtinget. Og hun dømmes etter 6-6-8 og 6-6-7. Dette er en problematisk dom, slik veldig mange utfall i dølgsmålssaker er. Altså når bør man fortelle om sin graviditet, og hvordan skal man gjøre dette? Athlet stod i fjæra og jobbet da fødselen startet uten forvarsel eller smerte, herunder rier. Hun var dessuten ung, 19 år gammel. Muligens hadde hun ikke verken vært med på noen fødsel tidligere, eller fått så mye informasjon fra andre om dette på et generelt grunnlag. Fikk hun egentlig sjansen til å be om hjelp der hun stod i fjæra og arbeidet? I motsetning til mange andre saker hadde hun en kjæreste som fremfor retten tilsto at han var barnefaren og at de to hadde tenkt å gifte seg. Dessuten visste han om graviditeten, så hun hadde fortalt det til noen.

Da saken kom opp for Lagmannen på gården Steigen i september 1763. Her går man gjennom saken på nytt, men med gamle spørsmål. Her kommer det igjen frem at hun ikke åpenbarte det fordi hun fryktet hva hennes foreldre ville si. Videre ble det spurt om barnet hadde liv, noe hun igjen bekreftet at det ikke hadde.¹⁸⁶

I dommen fra Lagmannen kommer det frem at det døde barnet var et pike barn.

Dommen legger vekt på at hun hun ombragte barnet, og at hun videre holdt dette skjult for de fleste. Barnefaren visste om graviditeten, men det er uklart om han visste at hun hadde født.

---

¹⁸⁴ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 231

¹⁸⁵ Justisprotokoll 1753- 1764, f. 231 b

¹⁸⁶ Justisprotokoll nr. 7, f. 58

Dommen hos Lagmannen ble slik:

”THI KIENDES FOR RÆTT: At meer bemeldte Ahlet Andersdatter bør effter Lovens 6te Bogs 6te Cap. 7de og 8de Articuler og Forordningen af 9de aug. 1735, at miste sit hoved med Øx og hendes hoved at sættes paa en stage, og hendes legeme paa retterstædet at nedgraves, samt hendes hoved lod og jord at være forbrudt /:om hun noget eier:/ . Saa bør hun og af hendis formue at betale og udrede arrestens og qxecutionens bekostning, saa vidt tilstrække kand. Og saaledes deels confirmeres og deels skiærpes den ergangne underrættis dom. Dog fuldbyrdes ikke dom ved excecution over delinqventinden førend sagen hans Kong. Mayestæt allerunderdanigst er bleven refereret.”¹⁸⁷

At hun ble dømt til døden til tross for at hun ikke fikk noen sjanse til å be om hjelp-dette fordi, sett fra lovens presumsjon (antagelse/formodning) om at hun ville myrde barnet sitt.

Da saken kom opp til Kongen ble det et annet utfall. Først dukker saken til Athlet opp i Supplikbog fra 1. Halvår 1764. Det interessante her er at når denne saken blir beskrevet for Kongen står det blant annet: ” ingen Vold Tegn findes paa Barnet, der var dødfødt, og var formodentlig foraarsaget nogen Tiid tilforn ved eet fald, og meget strengt arbeide.”¹⁸⁸

Da saken kom opp til Kongens behandling høres det ut til at de tar Athlet ord for sannhet. De skriver at barnet var dødfødt, ikke at det muligens var det eller at moren hevdet at barnet var dødfødt. Videre at barnet døde i mors liv som en konsekvens av ”streng arbeide”.¹⁸⁹

Saken finner man igjen i Norske Tegnelser som tar for seg perioden 1762- 1766. Her blir Athlet dømt til å arbeide i Finnmarks fiskeleie livet ut.¹⁹⁰

---

¹⁸⁷ Justisprotokoll nr. 7, 59

¹⁸⁸ Danske Cancellie Supplikbog, 1.halvår 1764

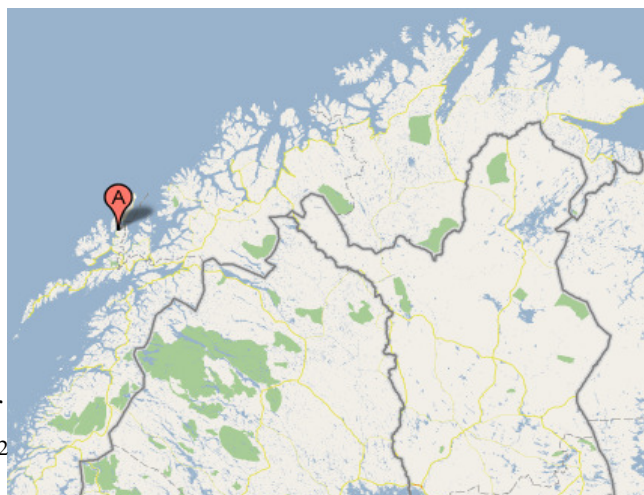
¹⁸⁹ Danske Cancellie Supplikbog, 1.halvår 1764

¹⁹⁰ Danske Cancellie Supplikbog, 1.halvår 1764

4.9 Synnøve Hansdatter (1777) ¹⁹¹

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Synnøve Hansdatter fødte et dødt barn i dølgsmål. Under Lagmannens behandling lurte man på hvorfor hun ikke ba om hjelp, og hun svarte at det var på grunn av hennes ungdoms dårlighet. ¹⁹²

Buksnes (googlemaps.com) Hjemsted

Det kom videre frem i rette at hun hadde fødte et ufullkomment barn (spontanabort), og at hun i tiden mens hun var gravid hadde forsøkte å skjule graviditeten. Den dagen fødselen tok til, tiltok smertene utover dagen. Hun gikk ned i gården, hvor hun uten hjelp fødte et barn- et dødt guttebarn. Dette innsvøpte hun i noen kluter og kastet det på havet. Barnet ble aldri ikke funnet. ¹⁹³ Synnøve ble dømt til døden på hjemtinger, men Lagmannen så det litt annerledes. De mente på sin side at da hun ikke hadde født et fullbårnt barn i dølgsmål, kunne hun ikke straffes like hardt som ei som født et fullbårnt barn i dølgsmål. Dermed ble hjemtingets dom frafalt, men Lagmannen dømte henne, for hennes mistenkelige forhold til tukthuset i 6 år i Trondheim. Etter hun hadde sonet denne straffen var hun fri. ¹⁹⁴

Dette er en veldig interessant sak da den illustrer at, iallfall i dette tilfellet, skjelnet mellom et fullbårent og ufullbårent barn. Det er meget interessant da man vet utfra diverse andre kilder om dette temaet, at mange kvinner hevdet sin uskyld nettopp på grunn av at de ufrivillig hadde abortert. I denne saken tar de hennes ord for sannhet, og dømmer henne mye mildere enn de som ikke klarte å overbevise retten. Denne saken skiller seg og videre ut på grunn av at ingen har sett dette barnet. Barnet ble som kjent kastet på havet etter at fødselen var overstått.

”Det som ellers graverer hendes forhold, er fornemmelig, at hun ikke i tide, har givet sin besvangrelse tilkiende, og at hun efter at fosteret var qvitteret ikke aabenbarede det, at

¹⁹¹ Saken mot Synnøve Hansdatter er hentet fra Justisprotokoll nr. 7

¹⁹² Justisprotokoll nr. 7, f. 248b

¹⁹³ Justisprotokoll nr. 7, f. 249

¹⁹⁴ Justisprotokoll nr. 7, f. 249

det behørigen kunde have bleven besigtet, udi hvad stand det befandtes.”¹⁹⁵

Det ble videre stadfestet av Lagmannen at hjemtingets dom skulle frafalles, ” Men derimod bør hun for sin mistenkelige omgang med hendes aborteri, og derpaa lagde skiul og dølgsmaal, at areide udi Trondhiems Tugt- og Manufactur Huus udi 6 aar, hvorefter hun for actors tiltale udi denne sag bør frie at være. Som alt fuldbyrdes under justitiens videre befordring.”¹⁹⁶

Slik endte saken mot Synnøve Hansdatter.

4. 10 Lisbeth Pedersdatter (1797)¹⁹⁷

Nedenfor vil jeg kort skissere saken, for å gi et innblikk i saksgangen:

Lisbeth Pedersdatter ble anklaget for fødsel i dølgsmål.

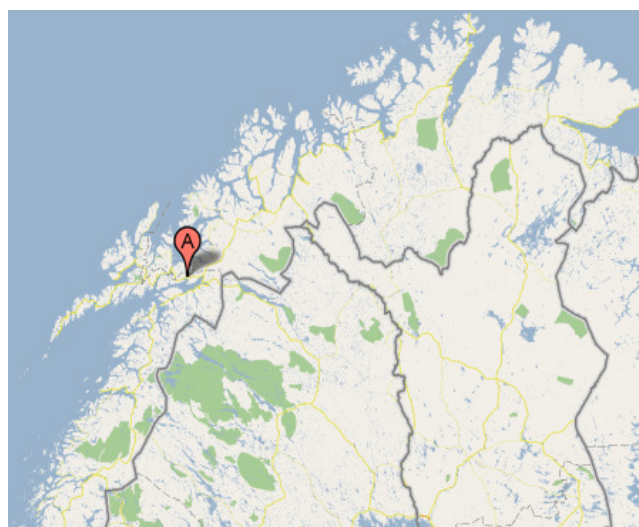
Det ble videre opplyst om at barnefaren var gift, og tiltalte hadde vært i arrest siden hun ble arrestert (ca.3 mnd siden).

I tillegg til Lisbeth visste barnefaren visste om graviditeten ca. 14 dager etter de hadde hatt samleie.¹⁹⁸

Dog, da det ser ut til at dette ikke var noe kjæresteforhold hvor for eksempel ekteskap kunne være naturlig, ville ikke barnefaren vite av barnet, og ba henne kvitte seg med det.

Under behandling hos Lagmannen kom det frem at hun hadde ropt og skreket da fødselen startet, men siden dette skjedde på natten, lå alle og sov. Hun fødte barnet sittende forklarte hun videre, og hun antok at fødselen varte i cirka 30 min. Hun skar verken av ikke av navlestrengen, eller bandt den etterpå.

Etter fødselen la hun barnet ikke langt fra stuedøren, i høyhuset. Hun hadde svøpt barnet i et tørklede. Videre ble retten opplyst om at et dyr hadde vært og spist på barnet, slik at mye helt opp til armene var spist på/opp.¹⁹⁹ Vitner sa at barnet var fullkomment,

Evenes (googlemaps.com) Hjemsted

¹⁹⁵ Justisprotokoll nr. 7, f. 249

¹⁹⁶ Justisprotokoll nr. 7, f. 249

¹⁹⁷ Saken mot Lisbeth Pedersdatter er hentet fra Justisprotokoll nr. 8

¹⁹⁸ Justisprotokoll nr. 8, f.213

¹⁹⁹ Justisprotokoll nr. 8, f. 216

og at det ikke var tegn på vold.

Dagen før barnet ble født falt hun ned fra Stuetaket, i tillegg hadde hun falt over et spann, etter det følte hun intet liv.

Den første hun kontaktet etter fødselen var nabokona, fordi- som hun forklarte, var mest fortrolig med henne.²⁰⁰

Lagmannen mente at hjemtingets dom som dømte henne til døden gjennom artiklene 6-6-7 og 6-6-8 ble for strengt, dermed ble hun dømt til 8 års jobb i et fiskevær i Lofoten.²⁰¹

Retten mener at det er en rekke formildende omstendigheter i denne saken. Blant annet: ” Det som tiener til hendes Forsvar er: At hun Aftenen forud hun blev forløst bad den i Huset værende Jordemoder Barbroe Johns Datter om ikke at blive for længe borte førend hun kom tilbage, hvilket ogsaa hendes Madmoder Kiersten Ingebrigts Datter i sit svar paa Actors 5te Qvæstion siger at have hørt og Barbroe Johans Datter selv har tilstaaet, uden at nævne videre hvad hun vilde hende, hvorved hun forklarer, at hendes Hensigt var at faae hende til at Hielp sig i paakommende Tilfælde, ligesom og: At Fødselen (som hun siger) overaskede hende da hun skulle gaae hen til Naboe-Konen for at faae hendes Hielp. Endelig at hun forgiæves vil have raabt om Hielp under Fødsels-Smerterne.”²⁰²

Videre fortsatte retten med at ”Hun har ved at skiule og fordølge Fosteret ikke alleene unddraget det den Besigtelse, som i et for det borgerlige Selskab saa vigtigt Tilfælde strax var fornøden; men og ved sin skiødesløse Omgang med at bringe det hen i en saa kaldet Siaa, givet Anledning til at det paa den gruesomste Maade af Rovdyr er bleven mishandlet. Endskiønt hun altsaa ikke i Følge Lovens 6-6te-7de og 8de Artikler, kand straffes paa Livet, saa har hun dog paadraget sig en saa grundet Mistanke at hun fortjener at ansees med en arbitrair, og med Rescriptet af 25de Junii 1790 overenstemmende, Straf.”²⁰³

Lagmannen så bort fra Hjemtingets dom, og dømmer henne til jobb i Fiskeværet Røst i 8 år.²⁰⁴

---

²⁰⁰ Justisprotokoll nr. 8, f.214

²⁰¹ Justisprotokoll nr. 8, f. 217

²⁰² Justisprotokoll nr. 8, f. 216 b

²⁰³ Justisprotokoll nr. 8, f. 216 b

²⁰⁴ Justisprotokoll nr. 8, f. 217

4.11 Oppsummering

Gjennomgangen av de ni sakene har gitt meg mulighet til å se en del tendenser og utviklingstrekk. Blant annet er det interessant å merke seg at hjemtinget dømte kvinnene til døden i alle sakene. Denne tendensen er gjennom hele 1700- tallet og kan gi en pekepinn på at 1. Instans dømte særdeles hardt uavhengig sakens alvorlighetsgrad. Det ser ut til at i de sakene hvor Lagmannen og Kongen ga mildere dommer, fastholdt hjemtinget på sin harde ”politikk” overfor kvinner som var anklaget for fødsel i dølgsmål. Senest i 1797 dømte hjemtinget ei kvinne til døden.

Av de ni sakene opprettholdt Lagmannen dødsdommen i seks saker. I de sakene hvor Lagmannen satt til side dødsdommen ble kvinnene dømt til tukthus og jobb i fiskeværene i Lofoten. Den ene av de tre sakene gjaldt Synnøve Hansdatter. Denne saken er interessant fordi Lagmannen setter til side dødsdommen fra hjemtinget på grunn av at barnet ikke var fullbårent da det ble født i dølgsmål. Og dermed kunne hun ikke dømmes like hardt som ei som hadde født et fullbårent barn i dølgsmål. Dette er med andre ord et meget interessant grensetilfelle hvor Lagmannen altså definerer alvorlighetsgraden etter hvor fullkomment barnet var. I dette tilfellet ble hun dømt til tukthus i 6 år.

Tre saker dukket opp i kildene før 1735 og ble dermed ikke anket videre til Kongen. Heller krevde ikke de tiltalte det. Det vil si at de tre første sakene ble Lagmannens dom stående: i to av sakene opprettholdt han dødsdommen, mens i den tredje saken ble dødsdommen frafalt.

Etter 1735 har vi seks saker som og skulle opp til Kongen for endelig dom. I disse seks sakene opprettholdt Lagmannen hjemtingets dødsdom i fire saker. I to saker frafalt Lagmannen altså hjemtingets dødsdom, og de ble dømt til andre straffer. I de fire sakene hvor Lagmannen opprettholdt dødsdommen, og sakene da skulle opp til Kongen, opprettholdt Kongen kun en dødsdom. Denne saken gjaldt Margrethe Madsdatter fra Ekkerøy i Finnmark. Saken var grotesk og alle instansene mente altså at barnets død var gjort med klart overlegg. I de tre ²⁰⁵ andre sakene ble Lagmannens dødsdom satt til side, og kvinnene ble dømt til jobb i Finnmark.

Dette viser på en god måte hvordan de forskjellige instansene dømte og viser at Kongen

---

²⁰⁵ I en sak finner jeg ikke Kongens endelige dom, men det er sannsynlig at hun ikke ble dømt til døden, da dette ikke var noen spesielt ”stygg” sak

så sakene på en litt annen måte enn Lagmannen, mens Lagmannen så ofte sakene litt annerledes enn på hjemtinget.

I det neste og siste kapitlet, kapittel 5, skal jeg sammenfatte dølgsmålsproblematikken i Nord- Norge fra 1710- 1797. Med utgangspunkt både i enkeltsakene og de andre sakene skal jeg lage ei sammenfatting av denne problematikken i forhold til lovgivning, hvordan disse kvinnene ble dømt og hvordan rettsutviklingen gikk utover 1700- tallet i Nord- Norge.

KAPITTEL 5

Oppsummering og avslutning

5.1 Innledning

Gjennom oppgaven har jeg sett på kvinner som ble tiltalt for fødsel i dølgsmål i Nord-Norge på 1700- tallet primært var tjenestepiker.

Kildematerialet mitt er hentet fra Justisprotokoller, Lagtingsprotokoller, Norske Tegnelser, Danske Cancellie suplikkbog for å nevne noe.

Det har vært en interessant prosess som har gitt noen tendenser og utviklingstrekk for perioden med henblikk på hvilke straffer kvinner som fødte i dølgsmål fikk, og hvordan de forskjellige rettsinstansene dømte kvinnene.

Dølgsmålsproblematikken i Nord- Norge har tidligere ikke vært belyst for min periode, dermed vil min oppgave kaste lys over dølgsmålsproblematikken i landsdelen på 1700-tallet. Videre vil min oppgave med det være med på å gjøre studiet av dølgsmålsproblematikken mer komplett, da man nå får Nord- Norge med i sammenligningsgrunnlaget for resten av landet.

Når det gjelder 1800- tallet og Nord- Norge har Anne- Marit Gotaas skrevet en hovedoppgave i historie fra 1977 som het ”Barnefødsel i dølgsmål 1830- 1842”. Under kapittel 7 går hun inn i de forskjellige stiftene i Norge: Trondheim, Bergen, Kristiansand, Akershus og Tromsø, som tilsvarer de fem landsdelene, herunder Tromsø representerer Nord- Norge, for å avdekke antall dømte fødsler i dølgsmål i perioden 1830- 1842.²⁰⁶ Gotaas sitt utgangspunkt var saker som hadde havnet i Høyesterett i perioden 1830- 1842. I alt fant hun 152 dømte dølgsmålssaker.²⁰⁷ Av disse 152 dømte kvinnene bodde hele 137 av dem på landet, mens 12 bodde i byen.²⁰⁸

Tromsø skilte seg ut med klart høyst antall dømte dølgsmålsfødsel pr. 1000 kvinne, med

---

²⁰⁶ Gotaas, 1977:59

²⁰⁷ Gotaas, 1977:76

²⁰⁸ Gotaas, 1977: 77/78

henholdsvis 35,5 %, mot for eksempel Trondheim som hadde ca. 14,7 % og Akershus som hadde ca. 27,9 % dømte dølgsmålsfødsler.²⁰⁹

Gotaas har en tabell som viser motivfordelingen i Nord- Norge og resten av landet som helhet.²¹⁰ Jeg har valgt å se på hovedtendensen når det gjelder hvilke motiv som lå til grunn for å føde i dølgsmål.²¹¹ Det er spesielt tre forhold som fortøner seg likt over hele landet: skam, økonomiske (fattigdom, forsørging) og forhold til barnefaren, herunder om det ble ekteskap grunnet graviditet for eksempel.²¹² I Nord- Norge og landet som helhet var det små forskjeller i motivfordelingen. Og Gotaas skriver at det var så små forskjeller i hvilke motiv som hadde blitt oppgitt at ”en vanskelig kan finne noen årsak til hyppigere dølgsmålsfødsler fra det”.²¹³ Et annet aspekt som er interessant er at fødsler med ”uekte” barn bar like høy som antall fødsler i dølgsmål.

Gotaas forklarte dette med blant annet at det kunne være en høyere oppklarings prosent i nord, eller at det var flere dølgsmålsfødsler i Nord- Norge. Men som hun avslutter med: ”Jeg fant ikke noe i mitt materiale som kunne støtte det ene eller det andre.”²¹⁴ Uansett viser denne undersøkelsen at Tromsø, herunder Nord- Norge, bemerket seg gjennom høye tall på dømte dølgsmålsfødsler, enn ellers i landet når det gjelder deler av 1800- tallet.

Mitt kildemateriale er det lite informasjon om deres direkte motiv. Men man kan trekke den slutningen at i de sakene hvor for eksempel blodskam var et moment, er det sannsynlig at dette var et motiv i seg selv.

5.2 Utviklingstrekk og tendens i perioden 1710- 1797

Min periode begynte i 1710 og sluttet i 1797. Som beskrevet mer inngående i kapittel 3 har dette å gjøre med kildemessige hensyn. Fra 1710 ligger sakene tilgjengelig på Statsarkivet i Tromsø, og alle de tre geografiske områdene²¹⁵ er representert i kildematerialet. Dermed fikk man en mer helhetlig fremstilling av dølgsmålsproblematikken i 1700- tallets for landsdelen som helhet. Videre slutter min

---

²⁰⁹ Gotaas, 1977: 59

²¹⁰ Gotaas, 1977:61

²¹¹ Dessverre er det en del rot knyttet til tabellen og Gotaas kommentarer, så jeg blir å ta for meg tendensen som man ser i oppgaven når det gjelder motivfordelingen

²¹² Gotaas, 1977:61

²¹³ Gotaas, 1977:62

²¹⁴ Gotaas, 1977:63

²¹⁵ Nordland, Troms og Finnmark

periode i 1797, og dette har en sammenheng med at Lagmannsembetene i Norge ble lagt ned i sin daværende form.²¹⁶

Som redegjort for i kapittel 3, valgte jeg 20 års intervall á 4 perioder: 1710- 1730, 1731- 1751, 1752- 1772 og 1774- 1797. Dette fant jeg hensiktsmessig på grunn av at det ville gjøre oppgaven mer oversiktlig, og at man ville få en komparasjon i tid og sted over perioden.

Totalt fant man 66 saker fra 1700- tallets Nord- Norge over kvinner tiltalt for fødsel i dølgsmål. Det kan hende at tallet er høyere, og at noen saker ikke ble tatt med da man gikk igjennom de forskjellige arkivene ved Statsarkivet i Tromsø under arbeidet med å finne dølgsmålssaker fra Nord- Norge i denne perioden. Men så langt jeg kan se er det meste tatt med. Når det gjelder de mørke tallene får ikke jeg gjort noe med det, men jeg er veldig klar over at en del saker aldri dukket opp i rettssystemet. En av grunnene til at de ikke dukket opp i rettssystemet kan for eksempel være at kvinnene ikke ble oppdaget, barnet ble ikke funnet og at kvinnene hadde klart å skjule graviditeten rimelig godt.

Utifra diagram nr. 1 presentert under kapittel 3, viser den at Nordland helt klart har flest saker i alle de 4 periodene som jeg har delt mitt kildemateriale inn i.

Dette har blant annet en sammenheng med befolkningsgrunnlaget i Nordland på 1700- tallet. Når det gjelder befolkningsgrunnlaget og en redegjørelse for den, skriver jeg om dette i kapittel 3. Men, for å repetere det, hadde man i Nordland i år 1701 ca. 32,300 mennesker boende i fylket. I 1801 var tallet for Nordland sitt vedkommende økt til ca. 52,100 mennesker. Man fikk altså en veldig markant økning i løpet av 1700- tallet. For Troms' sin del hadde fylket ca. 7,800 mennesker i 1701. Mens man i 1801 kommet opp i ca. 19,300 mennesker.

I Finnmark hadde man i 1701 ca. 3,200 mennesker, mens man i 1801 hadde ca. 7,700 mennesker.²¹⁷ Hvis man legger sammen disse tallene for Nordland, Troms og Finnmark hadde man i inngangen av 1700- tallet en samlet befolkning på ca 43,200 mennesker. I 1801 var tallet kommet opp i ca 79,100 mennesker. På landsbasis var det ca 883,500 mennesker, hvorav disse levde ca. 79,100 mennesker i Nord- Norge.²¹⁸ Både på landsbasis og for Nord- Norge sin del fikk man nesten ei dobling av befolkningstallet fra 1701 frem til 1801. Dette viser at befolkningsveksten i Nord- Norge fulgte mønstret

---

²¹⁶ Falkanger, 2007:210

²¹⁷ Balsvik & Drake i NordNorsk Kulturhistorie, bind 1, 1994:89

²¹⁸ Balsvik & Drake i NordNorsk Kulturhistorie, bind 1, 1994:89

for resten av landet – iallfall Norge sett under ett.

Da er det heller ikke noe betenkelig at man nettopp finner mest dølgsmålssaker fra Nordland på 1700- tallet.

Tatt befolkningsgrunnlaget i betraktning, ble funnet 66 saker som omhandlet tiltalen om fødsel i dølgsmål.

Perioden 1710- 1730 hadde man samlet for Nord- Norge 11 saker. Med klart flest i saker Nordland med 8 dølgsmålssaker. I den neste perioden 1731- 1751 var antall saker steget noe, men ikke markant. Fra 11 saker i den første perioden, hadde man nå 13 saker. Interessant i så måte er at man fant ingen saker fra Finnmark i den første perioden, mens man i denne andre perioden fant 3 dølgsmålssaker. I den tredje perioden som strekte seg fra 1752- 1772 hadde man ei økning i antall saker, noe som betydde 19 saker for landsdelen. Igjen med klart flest dølgsmålssaker fra Nordland. I den siste perioden, som strekte seg mellom 1774- 1797, hadde man 23 saker. I denne perioden er det 3 saker som ikke er tatt med under diagram nr. 2 i kapitel 3 på grunn av ukjent stedsnavn. Derfor operer jeg med de sikre geografiske stedene som er lagt inn søylediagrammet. Derfor fordelte sakene seg slik: i Nordland hadde man 17 saker, i Troms 2 og i Finnmark 1 sak.

Denne utviklingen gjennom 1700- tallet viser oss at man hadde ei jevn økning i antall dølgsmålssaker i Nordland, mens man i både Troms og Finnmark lå mellom 0- 3 saker gjennom hele 1700- tallet. Mellom disse to siste fylkene hadde de en topperiode i den tredje fasen mellom 1752- 1772, med henholdsvis 2 og 3 saker hver.

Når det gjelder antall dødsdommer gjennom størsteparten av 1700- tallet, skiller spesielt den tredje perioden seg ut med hele 15 dødsdommer avsagt av Lagmannen. Den fjerde og siste perioden skiller seg og ut i mer positiv forstand med 6 dødsdommer fordelt på de 3 fylkene. Videre skilte den siste perioden som var mellom 1774- 1797 seg ut på den måten at flere ble dømt til andre typer straffer enn døden. Dette henger altså nøye sammen med at antall dødsdommer synker kraftig for denne siste perioden og viser at 1700- tallets slutt dømte mildere i dølgsmålssaker. I denne siste perioden ble stadig flere dømt til forvisning eller faktisk frifunnet for alle anklager.

Som gjort et poeng av under kapitel 4 ser det ut til at dess lavere en instans befant seg i rettsystemet dess hardere ble det dømt i dølgsmålssaker.

Denne observasjonen, som er spesielt fremtredende i de 9 enkeltsakene, viser muligens at hjemtinget la andre føringer til grunn enn Lagmannen. Man kan videre spekulere i

om en grunn til dette kunne være objektiviteten. Med det mener jeg at de som dømte på hjemtinget, herunder blant annet sorenskriveren, kanskje var mer involvert i sakene rent personlig. Som navnet tilsier, var dette et ting som var i nærheten av hjemmet. Dermed ville nok de som dømte på hjemtinget kunnet ha en helt annen tilknytning enn Lagmannen som hadde et mye større geografisk ansvarsområde. Det er derfor ikke usannsynlig at hjemtingets menn dømte veldig hardt i de sakene som gjaldt nettopp fødsel i dølgsmål på grunn av egen overbevisning og ikke sakens kalde fakta. En annen grunn kan og være det motsatte: de forholdt seg sakens kalde fakta og dømte etter lovens bokstav. Man kan i så fall trekke ei slutning om at hjemtinget var mer lovfiksert enn de andre instansene.

En av grunnene til at Lagmannen dømte til dels annerledes enn hjemtinget kunne nettopp ligge her. Lagmannen som fikk en til dels ukjent sak i fanget kunne legge større vekt på sakens alvorlighet og vitnesbyrd og dermed dømme annerledes. Med ingen eller liten tilknytning til saken fra før, ville antakeligvis Lagmannen kunne se tingene litt annerledes. Når sakene senere kommer opp til Kongen ser man at utfallet til dels dissharmonerer både med hjemtinget og Lagmannens dom. Dette trekket med at man kan møte en mer human holdning til straffen dess lengre opp i rettsystemet man kommer, er en interessant trekk ved 1700- tallet.

Av de 66 sakene som er nevnt overfor omhandlet kun 8 saker også blodskam i tillegg til dølgsmål. Disse sakene er spredt i tid og etter geografiske områder. Nordland hadde 5 saker som og omhandlet blodskam, mens Troms hadde 2 og Finnmark 1 sak.

Tallmateriale her er altfor tynt til å spekulere om man ser en tendens eller ikke. Det man kan si er at siden blodskam kunne bidra til at både mannen og kvinnen ble dødsdømt, ville nok mange kvinner tie for å beskytte sin barnefar, eller ble truet til å tie om dette. I en del tilfeller tiet kvinnene om hvem barnefaren var på bakgrunn av at mannen kunne være gift. En annen mer alvorlig årsak kunne være at barnefaren faktisk var en nær slektning eller familiemedlem, og at man da kunne bli dømt for blodskam. Blodskam førte ofte til at både mannen og kvinnen ble dømt til døden. Dermed så ble det å føde i dølgsmål en konsekvens av at noe mer alvorlig kunne skje dem begge. Selv om kvinnene fullt ut var klar over den sjansen hun tok gjennom å føde i dølgsmål, ville konsekvensene blir verre hvis blodskammen ble oppdaget. Derfor havnet man inn i en ond sirkel hvor man begikk en alvorlig forbrytelse for å skjule en annen alvorlig forbrytelse. Dermed stod mange kvinner igjen i en meget håpløs situasjon. De fødte i

dølgsmål og risikerte både sitt eget og barnets liv.

I de sakene som jeg har undersøkt nærmere, er det ingen kvinner som har opplyst at de har blitt gravide som en konsekvens av voldtekt. Selvfølgelig kan det hende de unnlot å fortelle dette til retten for at de var skamfulle, og kanskje hadde blitt truet til taushet, men den generelle tendensen viser altså at voldtekt ikke var et flittig brukt ord. Videre når det kommer til blodskamssaker er det sjelden snakk om far og datter. Ofte er det stefar og stedatter som blir stilt for retten i blodskamssaker. I den ene saken som jeg går nærmere inn på virker det ikke som om den unge kvinnen har blitt tvunget inn i et seksuelt forhold med sin stefar. Dog, som antydte tidligere, dette trenger ikke å bety at hun ikke ble tvunget, eller at hun ønsket et forhold til sin stefar. Det kan rett og slett bety at hun er redd for konsekvensene – både for seg selv og for han.

Uansett er mine funn vedrørende overgrep i dølgsmålssakene lik i den slutning som Synnøve Østebø slutter i sin masteroppgave fra 2005. Dette vil jeg komme tilbake til under punkt 5.4.

5.3 Utviklingstrekk og tendens i enkeltsakene perioden 1710- 1797

Da jeg under kapittel 4 undersøkte 9 dølgsmålssaker var det en del ting som gikk igjen i sakene. Det var likheten i sakene som fattet min oppmerksomhet. Ulikheter var det og selvfølgelig, men dette hadde mest å gjøre med det faktum at graden av alvorlighet var forskjellig – fra rettens ståsted. Utover 1700- tallet så man en mer human utvikling på den måten at kvinnene ble dømt mindre strengt enn tidligere på 1700- tallet.

Slik som sakene ble forespeilet i kildematerialet virker det som om de fleste barna som ble født var i utgangpunktet dødt. Iallfall ble dette hevdet av kvinnene selv. En mulig årsak at kvinnene hevdet dette var blant annet for å få en midlere type straff, og dermed unngå dødsdommen - iallfall i den tidlige perioden da dødsdom i dølgsmålssaker ikke var uvanlig. Ofte hadde kvinnene også en annen historie som gikk igjen i sakene.

Forklaringen på hvorfor barnet var dødfødt var ofte en konsekvens av at kvinnene hadde skadet seg på noe vis under graviditeten, eller at de hadde jobbet hardt og anstrengt seg på en slik måte at de mente på at det kunne ha tatt livet av barnet. Denne historien kunne selvfølgelig være hendig å fortelle i retten, men som oftest ble ikke dette tatt til følge.

Datidens arbeidsdag skilte seg veldig ut fra vår. Siden disse kvinnene prøvde å holde graviditeten skjult, måtte de jobbe like hardt som før - man ville ikke at noen skulle fatte mistanke om at noe kunne være galt. I en slik situasjon med hardt arbeid og sikkert mye stress og angst involvert, ville det ikke være usannsynlig at mange av disse kvinnene snakket sant da de fortalt at de ikke følte noe liv i magen etter diverse arbeidsoppdrag, eller etter arbeidsulykker.

Sakene nevner heller ikke noe om at man prøvde å abortere barnet med overlegg.

I mitt totale kildemateriale finner man en del spontanaborter. Disse blir dømt rimelig likt, og sjelden til døden. For eksempel i en sak fra 1714 mot Berthe Gregusdatter.

Lagmannen fant denne saken ”hemmelig og meget mistenkelig”, men dømte henne til vann og brød og kirkens disiplin. Her virket det nesten som om lagtinget lot tvilen komme henne til gode.

I de sakene som omhandlet blodskam virket det som om at det ikke var snakk om tvang eller seksuelle overgrep. Men som antydning tidligere i dette kapitlet, gir kildene ikke meg muligheten til å konstantere hva som faktisk var tilfelle. Spørsmålene i retten ble heller ikke vinklet inn på det med seksuelt misbruk. Derfor kan man selv bare spekulere rundt denne problematikken.

Men at en 19 år gammel jente skulle være den som ymtet frempå for seksuelle forbindelser med for eksempel sin stefar, virker lite trolig.

Øde bygder i Nord- Norge på 1700- tallet hadde sikkert mange mørke tall i forhold til blodskam, og det var nok mange som ble misbrukt av sin far, stefar, onkel og så videre, men dette dukket sjeldent opp i retten og fikk en domsavgjørelse. Et poeng her er at blodskam og fødsel i dølgsmål hang sammen: en ung kvinne som hadde blitt gravid med sin stefar risikerte mye. Blant annet ville både hun og hennes stefar mest sannsynlig dømmes til døden hvis ugjerningen ble oppdaget..

Likhetene i spørsmålsstillingen i dølgsmålssakene var og ganske like. Som antydning i kapittel 4 virket det nærmest slik at retten hadde et skjema med spørsmål som de fulgte under avhørene av kvinnene. Kvinnene ble spurt om alt fra hvor gammel de var, hva deres foreldre arbeidet med og om de var konfirmert for å nevne noe som egentlig ikke hadde så mye med selve anklagen mot dem å gjøre. Når det kom til selve anklagene om fødsel i dølgsmål ble helt andre spørsmål gitt. For eksempel når de oppdaget at de var gravide, hvem barnefaren var, om de hadde planlagt å føde i dølgsmål, hvordan fødselen tok til og om barnet levde da det ble født.

I mine 9 saker var det noen som ikke var forberedt på at fødselen skulle ta til. De brukt

blant annet argumentet at de hadde tenkt å be om hjelp når tiden var moden, men at de ikke rakk dette. Andre igjen fødte i dølgsmål fordi det var dette som var planlagt på forhånd. Noen kvinner tok livet av barnet, andre fant seg plutselig i en sjokktilstand som gjorde sitt til at barnet døde.

Utfallet av disse 9 sakene var forskjellig, men følger den tendensen og utviklingstrekkene ganske godt hvor hjemtinget dømte kvinnene meget hardt og i alle de 9 sakene til døden. Den siste dødsdommen i mitt materiale dukket opp så sent som i 1797. Lagmannen opprettholdt dødsdommen i 6 saker, mens i 3 saker ble dødsdommen satt til side. Dette gjaldt saker fra forhåndsvis 1731, 1777 og 1797. Etter 1735 skulle dødsdommer først til Kongen før de ble fullbyrdet. Lagmannen sendte totalt 4 dødsdommer til Kongen for endelig dom. Kongen opprettholdt kun en sak. Og denne saken var så pass alvorlig at uansett instans nok ville dømt kvinnen til døden.

Man ser her rettsystemets utvikling: fra at en dødsdom hos Lagmannen ville bety slutten på livet før 1735 fikk man etter 1735 et nytt håp om benådning. Dette sikret på mange måter rettsikkerheten til folk i Norge. Men, det hjalp kanskje lite at både hjemtinget, Lagmannen og sist Kongen kunne se på saken hvis alle hadde det samme synet når det kom til fødsel i dølgsmål. For at rettsikkerheten skulle sikres på en skikkelig måte måtte nok kanskje datidens tenkesett rundt kvinner som fikk barn utenfor ekteskapet, eller som hadde seksuelle forbindelser før ekteskapet endres. Hvis alle instansene hadde lik oppfatning av deg på grunn av den forbrytelsen du hadde gjort, eller ikke gjort, ville man uansett ikke komme spesielt langt. Rettsutviklingen og hvilke domsavgjørrelser som kvinnene fikk, tyder på at man begynte å se ting annerledes. Dessuten var det bedre for Danmark - Norge som rike at unge og sterke kvinner heller jobbet i fiskeleiene i Finnmark enn at de trengte å bøte med livet. Sånn sett var det nok flere årsaker som lå bak Kongens avgjørelse.

5.4 Sammenligning av dølgsmålssaker fra andre deler av landet

Som i mitt kildemateriale, viser og Synnøve Østebø sine kilder at de fleste kvinnene som fødte i dølgsmål var ugifte tjenestepiker. Videre fant hun få overgrepssaker i sitt materiale. Dette er og det inntrykket jeg sitter igjen med etter å ha gjennomgått mine kilder. Dette syntes jeg kanskje er litt overraskende da man skulle tro at flere hadde blitt

gravide gjennom voldtekt. At kildematerialet sier noe annet kan bety at det faktisk var slik, men det kan og bety, som antydte tidligere, at mange kvinner som hadde blitt voldtatt tiet om nettopp dette.

Blant Østebø sine saker, er det og mange kvinner som hevdet at barnet var dødfødt. I mine kilder går dette igjen, og er en tendens i de sakene jeg har gått dypere inn i.

Østebø skrivet litt om hva som skjedde med kvinnene etter for eksempel tukthuset eller fengselsoppholdet, og fremhever blant annet at få kvinner ble gift med barnefaren etter at de hadde sonet sin straff.²¹⁹

Siden man har pekt på de samfunnsmessige følgene som et uekte barn ville få for en kvinne, begikk en del skjebnesvangre valg og fødte i dølgsmål. Tall fra Østebø viser at på 1800- tallet var det overraskende mange kvinner som hadde blitt tiltalt for fødsel i dølgsmål som faktisk ble gift.²²⁰ Hun peker blant annet på at de hadde lært mye nyttig på tukthuset som de kunne videreføre til hjemmet. Videre er det andre som har pekt på at mange av disse kvinnene var enda unge, kanskje fagre, og selv om de hadde gjort en alvorlig forbrytelse hadde de og vist at de var fruktbare. Og det å få barn på denne tiden var som kjent viktig.

Siden min periode tok for seg 1700- tallet vet jeg ikke om tall fra 1800- tallet kan brukes for min periode. Det jeg kan si er at hvordan disse kvinnene ble behandlet på 1800- tallet gjenspeiler en tendens som gjorde seg gjeldende på 1700- tallet med til dels andre oppfatninger av straff og hvilke følger en fødsel i dølgsmål skulle få. At man da på 1800- tallet får materiale som viser at mange kvinner ble gift etterpå, har vel en sammenheng med utviklingen og synet på kvinnene som fødte i dølgsmål hadde endret seg over tid.

Så sent som i 1842 ble dødsstraff for kvinner som fødte i dølgsmål opphevet. Da avløste nemlig Kriminalloven Kong Christians V's Norske Lov av 1687.

Mitt kildemateriale viser at den siste som fikk en dødsdom av hjemtinget var Lisbeth Pedersdatter fra 1797.²²¹ Lagmannen opprettholdt ikke denne dommen, og dømte henne til 8 års jobb i et fiskevær i Lofoten. Den siste saken hvor både hjemtinget og Lagmannen dømte en kvinne som var anklaget for fødsel i dølgsmål var Maria

---

²¹⁹ Østebø, 2005:115

²²⁰ Østebø, 2005:116

²²¹ Dette er en sak som jeg har gått inn på i kapitel 4

Jonsdatter fra Dyrøy i Troms. Hun ble dømt til døden av hjemtinget og av Lagmannen så sent som i 1795. Siden mange saker som ble forelagt Kongen fikk en annen dom, er det trolig at Maria Jonsdatter ikke var noe unntak. Mest sannsynlig ble hun dømt til jobb i fiskeleiene i Finnmark.

LITTERATURLISTE

Amundsen, Arne B. 1983. *Dåpstro og dåpspraksis i noen Østfold-distrikter på 1700- og 1800-tallet*. Universitetsforlaget, Oslo

Aune, Anne 1994. *Avkriminalisering av leiermål. Ein studie av lov og rettspraksis i leiermålssaker i Nedre Telemark sorenskriveri 1727- 1797*. Tingbokprosjektet, Oslo

Balsvik, Randi R. og Drake, Michael i Drivenes, Einar- Arne m.fl 1994: Kapittel 2 *Menneskene i Nord- Norge fra istid til nåtid - fra vugge til grav, i Nordnorsk Kulturhistorie, bind 1*. Gyldendal Norske Forlag, Oslo

Bergenlöv, Eva 2004. *Skuld och oskuld. Barnamord och barnkvävning i rättslig diskurs och praxis omkring 1680- 1800*. Dr.gradsavhandling, Lund Universitet, Sverige

Bottolfsen, Øystein 1995. *Lofoten og Vesterålens historie 1700- 1837. Fiskebondesamfunnet*.
Utgitt av kommunene Lofoten og Vesterålen

Erichsen, Bodil Chr. 1993. *Kriminalitet og rettsvesen i Kristiania på slutten av 1600-tallet*.
Tingbokprosjektet, Oslo

Falkanger, Aage T. 2007. *Lagmannen og lagting i Hålogaland gjennom 1000 år*.
Universitetsforlaget, Oslo

Gotaas, Anne- Marit m.fl 1980. *Det kriminelle kjønn. Om barnefødsel i dølgsmål. Bidrag til norsk kvinnehistorie.* Pax Forlag, Oslo

Gotaas, Anne- Marit 1977. *Barnefødsel i dølgsmål 1830- 1842.* Hovedoppgave i historie, Universitetet i Oslo

Hansen, Lars Ivar 2003. *Astafjord bygdebok - historie 2. Astafjord ca. 1570- 1730.* Lavangen kommune

Hoff, Randi Holden 1996. *Avlet i synd og ondskap. En sosial- og rettshistorisk undersøkelse av fødsel utenfor ekteskapet i Kristiansund 1742- 1801.* Tingbokprosjektet, Oslo

Hutchinson, Alan 1997. *Disse tider - disse skikker. Træna, Lurøy, Rødøy og Meløy i fellesprestegjeldets dager 1500- 1800.* Utgitt av kommunene Træna, Lurøy, Rødøy og Meløy

Kjeldstadli, Knut 1999. *Fortida er ikke hva den engang var. En innføring i historiefaget.* Universitetsforlaget, Oslo

Krogh, Tyge 2000. *Opplysningstiden og det magiske. Henrettelser og korporlige straffe i 1700- tallets første halvdel.* Samleren, Danmark

Mykland, Liv 2005. *Håndbok for brukere av statsarkivene.* Universitetsforlaget, Oslo

Nielsen, Beth G. 1999. *Letfærdige qvindfolk- om Gisle Nielsdatter og andre barnemordersker.* Aarhus Universitetsforlag, Danmark

Risa, Lisabet 1974. *Geistlige og verdslige sanksjoner mot ugifte mødre. Ei gransking av lov og rettspraksis i sedelighetssaker, bygd på rettsmateriale frå Stavanger Amt 1721- 1741.*

Hovedoppgåve i historie, Universitetet i Oslo

Sandmo, Erling 1999. *Voldssamfunnets undergang .Om disiplinering av Norge på 1600- tallet*. Universitetsforlaget, Oslo

Sandvik, Hilde i Blom, Ida & Sogner, Sølvi 1999: *Del II Tidlig moderne tid i Norge. 1500- 1800, i Med kjønnsperspektiv på norsk historie. Fra vikingtid og til 2000- årsskiftet*. Cappelen Akademiske Forlag, Oslo

Sunde, Jørn Ø. 2005. *Speculum Legale- RETTSSPEGELEN. Ein introduksjon til den norske rettskulturen si historie i et europeisk perspektiv*. Fagbokforlaget, Bergen

Steinbæk, Jørgen, 1972. *En kirkerettslig vurdering af Danske Lov 6 lovbog*. Danmark

Telste, Kari 1993. *Mellom liv og lov. Kontroll av seksualitet i Ringerike og Hallingdal 1652- 1710*. Hovedoppgave i etnologi, Universitetet i Oslo

Tystad, Arnstein S. 2007. *Dødsstraff - praksis og holdninger i andre halvdel av 1700- tallet*. Masteroppgave i historie, Universitetet i Bergen

Østebø, Synnøve 2005. *Tiltalt for fødsel i dølgsmål. En sosial- og rettshistorisk undersøkelse av kvinner tiltalt for barnefødsel i dølgsmål i Stavanger Amt, 1610- 1880*. Hovedoppgave i historie, Universitetet i Bergen

Webografi, sist besøkt 13/11 2008

Bratrein, Håvard D. 1989- 1994. *Karlsøy og Helgøy bygdebok*. Karlsøy kommune (Nettadresse: <http://karlsoy.com/bygdebok>)

Universitetet i Oslo, *Christian V's Norske Lov av 1687*. Universitetsforlaget (Nettadresse: <http://www.hf.uio.no/PNH/chr5web/chr5register.html>)

Uttrykte kilder

SENJA OG TROMSØ SORENSKRIVEREMBETE:

JUSTISPROTOKOLL 1753-1764

JUSTISPROTOKOLL NR. 1

NORDLAND OG FINNMARK LAGMANNSEMBETE:

JUSTISPROTOKOLL NR. 4 (mikrofilm NT 727)

JUSTISPROTOKOLL NR. 6

JUSTISPROTOKOLL NR. 7

JUSTISPROTOKOLL NR. 8.

LAGTINGSPROTOKOLL 4

FYLKESMANNEN FINNMARK:

ARKIVSTYKKE 2555

NORSKE TEGNELSER 1755-1756

NORSKE TEGNELSER 1762-1766

DANSKE CANCELLIE, SUPPLIKBOG, 1. halvår 1774

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1710, 20/5 1710, 8/7 1712, 15/7 1713, 18/3	Lisbeth Peersdatter Forhørt. Tiltalt for blodskam og fødsel i dølgsmaal. Oppga en dreng til barnefar, men stefaren var faren Ole Pedersen mistenkt. Hun dømt til døden. Han fredløs for medvirkning NL. 6-6-7/8 Ole P. Dømt for hor med sin stedatter. (NL. 6-13-14) til døden	Helgeland, Rødøy Sletvold i Meløyfjord	L4, f.43 b
1714, 10/2	Berethe Christophersdatter Dølgsmaal og blodskam. Barnet funnet død på marken. Barnefar, broren Peder Christophersen var sendt i Kongens tjeneste. Dødsdom	Helgeland, Rødøy Hjemting: 19/6(?) 1713 Dødsdom	L4, f, 50b
1714, 10/2 1714, 20/8	Marith Johansdatter Dølgsmaal. Barnet kastet på havet og ble borte. Stod i sjøen mens hun fødte. Hvdet hun ikke visste seg gravid- saken utsatt. Saken behandlet på nytt. Dødsdom	Helgeland, Alstadhaug (?) Hjemting: Herøy 1713, 5/7 dødsdom	L4, f.5 b L4, f. 61

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1714, 21/6	<p>Karen Didrichsdatter</p> <p>Dølgsmål. Påstod at barnet var dødfødt</p> <p>Dom- (NL. 6-6-7 og 8)</p> <p>Dødsdom</p>	<p>Senja,</p> <p>Hjemting:?</p> <p>1713, 27/7</p> <p>Dødsdom</p>	L4, f. 53
1714, 21/6	<p>Berthe Gregusdatter</p> <p>Dølgsmål. "hemmelig og meget mistenkelig" spontanabort.</p> <p>Ikke dømt etter NL.6-6-7-8</p> <p>Dom: vann og brød i 14 dager+ kirkens disiplin.</p> <p>Interessant grensetilfelle</p>	<p>Helgeland,</p> <p>Rødøy,</p> <p>Hjemtingdom,</p> <p>Waage,</p> <p>1713, 27/6</p>	L4, f. 54
1715, 13/8	<p>Karen Pedersdatter</p> <p>Dølgsmål. Spontanabort:</p> <p>16 uker, meget omfattende saksbehandling</p> <p>"meget enfoldig menneske"</p> <p>Dom: Frifunnet for dølgsmål, men dømt for??</p>	<p>Helgeland,</p> <p>Vefsen.</p> <p>Hjemtingsdom</p> <p>1715, 19/2</p> <p>Dødsdom</p>	L4, f. 66 b
1718, 8/7	<p>Gabriel Erichsen</p> <p>Øllegaards Michelsdatter (n)</p> <p>Marith Olsdatter (G's kone)</p> <p>Marith Larsdatter (G's mor)</p> <p>Blodskam og dølgsmål + medvirkning. Gabriel fått 5/6 barn</p> <p>med 3 kvinner. En, Cathrina (?) var død. 3 barn født i</p> <p>dølgsmål og begravet i buen til Gabriel. Lagmannen dømte de 3 første til halshugging. Den fjerde til tortur og forvisning.</p>	<p>Tromsø,</p> <p>Nordlenangen</p> <p>Hjemtingsdom</p> <p>1718, 29/6</p>	L4, f. 107

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1726	Barbro Iversdatter Dølgsmål. Drepte barnet med en kniv. Dømt etter NL. 6-6-7 til dødem. Ba ikke om nåde, ønsket å dø. Instilte sin sak "indi Guds haand".	Helgeland, Tjøtta, Hjemtingsdom 1726, 12/7	LF(?), f. 186
1729, 25/7	Siri Jonsdatter Dølgsmål. Kvalte barnet med en ulltråd Dømt til halshugging	Salten, Gildeskål Ht.dom: 1729, 21/5	L5, f. 3 b
1730, 23/5	Gjertrud Einersdatter Dølgsmål. Utsettes Dom: dødsdom Saken bragt inn for Oberhof rett som fastholdte dødsdommen	Helgeland, Alstahaug Ht.dom: 1729, 17/2	L5, f. 32 L5, f. 35 NT. (1728-33) f, 84 og 874
1730, 30/6	Christanze Joensdatter Blodskam og dølgsmål Fått barn med sin bror, Joen Joesen Dødsdom	Senja	L5, f. 53 b
1731, 12/9 -	Birte Nielsdatter Dølgsmål. Drept barnet. Saken utsatt til barnefaren blir frenstilt for retten. Dødsdom. Saken til Oberhof retten	Salten Boden (?) Ht.dom: 1730, 19/12	L5, f. 89 NT (1728- 1733 f. 554. nr. 13

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1731, 10/3	<p>Elen Olsdatter</p> <p>Synneve Andersdatter (medv)</p> <p>Dølgsmål. Spesiell sak.</p> <p>Frifunnet for dølgsmål. Dømt til vann og brød i 14 dager + forvisn.</p> <p>Grensetilfelle</p>	<p>Helgeland,</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1731, 16/4</p>	L5, f. 92
1734, 6/7	<p>Maritte Nielsdatter</p> <p>Dølgsmål. Kastet barnet på sjøen</p> <p>Forstår ikke norsk. Forklarte seg ved tolk. Dødsdom</p>	<p>Finnmark,</p> <p>Takvik (?)</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1733, 5/7</p>	L5, f. 139 b f, 2554
1735, 17/6	<p>Marlene Arentdatter</p> <p>Dølgsmål. Fødte i en gård på i Skjervøy. Påstand: Dølgsmål</p> <p>Benådet til Finnmark på livstid</p>	<p>Tromsø</p> <p>Skjervøy</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1734, 1/6</p>	L5, f. 135 (?) FF, 2554 L5, f. 137 b
1737, 16/7	<p>Margrethe Andersdatter</p> <p>Dølgsmål. Saken utsatt pga.</p> <p>manglende forsvarer. Hevdet hun etter et fall hadde født et dødfødt barn.</p> <p>Dom:halshugging</p> <p>Ble senere benådet.</p>	<p>Vesterålen</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1736, 9/5</p> <p>Vinje og Malnes</p>	L5, f. 171 L5, 176 b f, 179 NT 121
1736, 13/7	<p>Elen Pedersdatter</p> <p>Peder Pedersen Brochman</p> <p>Anne Hansdatter (medvirkn)</p> <p>Dølgsmål og blodskam. Han hadde også fått barn med hennes søster.</p>	<p>Finnmark,</p> <p>Vadsø</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1735, 3/3</p>	L5, f. 171 b, 17 L5, f. 225

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1740, 22/1	Siri Erlandsdatter Dølgsmål. Barn med en handelsmannen- Christian S Dødsdom	Finnmark, ?? Ht.dom: 1732, 5/8 (??)	L5, f. 220 b
1738, 26/11 1741, 29/5	Ragnild Povelsdatter Dølgsmål. Saken utsatt pga. manglende forsvarer. Behandlet av lagmannen. Dom: NL. 6-6-7/8 Halshugging	Lofoten, ?? Ht.dom: 1738, 7/10, beha 1737-38, 12-06m	L5, f. 203 b L6, f.13 b
1741, 29/4	Anne Marie Olsdatter Spesiell sak. Erkjent å ha vært svanger, men ikke født barn. Frikjennes (mer...)	Salten, ??	L6, f. 15 b L6, f. 186
1743, 18/10	Anne Jonsdatter Dølgsmål. Fødslen kom plutselig og hun besvimte. Dom: NL. 6-6-7-8: Halshugging	Helgeland, Vefsn	L6, f. 67
1747, 4/1	Sophia Andersdatter Dølgsmål. Enfoldig. Visste ikke at hun var med barn. Dødsdom	Salten, ? Ht.dom: 1746, 29/11	L6, f.93 b
1751	Ingeborg Erichsdatter Hans Jensen Johannes Jonsen Dobbel dølgsmål: Dølgsmål og blodskam. Barnedrap med medvirkere. Barnefaren og ektemann.	Lofoten, Buksnes Ht.dom: 1749, 19/5	L6, f.171, 178 b

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1751, 23/6	Lisbeth Pedersdatter Dølgsmål, utsatt, opptatt til .... Finner ikke dommen	Lofoten, ??	L6, f. 175,f.182
1752, 16/1	Marith Pedersdatter Dølgsmål. Frifinnelse	Helgeland, Rødøy	L6, F. 193,195
1752, 18/9	Dorethe Andersdatter (lappetøs) Dølgsmål og blodskam. Barnefaren hennes 17 år gamle fetter. Dødsdom: NL. 6-6-7-8: Halshugging	Helgeland, Brønnøy	L6, f.201 og f. 203
1752, 17/9?	Ingeborg Joensdatter Dølgsmål. Fødte på marken og fødte barnet. Dødsdom i underretten. Dom (lagting): frifinnelse for dølgsmål, men dømt for hennes onde forhold til ?? 3 pr i Trondheim tukthus	Helgeland, ??	L6, 202 b og
1754, 25/4	Anne Nielsdatter Dølgsmål. Fødte i fjøs og gravde ned barnet under gulvet. Avslørt av blødninger. Dømt for barnemord. Halshugging	Vesterålen Ht.dom: 1753, 11/5 Tilståelse året før; 1752, 3/5	L6, f. 218 b221
1754, 14/6	Margrethe Madsdatter Dølgsmål, barnedrap. Dødsdom. Stygg sak	Finnmark, Ekkerøy	L6, f.225 b F. 2555 L6, f. 229 b
1754, 14/6	Sevine Wittenfeldt Dølgsmål . Dødsdom i underrett, hos lagmannen. Kongen avviser dødsdommen	Finnmark, Måsøy Ht.dom: 1753, 16/7	L6, f. 226 F. 2555
1758, 21/8 1758, 18/10	Berethe Hansdatter (+ medvitner) Dølgsmål. (Saken utsatt pga av mangel på forsvar). Videre utsatt til høsttinget. Dom: Barnet funnet død i hennes seng. NL. 6-6-7-8 jmf. Forordningen av 9/51737. Medvitnene frifunnet. Saken opp for Kongen.	Lofoten, Vesterålen	L6, f. 276 b L6, f. 279

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1759, 18/6	Ingeborg Gabrielsdatter Dølgsmål. Dom: NL. 6-6-7-8: Halshugging. Hun anket til Kongen (?)	Salten	L6, f.294 L6, f. 295
1760, 17/6	Karen Nielsdatter (lappetøs) Dølgsmål. Dom: NL. 6-6-7-8: Halshugging. (noe mer litt utydelig informasjon)	Tromsø	L6, f. 300 L6, f. 302
1762, 17/6	Maritha Kielsdatter Dølgsmål. Dømt i underretten, frifunnet av lagmannen, Men dømt til forvisning i 3 år til Salten.	Helgeland,	L7, f. 14 L7, f. 44 og 46
1763, 17/6	Inger Jensdatter Dølgsmål og blodskam (?) Dødsdom	Helgeland,	L7, f. 44 L7, f. 46 b
1763, 9/10	Ahlet Anderdatter Dølgsmål. Dom: Halshugging, men henrettelsen utsettes til den har vært forelagt Kongen.	Tromsø Skjervøy	L7, f. 57 b
1763, 3/10	Inger Larsdatter Dølgsmål. Dom: Halshugging. Forelegges Kongen	Salten, Ofoten Ht.dom: 1763, 15/7	L7, f. 59
1764, 11/9	Ahlett Nielsdatter (finnetøs) Dølgsmål. Prøvde å kvitte seg med barnet ved å kaste det på havet. Dom: Halshugging etter NL. 6-6-7-8. jmf.forordnig av 9/8 1737.Saken forelegges Kongen	Finnmark, Alta	L7, f. 78 b
1765, 14/6	Kirsten Jascobsdatter Dølgsmål. Fødte på et loft. Dom: NL. 6-6-7 og 8. Halshugging, men henskjøt seg under Kongens nåde	Helgeland,	L7, f. 86 b

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1766	<p>Kierste Povelsdatter (finn)</p> <p>Dølgsmål. Svensk lapptøs. Møtte med folk. Barnefaren, hennes hunband- lappemannen, Niels Larsen (?). Født på marken før det døde av frost og kulde. Interssant motiv.</p> <p>Dom: NL. 6-6-7-8: jmf. 9/8-1737</p> <p>Halshugges, forelegges Kongen</p>	<p>Salten</p> <p>Ht.dom:</p> <p>1765, 2/11</p>	<p>L7, f. 99 b</p> <p>L7, f. 101</p>
1768, 6/6	<p>Maria Johansdatter</p> <p>Ingeborg Engerbrigtsdatter</p> <p>Axel Larsen</p> <p>Dølgsmål, medvirke</p> <p>Dom: NL. 6-6-7og8: Halshugges. Ingeborg og hennes mann dømmes til 3 år i Trondheim tukthus (?)</p> <p>Henskjøt seg til Kongen</p>	<p>Salten,</p> <p>Bodø</p>	<p>L7, f. 130</p>
1769, 24/5	<p>Berthe Willimsdatter</p> <p>Elias Nielsen (barnefar)</p> <p>Dølgsmål, medvirkning</p> <p>Dom: NL. 6-6-7-8: Halshugging. Han: 2 år i omgangs(?)</p>	<p>Vesterålen,</p> <p>??</p>	<p>L7, f. 146</p>
1772, 30/4	<p>Maren Poulsdatter</p> <p>Peder Pedersen (barnefar)</p> <p>Dølgsmål. Født tre barn i dølgsmål. De to første hevdet hun var abortert. Det tredje fødte hun og kvelte det. Dømt til halshugging. Han dømt for leiermål og forvisning i 6 mnd. ?</p>	<p>Vesterålen,</p> <p>Rise</p>	<p>L7, f. 180</p>
1774, 23/5	<p>Sara Pedersdatter</p> <p>Dølgsmål. Hevdet barnet var dødfødt. Dømt til halshugging.</p>	<p>Lofoten,</p> <p>??</p>	<p>L7, f. 206</p>

		Ht.dom: 1773, 5/11	
1774, 3/6	Anne Arentsdatter Dølgsmål. Frifunnet. Ikke bevisst verken at hun ville skjule fødselen eller hadde drept barnet. For sitt mistenkelige forhold likevel forvist til Finnmark på livstid	Salten, Bodø	L7, f. 207 f

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1777, 22/7	Synnøve Hansdatter Dølgsmål. Spontanabort(?) Dømt på hjemtinget. Frifunnet av Lagmannen. Men for sitt mistenkelige forhold : 6 år i tukthus	Buksnes	L7, f. 248
1783, 20/10	Anna Catharina Eiasdatter (?) abort i 16 uke. Dømt til forvisning til Finnmark i ett år. og i tillegg dømt til 8 dager på brød og vann	Ukjent	L7, f. 330
1784, 7/6	Sara Jacobsdatter Knud Eilertsen Barnemord og fødsel i dølgsmål. Dom: hun døden, han fredløs (?)	Finnmark, Loppa	L8, f.1 (L.8, f.3 og 16)
1786, 17/2(?)	Ane Jensdatter Barnemord i dølgsmål	Salten ??	L8, f. 21 b L8, f. 23 b
1786, 9/10	Maritha (?) Olsdatter Fødsel i dølgsmål. Dødsdom den 25/10 1786	Helgeland ??	L8, f. 32 b L8, f. 37
1788, 27/10	Elisabeth Nielsdatter Dølgsmål. Dødsdom i underretten, men fengsel på livstid hos lagmannen.	Helgeland	L8, f. 52
1790, 16/8(?)	Else Holgersdatter Dølgsmål Frifinnes	Salten Ht.dom: 1789, 7/11	L8, f. 72
1791, 12/5	Johanna Marie Villemsdatter Dølgsmål. Firvist til Røst i 4 år	Helgeland	L8, f. 83
1791 (?)	Anna Marita Nielsdatter Dølgsmål. Forvist ett år	??	L8, f. 84

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1791, 11/10	Pernille Arentsdatter Dølgsmål.	Helgeland	L8, f. 96, 100
1792, 21/5	Marlene (?) Thorvaldsdatter Dølgsmål. Dødsdom	Vesterålen	L8, f. 105 b,
1794, 21/5(?) 1794, 5/7	S..... Iversdatter Dølgsmål. Saken ble utsatt..	Helgeland	L8, 135 B
1794, 18/8	Ane Evidsdatter Dølgsmål (abort) Dom: 4 års arbeid i et fiskevær	Salten	L8, f.145
1795, 22/6	Berit Jensdatter Dølgsmål	??	L8, f. 153 b
1795, 9/11	Maria (?) Jonsdatter Dølgsmål, dom: døden	Senja, Dyrøy	L8, f. 159
1795, 25/11 1796, 25/2 1796, 8/3	Anna Marie Nielsdatter Dølgsmål. Saken ble utsatt pga av manglende forsvarer. Dom: 4 års forvisning	Senja,	L8, f. 162 L8, f. 182
1797, 6/5	?? Nielsdatter Dølgsmål, saken utsettes ..	Lofoten, Vefsn	L8, f. 188 b
1797, 17/6	Gjertrud Andersdatter Dølgsmål- frifunnet	Salten	L8, f. 195
1797, 3/8	Birgitha Pedersdatter Dølgsmål- frifunnet	Helgeland, Brønnøy	L8, f. 212

<u>ÅR:</u>	<u>NAVN/SAK</u>	<u>STED</u>	<u>KILDE</u>
1797, 16/9	Lisabeth Pedersdatter (?) Dølgsmål- dømt til jobb i fiskebruk i 8 år	Evenes	L8, f. 213 og 216
1797	Inger Pedersdatter Dølgsmål- frifunnet	Salten	L8, f. 218 b

